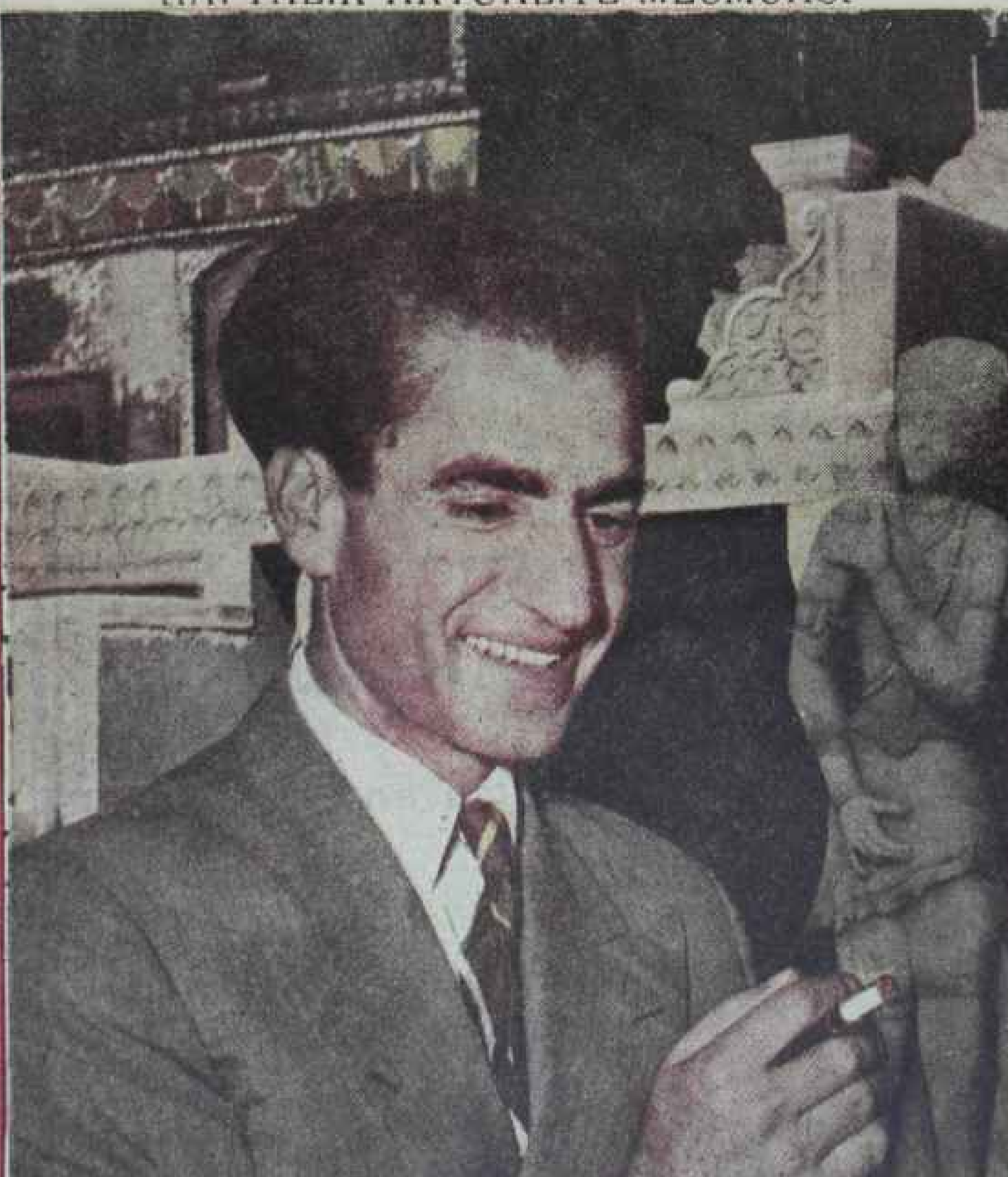
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS BU HAFTA 3 YAŞINDA

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Sene : 3, Cilt: VII Sayı : 105

Rüzgârlı Sok. Ovehan

Kat: 3 Daire: 7

P. K. 582 — Ankara

Tel: 16321 (Başyazar)

18992 (Yazı İşleri ve İdare)

Fiatı : 60 Kuruş

İmtiyaz Sahibi :

Metin TOKER

Umumi Neşriyat Müdürü :

Hamdi AVCIOĞLU

Bu nüshada yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul Müdür :

Yusuf Ziya ADEMHAN

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

Karikatür :

TURHAN

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

ASSOCIATED PRESS

TÜRK HABERLER AJANSI

Klişe :

Doğan Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

Abone Şartları :

3 aylık	**(12 nüsha) :**	**6 lira**
6 aylık	**(25 nüsha) :**	**12 lira**
1 senelik	**(52 nüsha) :**	**34 lira**

İlân Şartları :

4 renkli arka **kapak** (Tam sayfa) : **350 lira**
Kapak içi 300 lira metin sayfaları Santimi 4 lira

Dizildiği ve Basıldığı Yer :

Yeni Matbaa — Ankara

Kapak resmimiz:

Şehinşah Pehlevi

Mümtaz bir misafir

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Demokrat Parti iktidarı son dört senelik devresinin yarısını bugünlerde tamamlarken, elinizde tuttuğunuz mecmua da neşir hayatıma ilk iki yılını geride bırakıyor. Bu iki yılın hikâyesi uzun seneler sonra yazılacak demokrasi tarihimizde mutlaka ehemmiyetli bir yer tutacak ve ümid ederiz ki onun kara, tarafları gelecek nesiller için bir ibret dersi yerine geçecek, böylece bir işe yarıyacaktır. Zira D. P. nin 14 Mayıs 1954 seçimlerini kahir ekseriyetle kazandığı gün herkes gibi bu mecmuayı hazırlıyanlar da sanıyorlardı ki bir intikal devresi sona ermekte, demokrasimiz bulanıklıktan kurtulup berraklığa kavuşmaktadır. Halbuki şimdi hiç bir tereddüde mahal kalmıyacak şekilde anlaşılmış bulunmaktadır ki 14 Mayıs 1954 gecesi "artık ince demokrasiye paydos" diyenler hakikaten intikal devresine son vermeği, bulanıklığı ortadan kaldırmağı kafalarında tasarlıyorlarmış. Ama bizim ve bizim gibi milyonlarca "Demokrat Partiye mütemayil" insanın anladığı istikamette değil.. Meğer intikal, demokrasiden totaliter idareye; durultma, bulanıklıktan karanlığa doğru imiş. Hepimiz öylesine safca hareket etmişiz ki!

İnce demokrasiden hoşlanmıyanların vakit kaybetmekten de hoşlanmadıkları artık sabit olmuştur. Seçim kanunu, emeklilik kanunu, Kırşehir kanunu göz açıp kapayıncaya kadar geçirilivermiştir. Bunların tatbikatında zerrece tereddüt gösterilmemiştir. Arkadan basma eziyet faslı gelmiştir, onu muhalefeti teslim almak için - ellerinde olmayan bir malı teslim etmek istedikleri sonradan ortaya çıkan - bazı zevatla pazarlıklar takip etmiştir. Korkanlar korkutulmuş, menfaatperestlere menfaat sağlanmış, safdiller kandırılmıştır. Ama bunca gayrete rağmen hava, bir totaliter idareye müsait bava haline gelmemiş ve nitekim diktatörlük geçmemiştir. Zira bunun heveslileri heveslerinin gırtlaklarında kaldığını acı acı hissetmişler, onu her şeye rağmen gırtlaklarından geçirmeğe çalışmanın kendilerini boğulma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığını görüp anlamışlardır. Elbette ki bu millet sadece korkaklardan, sadece menfaatperestlerden ve sadece safdillerden müteşekkil değildi. İşte geri kalanların mukavemetidir ki teferruatına kadar hazırlanmış bir plânı akamete uğratmıştır. Aynı gayretler aynı neticeye varmaya mahkûmdur. Dün muvaffak olamayan totaliter idareye dönüş çabalaması bugün de muvaffak olamayacaktır, yarın da.. Bu neviden teşebbüslerin karşısında bulacağı kuvvetler arasında daima AKİS'in de olacağına dair artık herkesin bildiği hakikat, şu mecmuanın üçüncü yaşına basarken en büyük iftihar vesilesini teşkil etmektedir.

Zira bir basın, eğer hür bir basın olmak isterse hür basın organlarından mürekkep olmağa çalışmalıdır. Elbette gönül isterdi ki hür basın organları, basın hürriyetinin neticesi bulunsun. Atta ince demokrasinin yeminli düşmanları buna mani olduklarına göre basın hürriyetini hür basın organları kuracaktır. Onlar kendi hürriyetlerini müdafaa etmezlerse, onlar arzuladıkları rejimin teessüsü için gayret sarfetmeyip her şeyi başkalarından - ve bilhassa politikacılardan - beklerlerse, onlar gerektiği zaman kuvvetli, mütecanis ve musir reaksiyon göstermezlerse, bıkıp usanmadan savaşmazlarsa kim, niçin basın hürriyetini versin lütfen söyler misiniz? Aynı şey adalet teşkilâtı, aynı şey üniversite ve nihayet aynı şey seçmen için bahis mevzuu değil midir? Müstakil olmak isteyen bir adalet teşkilâtı bugünkü şartlar içinde müstakil adalet mensuplarından mürekkep olmağa çalışmalıdır. Özlediğimiz Adalet istiklâlini bizde müstakil, her şeye rağmen sonuna kadar müstakil, vicdanlı ve şerefli hâkim kuracaktır. Eğer o sinerse, eğer o küçük hesaplarla mukavemet göstermezse, eğer o başına gelenleri utanç verici bir tevekkülle sinesine çekerse kendisine yapılanlar azdır bile. Nitekim bunu görenler yarın daha çoğunu yapacaklardır. Ya üniversite muhtariyeti? Profesör, bu muhtariyete karşı indirilen darbeler neticesinde hem kendini, hem de ilmi köle etmeğe katlanırsa dünyanın bütün iyi niyeti bir memlekette üniversite muhtariyetini tesise kâfi gelmez. Nasıl gelsin ki hürriyet, onu muhafazaya lâyık olanların sırtında kalabilecek bir kıymetli kürktür. Aksi halde, biri gelip onu mutlaka çeker alır.

Nihayet seçmen, elinde tuttuğu reyin kıymetini bilmezse ince demokrasiden hoşlanmayanlar onu ergeç reyinden mahrum edeceklerdir. Şikâyet et, şikâyet et; sonra, rey zamanı gelince ya korkudan, ya menfaatten, ya da safdillikten reyini şikâyetçi okluğun adama ver! Bunun, anlaşılan tarafı yoktur. Daha doğrusu vardır: demek ki o seçmen daha iyi bir muameleye lâyık değildir, ona yapılanlar azdır bile..

Elbette ki herkes evinin önünü temizlese sokaklar pırıl pırıl olur ve bu, sadece bir belediyecilik prensibi değildir.

Saygılarımızla

AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

Adalet

Gaf üstüne gaf

Önümüzdeki seçimlerin sonunda iş başına gelecek iktidar, bir partinin nasıl yapıp da altı sene içinde milletin sevgisini kaybettiğini anlamak isterse şu günlerde çıkan gazeteleri karıştırması yetecektir. Geçen haftanın basında bütün manşetler gazetecilerin Çankaya karakolunda nasıl döğüldüğünü ilân ediyordu. Bu haftanın başında verilen havadis ise Adalet bakam yapılan bir Hukuk profesörünün Temyiz mahkemesi azalarını "toplu olarak fiili mukavemete teşebbüs" suçuyla itham ettiğiydi. Düşününüz, Temyiz mahkemesinin azaları "toplu olarak fiili mukavemete teşebbüs" suçuyla itham olunuyorlar. Bunu okuduktan sonra tıpkı Hamlet'teki meşhur Marcellus

"— Öyleyse Danimarka devletinde çürümüş bir şey olmalı" diye mırıldanmamanın İmkânı mı kalır?

Allahtan ki Hukuk profesörü bakanın bu sözünün hiç bir manası bulunmadığını başka hukukçular, belki de onun talebeleri umum! efkâra bildiriverdiler de herkes tatmin oldu. Meğer "toplu olarak fiili mukavemete teşebbüs" diye bir suç mevcut dahi değilmiş. Maşallah profesöre..

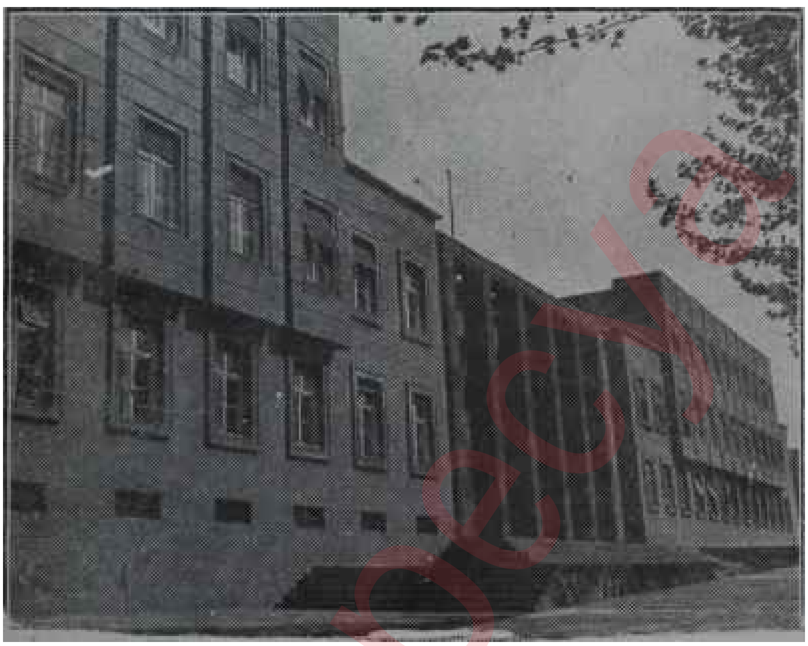
Her şey geçen haftanın sonunda bir sabah Ankarada başladı. O gün Temyiz mahkemesi Üçüncü Ceza dairesi başkam Baha Arıkan evine mutaddan önce döndü ve zevcesine :

"— Biz yedi günlük tatil düşünüyorduk, daimi tatil verdiler hanım" dedi.

Arıkanlar bayram dolayısiyle Antalyaya gitmeye niyet etmişlerdi. Baha Arıkan'ın gecen seneki tatilinden yedi günlük bir alacağı kalmıştı. Bayramdan evvel onu almak ve böylece dinlenme müddetim uzatmak istiyordu. Karı koca Atatürk bulvarına yakın bir apartmanın en üst katındaki küçük dairelerinde bunun plânını yapmışlardı. Baha Arıkan Temyizin en faal dairelerinden birinin başkanıydı. Üçüncü dairenin, başka işler arasında Basın davalarına baktığını söylemek faaliyeti hakkında mükemmel fikir verebilir. Baha Arıkan bu dairenin başına getirildiği tarihten beri binlerle ve binlerle dosya tetkik edilmişti. Ee, biraz dinlenmek hakkı değil miydi?

Fakat Baha Arıkan o sabah Temyizde arkadaşlarının kendisine biraz tuhaf baktıklarım hissetmişti. Sanki hepsi üzgündüler. Bunun sebebi biraz sonra anlaşılmıştı: Baha Arıkan "görülen lüzum" üzerine Adalet bakam tarafından tekaüde sevkedilmişti. Halbuki tekaüdlük müddetim doldurmasına daha 11 yıl vardı. Onuma beraber iki Temyiz azası daha aynı muameleye tâbi tutuluyordu: İkinci Ceza dairesinin başkan vekili Sakip Güran ve Hukuk işleri dairesinden Ali Ulvi Sar. Bunlardan Sakip Güranın hizmet müddetim doldurmasına 16 yıl vardı. Üstelik İkinci Ceza dairesinin başkan vekili Temyizin en kuvvetli azalarından biziydi ve şimdiye kadar daima mümtazen terfi etmişti. Baha Arıkan'ın ve Ali Ulvi Sar'ın da hiç bir mesleki **kusurları** yoktu. Fakat, lüzum görülmüştü ve işin acı tarafı kanun, bakana sadece "lüzum gördüm" diyerek Adalet mekanizmasının en yüksek kademesindeki hâkimleri dahi tekaüde sevketmek selâhiyetini tanıyordu.

O gün haber Ankarada bomba gibi patladı.

Temyiz Mahkemesi binası

Çatırtı sesleri mi geliyor ?

Suçlu hâkimler

Yapılan ilk tahkikat Adalet bakanının elini Temyize uzatmakla kalmadığım, Temyiz azalarından başka daha 13 hâkimi de "lüzum görerek" tekaüd ettiğini ortaya koydu. O zaman anlaşıldı ki hareket **bir** plânın tatbikatı icabıdır. Darbeyi **yiyen** adalet mensuplarının şahsiyetleri her şeyi açıkça belli ediyordu. Tekaüd edilen hâkimler, iktidarın hoşuna gitmeyen kararlar almışlardı. Hani Adnan Menderes kanunları kendisi gibi anlamayan hâkimlere bunların manasını öğretecekti ya, işte Adalet bakam buna kabiliyetli görmediği adalet mensuplarım Başbakan boşuna yorulmasın diye işlerinden uzaklaştırıyordu. Hakikaten Baha Arıkan basın sucunu, Menderesin kızacağı yazılar olarak arılamıyordu. Hüseyin Cahid Yalgın davasında, AKİS davalarında Başbakanın hem de Meclis kürsüsünden "bu suçtur" dediği fiiller hakkında "suç değildir" hükmünü vermişti. Ne var ki onun arkasından koca bir Temyiz umumî heyeti Menderes'in değil, Baha Arıkan'ın kararını haklı ve hukukî bulmuştu. Temyiz umumi heyetim kim o yola sürüklemişti? Sakip Güran'ın kabahati de o olmalıydı. Üstelik bu kudretli adliyeci Millet Partisinin kapatılması işinde de iktidarın fikrinin aleyhinde cephe almıştı. Ya İstanbul 7 nci Asliye Ceza hâkimi olan ve tekaüdlüğüne daha 18 sene bulunan Hamdi Öner? O da Kasım Güleğin tahliye kararım vermiş ve bu yüzden kendisine - İngilterede iyi karar alan hâkimlere yapıldığı gibi - meçhul bir vatandaş tarafından beyaz eldiven gönderilmişti. Hâkimlerin hepsinin bu neviden "görülen lüzum" ları vardı.

İlk gaf

Eğer 15 adliyeciyi tekaüde sevketmek kararı Menderes IV kabinesinin Adalet bakanı tarafından alınmasaydı, nihayet haksız bir kararla karşı karşıya bulunulduğu düşünülebilirdi. Ama bizzat Bakan Profesör, şimdi tatbik ettiği kanun maddesinin antidemokratik olduğunu, huzursuzluk sebebi teşkil ettiğini açıklamış, Menderes IV. kabinesi de programında onu kaldıracağım vaad etmişti. Yani tasarrufun dayandığı kanun maddesi, yürürlükte olmakla beraber bizzat Başbakan ve onu takiben bakan tarafından tatbik edilmiş, kabinenin programım tasvip eden D.P. gurubu da bunun tatbik edilmeyeceği hususuna bir nevi manevi

kefil olmuştu. Buna rağmen, hem de maddeyi Temyiz azalarına Ve hâkimlere karşı tatbik etmek feci bir hatadan başka şey değildi. Zira madem ki maddenin haksızlığı kabul olunuyordu, ona dayanarak tasarruf nasıl yapılabilirdi ? Ama anlaşılan emir, yüksek yerden gelmişti ve bu, bir hazırlığın başlangıcıydı Zira Temyizden uzaklaştırılan azalar iktidarın arzuladığı kararların alınmasına mani olanlardı. Şimdi yol açılacaktı.

İkinci gaf

Fakat hareket şiddetli aksülamel doğurmakta gecikmedi. Umumi efkâr altüst olmuştu. Temyiz azaları bizzat Başkanın huzuruyla toplandılar ve hata varsa düzeltilmesi için Adalet bakanını toplu halde görmek teşebbüsünde bulundular Bu-

Hamdi Öner

Beyaz eldivenli adam

doğrudan doğruya vicdanların tesiriyle girişilen bir hareketti ve eğer tahrik sebebi aranıyorsa Adalet bakanının kararında bulunabilirdi. Bakan görüşmeği reddetti, sadece Başkan Bedri Köker'i kabul etti. Ertesi gün Bedri Kökerin evine müteaddit defa telefon edildi ve kendisi aranıldı. Güç bulundu ama bulundu. Gazetelerdeki tefsirleri tavzih etmesi isteniliyordu. Başkan boyun eğdi. Ancak tavzihinde bir tek kelime fazlaydı: "tamamile" kelimesi. Bedri Köker, icranın tasarrufunun tamamile kanunî olduğunu söylüyordu. Evet icra şekil ve selâhiyet bakımından kanuniydi, ama maksad bakımından kanuni olduğu söylenemezdi. Zira kanunun mucip sebebi bunun ehliyetsiz adalet mensuplarına karşı kullanılacağım bildiriyordu. Halbuki tekaüde sevkedilenlerin ehliyetsiz olmadıklarım herkesten iyi Bedri Köker biliyordu. O halde tasarruf "tamamen kanuni" değildi. Zaten Temyiz azalarının toplu müracaat sebebi de böyle bir aksak noktanın bulunmasıydı. İşte Adalet bakanı bu sırada ikinci gafı yaptı ve mevcut bulunmayan bir suç mevzuu ortaya atarak elinde imkânı olmayan bir tahkikata giriştiğim bildirdi.

Hâdisenin ilk faslı böylece kapanıyordu. Ama ikinci fasıl, Mecliste açılacaktı. Zira milletvekilleri - muhalifi muvafıkı - icranın bu kanuni tasarrufunun politik hesabım hükümetten soracaklardı. Nitekim Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin (C. H. P.) içtüzüğün bazı hükümlerine istinaden hakimler meselesinin kurulacak bir komisyon marifetiyle Meclis tarafından tahkikini talep etti.

Hiç kimse böylece Adalet mekanizmasına çok ağır bir darbe indirildiğini görmemezlikten gelmiyordu.

Halbuki bunun faydası neydi? Bir Baha Arıkanın yerine başka bir Baha Arıkan, bir Sakip Gürarnın yerine başka bir Sakip Güran, bir Hamdi Öner'in yerine başka bir Hamdi diner gelecek ve şundan emin olunabilir ki Adnan Menderes gene rahat edemiyecekti.

Zira başbakan' rahatı ve huzuru yanlış' yollarda aramaktaydı.

Kapaktaki hükümdar

Şehinşah Muhammed Rıza Pehlevi

Ankara, 15 Mayısta memleketimizi ziyaret edecek olan dost ve komşu İran'ın hükümdarlarını karşılamaya hazırlanıyordu. Yollar tamir ediliyor, yer yer taklar kuruluyordu. Hipodromda yapılacak olan büyük geçit resmi için günlerden beri provalar yapılıyordu.

İran hükümdarlarının memleketimizi ziyaretleri 12 gün sürecekti. Şehinşah ve Kraliçe Süreyya Ankaradan başka Karabük'ü, Zonguldağı, İstanbulu, Bursayı ve İzmir'i de şereflendirecekler, bu şehirlerin civarındaki tarihi eserleri tetkik edeceklerdi. Ziyaretin mümkün olduğu kadar parlak, mümkün olduğu kadar şaşaalı geçmesi için hiç bir şey esirgenmemişti.

Misafir hükümdar, babası büyük Rıza Şah'ın tahttan feragat ettiği 1941 yılından bu yana 15 seneden beri İran tacını taşıyordu. Sabık Başbakan Dr. Musaddık tarafından tahttan uzaklaştırılması teşebbüsü de kendisine sadık olan generallerin müdahalesiyle akim kalmıştı. Tebaası tarafından çok sevilen Şehinşah 37 yaşında bulunmaktadır. Tahranda dünyaya gelmiş ve ilk tahsilini Tahran Harp Okulunun ilk kısmında yapmıştır. 1931 de orta tahsilini yapmak üzere İsviçreye gitmiş ve orta tahsilini orada tamamlayarak 1936 da Tahrana dönmüş ve Yedeksubay Okulunda yüksek tahsilini tamamlamıştır. Bundan sonra Pehlevi ordusuna müfettişlik vazifesiyle intisap eden Şehinşah, iyi bir asker olarak yetişmiştir. Fransızca ve İngilizceyi gayet iyi konuşan İran hükümdarı aynı zamanda tabii ilimlere ve edebiyata karşı büyük alâka beslemektedir. Bundan başka havacılık da Şehinşahın merakları arasındadır. Dost ve komşu İran'ın hükümdarı iyi bir pilottur.

Küçük yaşta iki memleket arasında bir yakınlaşmaya vesile olur ümidiyle evlendirildiği Mısır prenseslerinden Fevziye ile mesut olamamış ve kendisine taht için bir erkek varis vermediği için Fevziyeyi boşamıştır.

Şimdiki kraliçe Süreyya'yı bir fotoğrafını görerek beğenmiş ve bu alâka bir izdivaçla neticelenmiştir. Şehinşah, İranın çok eski bir ailesi olan İsfendiyarî ailesine mensup olan Kraliçeye derin bir aşkla bağlıdır.

Dost ve komşu İran'ın hükümdarlarının memleketimizi ziyaretleri, çok uzun komşuluğumuza rağmen bir türlü arzu edildiği kat dar inkişaf edemiyen Türk - İran dostluğunda kuvvetli ve yeni bir adım teşkil edecektir. .

Bağdat Paktına üye iki devlet olmaktan ileri gidemeyen münasebetlerimizin, yakında ticari ve kültürel sahalarda yeni gelişmeler göstermesini beklemek artık yersiz olmıyacaktır.

D. P.

Köprülülerin infiali

Bu haftanın başında salı günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı salonunda, koridorlarında ve gazinosunda son derece sinirli bir hava esiyordu. İktidar partisine mensup milletvekillerinden bir çoğu kafese kapanmış arslanlar gibi oradan oraya gidiyorlar, arkadaşlariyle bir kaç lâf ediyorlar, salona girip sıralara oturuyorlar, sonra tekrar dışarı çıkıyorlardı. Bu hal yarım saat kadar devam etti. Saat üç buçuğa doğru ümidler kesildi, boyunlar büküldü, kükremeğe hazırlananlar içlerinden söylendiler ve Meclis yeni-

den sessiz, tenha haline büründü. Ertesi gün gazeteler D.P. Meclis Grubunun ekseriyet olmadığından toplanamadığını yazıyordu. Halbuki pazartesi günkü Mecliste ekseriyet olduğu gibi çarşamba günü de başkan celseyi açmak için böyle bir mahzurla karşılaşmadı. Ama D.P. milletvekilleri "hayatî" olacağına dair tahminler yapılan Grup toplantısına katılmağa lüzum görmemişlerdi. Bunun sebebi son derece basitti.

Zira aynı salı günü, bir takım milletvekilleri Mecliste öteki arkadaşlarını beklerken onlar hatta karşıdaki Ankara Palasın rahat koltuklarına kurulmuş çene çalmaktan çekinmiyorlardı. Meclis grubunun toplanmaması istenmişti. Toplantı durup dururken tehir de edilemezdi. O halde yapılacak tek şey ekseriyetin bulunmamasını sağlamaktı. Nitekim Başbakana yakın olduğu bilinen kimseler daha bir gün evvelden harekete geçmişler, kulaklara fısıltılar olmuş, telefonlar işlemiş ve böylece milletvekillerinin Grup toplantısına gitmeleri önlenmişti. Bunun sebebi son derece basitti: Başbakan Adnan Menderes grubunun karşısına çıkacak kuvveti henüz kendisinde görmüyordu, hesap vermek için hazırlıklarım tamamlamamıştı. Grubun hesap soracağından ise zerrece şüphe yoktu; Cemal Köprülünün takriri bunu ispat etmek istermiş gibi ortadaydı. Milletvekillerinden çoğu tasvip ettikleri Menderes IV. kabinesi programındaki vaadlerin nihayet ne zaman tahakkuk ettirileceğini öğrenmek arzusuyla yanıyorlardı. Ne ummuşlardı, ne bulmuşlardı. Hele bütün yurtta geniş akisler uyandıran Temyiz âzalarının tekaüde sevkedilmeleri hadisesinin, suyu taşıran damla - ama ne damla - yerine geçtiği âdeta gözle görülüyordu.

İki mühim takrir

Edirne milletvekili Cemal Köprülü geçen haftanın sonlarında Grubun ilk toplantısının gündemine alınması talebiyle iki mühim sözlü soru vermişti. Bunların birincisinde tekaüde sevkedilen hakimler meselesi bahis mevzuu ediliyordu. İkincisinde ise Başbakanın hükümet programım ne zaman tatbike başlıyacağı soruluyordu. Takrirlerin ehemmiyetini görmemeğe imkân yoktu. Grubun havası ise Başbakan için müsait görünmüyordu.

Bunun üzerine iki taktiğe başvuruldu. Cemal Köprülünün sözlü sorusu salı günkü grup gündemine alınmadı. Buna mukabil müstakil milletvekili Hüseyin Balıkın hemen hemen aynı mealdeki bir takriri Meclisin gündemine alındı. Hüseyin Balık iktisadî vaziyetin de vehametinden bahsediyor ve Başbakanın demokrasiye inanıp inanmadığım sorarak kendisinden çekilmek mevzuunda ne düşündüğünü öğrenmek istiyordu. Sözlü soruların Mecliste görüşülmesi ile Grupta görüşülmesi arasında büyük bir fark vardı. Mecliste soruyu soranla cevaplandırandan başkası konuşamaz. Yani umumi müzakere açılamaz. Buna mukabil Grupta her soru hakkında herkes konuşabilir. Böyle bir takririn grupta ele alınması itimad meselesine kadar gidebilirdi. Halbuki Mecliste, müzakereler aleni de olduğundan D.P. li milletvekilleri hem karışamazlar, hem de meşhur "tesanüd" icabı Menderesin etrafındaymış gibi görünebilirlerdi. Fakat Hüseyin Balık o gün görünmedi. Cemal Köprülü taktiği anlamıştı ve kendi takririnin ehemmiyetinin azaltılması için böyle bir oyuna başvurulduğunu düşünüyordu. Hüseyin Balık gelmeyince tabii meselenin görüşülmesi imkânı ortadan kalktı. İlk taktik, pazartesi günü muvaffak olmamıştı.

Salı günü herkes biliyordu ki Grup toplantısı açılır açılmaz Cemal Köprülü gündem hakkında söz istiyecek ve grup başkanlığından kendi

min muhafazası bahsinde bu topluluğa şu anda büyük Vazifeler düşmektedir. Ama acaba grup bunu müdrik miydi ve üzerine düşeni yapabilecek miydi? D.P. grubu gibi havası İstanbul havasından bile daha mütehavvil bir topluluk hakkında kati bir hüküm vermek elbette ki son derece güçtü. Ancak pazartesi günü gösterilen bir reaksiyon bazı hakikatleri gözlerin önüne serebilecek mahiyetteydi. Meclis tahkikat komisyonu umumi heyetten iki aylık daha mühlet istemişti. Divan kâtibi bu takriri okurken daha yarısındayken çok şiddetli gürültüler olmuş ve milletvekilleri mühletin aleyhinde bulunmuşlardı. İki aylık mühletin mânası son derece açıktı: Tahkikat yaz devresinden evvel bitirilmiyecekti. Yaz devresinden evvel bitirilmiyecekti ama milletvekilleri yaz aylarında seçmenlerine ne diyeceklerdi? Tahkikat bitirilse de bir karara varılsa - tabii

Köprülüler: Orhan - Fuad Cemal

Sabır gırtlağa geldi

sorularının niçin gündeme alınmadığının hesabını öğrenmek istiyecekti. Grup başkanlığı belki vakit meselesini bahis mevzuu edecekti. Nitekim mutad hilâfına gündem iki gün evvelden basılmış ve ilân olunmuştu. Ama Cemal Köprülü hadiselerin vahameti dolayısiyle takrirlerinin derhal görüşülmesini istiyecekti. Buna karar verdiğini herkese söylemişti. Grup, tüzük gereğince kendi gündemine hakim olduğundan bu teklifin kabul edilmesi ve müzakere açılması kabildi.

Adnan Menderes işte bunu istememişti.

Grubun havası

Bu haftanın başında Ankaranın siyasi çevrelerinde üzerinde durulan en mühim mesele D.P. grubunun havasıydı. Herkes anlıyordu ki reji-

kararın cinsine göre - seçmeni tatmin etmek kolaylaşacaktı. Halbuki meselenin askıda kalması büyük bir mahzurdu. Meclis böyle düşünerek istenilen mehili bir aya indirmiş ve bunun son mehil olduğunu da kuvvetle hissettirmişti. Milletvekilleri suiistimal mevzuunda son derece hassas olmaları gerektiğim gayet iyi anlıyorlardı. Aslına bakılırsa bu, seçmenin hassasiyetinin bir skisinden başka şey değildi.

Diğer taraftan Temyiz mahkemesine müdahale olarak tefsire uğrayan son "icra tasarrufu" da milletvekillerini heyecana getirmişti. Bunun akislerini görüyorlardı. İktidar hata üstüne hata işliyor, her tabakayı ve her sınıfı sanki sistemli şekilde D.P. nin aleyhine çeviriyordu. Bu ne zamana kadar devam edecekti? Zira milletvekilleri pek âlâ bili-

yorlardı ki seçim zamanı gene bu tabakalara, gene bu sınıflara dönecekler ve onlardan rey istiyeceklerdi. Pek çok D.P. li Adalet Bakanlığının yaptığını "yapılmaz bir hareket" olarak vasıflandırıyordu. Hükümetin mürakabesiz bırakılması işte beş ayın sonunda bu neticeyi vermişti. Artık harekete geçmek mecburiyeti hissediliyordu. D.P. yi kurtarmak isteyen herkes aynı şekilde düşünüyordu. Bunların arasında Köprülü ve Koraltan da vardı. İkisinin de içlerinden kan ağladıklarım yakınları pek âlâ biliyorlardı. Nitekim Köprülüler, küçüklerinden başlamak üzere harekete geçmişlerdi. Hareketin büyüğe sirayeti bir an ve bir takat meselesi halini almıştı. Zira herkes hissediyordu ki birinin çıkıp Menderese nihayet "dur!" demesi lâzımdır. Bu sadece bir parti değil, aynı zamanda bir memleket meselesi haline de gelmişti.

Köprülüler hareketi

Fuad Köprülünün uzun zamandan beri kabine toplantılarına katılmayışı kimsenin gözünden kaçmıyordu. Gerçi son zamanlarda sık sık yurd dışına çıkmıştı ama burada bulunduğu sıralarda da çalışmalara tam olarak iştirak etmiyor, alınan kararları tasvip etmediğini hissettiriyordu. Aynı şekilde Genel İdare Kurulunun faaliyetinde de Prof. Köprülünün çekingenliği hissediliyordu. Üstelik Adnan Menderesle mutabakat halinde olmadığı ve gidişi tasvip etmediği her halinden, her tavrından seziliyordu. Ancak üstadın tab'ı daha fazlasına müsait değildi. Daha fazlasını yakınları yapıyordu. Aynı soy adını taşıyacak kadar yakınları...

Bunların başında Orhan Köprülü geliyordu. Orhan Köprülü İstanbul İl İdare Kurulunun son toplantısına, gazetecilere evvelden haber verilerek başkanlık etmiş ve bir beyanatı da bizzat partinin basın bürosu tarafından gazetelere verilmişti. Bu beyanat herkesin düşündüklerinin açıkça ifadesiydi; yani D.P. nin son icraatının şiddetli tenkidiydi. Orhan Köprülü yapılanlarla mutabık olmadığını bildiriyordu. Bunun çıktığının ertesi gün Zafer gazetesi Ankara mahreçli bir tavzih neşretmiş, buna benzer bir tebliği de gene partinin İstanbuldaki basın bürosu gazetelere yollamıştı.

Bunların Orhan Köprülü ile zerrece alakası yoktu. Genel Merkez Orhan Köprülü'ye beyanâtını geri alma sı için tazyik yapmış fakat o bu beyanatı Genel idare kurulunun tekabbül etmesinin D. P. için daha faydalı olacağını müstehzi bir eda ile bildirmişti. Bunun üzerine Genel Mer kez işi Orhan Köprülü adına tavzih neşretmeye kadar götürmüştü. Orhan Köprülü üstelik Ankaraya da davet olunmuştu. Küçük Köprülü bunların hepsini reddetti ve başkanlıktan istifasını nihayet verdi.

İşte Cemal Köprülünün takrirleri Orhan Köprülünün bu çıkışını takip etmişti. Orhan Köprülü Fuad Köprülünün oğlu,. Cemal Köprülü ise yeğeniydi; Köprülüler, biraz dolaşık yol-

dan da olsa fikirlerini açıklamak lüzumunu hissediyorlardı. Bundan grubun da faydalanacağı kanaati Köprülülere hakimdi. Zira Fuad Köprülü kapalı toplantıların dışında, partiden tamamiyle ümidini kesmeden vaziyet alamazdı. Buna hem şahsiyeti ve hem de kuruculuk vasfı maniydi. Ama o safhaya geçmeden son bir ikazı bu suretle yapmakta fayda bulduğu da aşikârdı. Şimdi vasiyet şuydu: Prof. Köprülü oğlunu ve yeğenini bu çıkışları yapmağa bizzat teşvik etmiyordu. Bunların bazılarından haberi dahi yoktu. Ne var ki o çıkışlarda ileri sürülen fikirler. Dışişleri Bakanının içinde bulunduğu ruh haletine tamamiyle uygundu. Diğer kurucu Refik Koraltanın da ona benzer bir vaziyette olduğu anlaşılıyordu.

Şimdi her şey Bayramdan sonraya kalmıştır. İran hükümdarlarının memleketimize yapacakları uzun ziyaret de havanın kızgınlığının dışarıya vurmasını önliyecektir. Ama bilinmesi gereken husus totaliter bir idareye doğru süratle kayıldığı hakikatinin gözden kaçmadığı ve bu yolda olanların dikkatle takip edildiğidir. Her halde muhalefetin bütün iddialarına ve tarafsızların bedbinliğine rağmen D.P. de kendi kendini toplamak, sukutu önlemek gayretleri kaybolmamıştır. Ümid verici alâmetler vardır ve bunlar ehemmiyetlidir. Her şey usta taktikler karşısında bu gayretlerin ümidsizliğe kapılmaması ve "dur!" kelimesini söylemekten çekinmemesine bağlıdır»

C.H.P.

Kurultayın arefesinde

Demokrat Parti içinde bütün bu işler olup biterken en ziyade siyasi çevrelerin ama onunla beraber milletin çok büyük bir kısmının nazarları yavaş yavaş C.H.P. ye çevriliyordu. Meşhur Kurultay - o da mütemadi geriye bırakmalar yüzünden yavaş yavaş D.P. nin Büyük Kongresine dönüyordu - Mayıs ayının 21 nci pazartesi günü Ankarada Kızılaydaki Ulus Sinemasında yapılacaktı. Ankarada siyasî partiler kongre yapacakları zaman evvela hava tertibatı daha iyi olan Büyük Sinemaya müracaat ederler. Bu müracaat iktidar partilerinden gelirse Büyük Sinemanın sahibi memnuniyetle arz-ı hizmet eder, ama talep bir muhalefet partisindense Kazım Rüştü Güven -Büyük Sinemanın sahibi- ele geçmemekte son derece mahirdir. Eee, dünün iktidar partisi olan ve yarın gene iktidar partisi haline gelebilecek bir partiye bizzat red cevabı vermek bu iş adamını sevindirecek hareketlerden değildir. Bari Muhalefet partileri de bunu bilip, hiç müracaat etmeseler ya... Hayır! İllâ adamcağızı bir defa tedirgin ederler. Nitekim bu ayın başlarında C.H.P. adına Genel Sekreter yardımcısı Turgut Göle klasik talepte bulundu ve klasik cevabı aldı. Kurultayım Büyük Sinemada yapabilmek

için C.H.P. iktidara geçmeği beklemeliydi.

Yer meselesi böylece halledildik» ten sonra, isin mühim tarafı geliyordu: Kurultayda ne olacaktı? Herkes biliyordu ki Kurultay iktidarın şiddetli bir yaylım ateşi altında cereyan edecektir. Ancak iktidar büyük bir taktik hatası yaptı ve toplarına çok erken ateş açtırttı. Savrulan ilk gülle C.H.P. nin eski Tarım Bakanı Şevked Raşid Hatiboğluydu. Gerek güllenin kendisi, gerekse savruluş tarzı beklenilenin tamamile aksi tesiri doğurdu: C.H.P. safları sıklaştı. Hele Zafer'in, günün şartlarından habersiz tarzda eski usullerini tekrarlaması ve Kurultayı, Genel Başkan ile Genel Sekreter meselesi en mühim meseleymiş gibi şahıslara karşı tahrike çalışması D.P. .nin istihbarat teşkilâtının dahi pek zavallı hale geldiğim gösteriyordu. O meseleler çoktan kapanmıştı ve İsmet İnönü'nün Genel Başkanlığı kadar Kasım Güleğin Genel Sekreterliği de hemen istisnasız herkes tarafından tabii karşılanıyordu. Kurultayı uğraştıracak başka davalar vardı. Bunların bir kısmı, Şevked Raşid Hatiboğlu hâdisesi vesilesiyle ucunu gösterdi. Fakat hâdisenin üzerinde durulacak tarafı eski Tarım bakanına maledilen "şahısları putlaştırma", "parti içinde istibdat", "Şefin keyfi idaresi" veya "söz hürriyetinin, fikir hürriyetinin yokluğu" gibi "Zafer edebiyatı" na dahil beylik cümlelerden ziyade Kurultayda mücadelesi yapılacak bir meseleyi ortaya çıkarmasıydı: C.H.P. iktidarı almak için alaturka mı çalışmalıydı, yoksa batılı manasıyla bir siyasî parti gibi mi?

Kötü örnekler

Doğrusu istenilirse C.H.P. liler içinde partinin tatminkar çalıştığım iddia eden hemen hemen mevcut değildi. Halbuki bilhassa iktidarın ve onun başındaki Menderesin ağır hataları sayesinde parti yeniden memleketin 1 numaralı partisi haline geliyordu. İktidara bu kadar yakınlaşıldığına göre aradaki küçük mesafeyi bizzat katedmek gerekiyordu. Ne yapmak lâzımdı? Kurultayın cevap arayacağı hakiki sual buydu ve büyük münakaşalar oradan çıkacaktı. Çalışma metodu ne olmalıydı.

C.H.P. içinde çok kuvvetli bir cereyan vardı: Parti, bilhassa lâiklik inkılabını gerçekleştiren parti olmasından doğan bir handikapla karşı karşıyaydı. Millet C.H.P. yi dinsiz biliyordu. Halbuki seçmenin büyük ekseriyeti dindar müslümandı. Senelerin husule getirdiği bu intiba liderlerinin propagandasına eklenince iktidarı tehlikeye sokuyordu. Parti dinsiz olmadığını ispat etmek mecburiyetindeydi. Bunun da çaresi programda bulunan ve altı oktan biri olan lâikliği yemden tarif etmekti. Zaten C.H.P. din mevzuunda taviz vermemiş değildi. İktidarının son yıllarında lâiklik anlayışım yumuşatmıştı. Şimdi bir adım daha gidilmeli ve böylece D.P. nin dini âlet ederek propaganda yapması önlenme-

liydi. Hattâ pek çok kimse o bahiste D.P. yi geride bırakmak niyetindeydi. Madem ki rejim demokrasiydi, büyük kütle de kendisine dinden bahsedilmesini seviyordu o halde rey toplamak için böyle bir yola sapılmalı, C.H.P. nin din bahsinde artık hiç olmazsa D.P. kadar müsamahakâr bulunduğu bildirilmeliydi.

Parti için ikinci bir handikap vardı: Devletçilik. Bu prensip de tasrih edilmeli, Devletçilikten ne murad olunduğu açıklanmalıydı. Devletçilik hakkında, sanki düpedüz sosyalizmmiş gibi propaganda yapılıyordu. Bu suretle hem dinsiz, hem de solcu bir parti: yani komünist! Böyle etiketlerle bilhassa köylüden rey sağlamanın imkânı yoktu. Halbuki program ele alınıp üzerinde seçmeni tatmin edecek rötuşlar yapıldığı takdirde mahzurlar ortadan kalkacak, D.P. nin propagandasına karşı bir zırh temin edilecekti.

Doğrusu istenilirse buna taraftar olanlar daha ziyade D.P. nin iktidara geliş şartlarını göz önünde tutuyor, "onlar nasıl yaptılarsa, biz de öyle yaparız" diyor, politikada kaypaklığın esas olduğuna inanıyorlardı. Fakat İsmet İnönü buna şiddetle muarızdı. Kurultayda da fikirlerini müdafaa etmeye hazırdı.

İpin ucu

İsmet İnönü inkılaplara inanmış bir adamdı. Atatürkçülüğü o manada anlıyordu. Yeni harflerin kabulünden bu yana bir tek kelimeyi eski harfle yazdığını gören olmamıştı. Medenî hukuka candan bağlıydı. Kadının hakları bahsinde son derece titizdi. Bütün ısrarlara rağmen şimdiye kadar bir tek siyasî nutkunu dinî tabirlerle süslememiş, seçmenden rey isterken Allanın adını karıştırmamıştı. Partisi içinde bir çok kimse bu titizliği anlamıyordu. Adnan Menderes her konuşmasında Allahı bin kere anıyordu, kendisine "müslüman başbakan" diye propaganda yapılıyordu; buna mukabil inönü böyle tekliflere dahi fena halde kızıyordu. Ne olurdu, şu lâikliğin daha liberal bir tarifinin yapılmasına, taraftar olsa..

İsmet İnönü'nün titizliği, şuradan iteri geliyordu. İnkılapların ucunu bir de C.H.P. ve bilhassa kendisi bıraktı mı bunlar süratle dejenere olurdu. Bu yüzdendir ki partinin programıyla oynamak doğru değildi. Hattâ hakikaten bazı tadilata lüzum bulunsa bite.. Din bahsine gelince, İsmet İnönü böyle bir fasıl açmayı daima reddetmişti. Aklı başında herkes kolaylıkla görebilirdi ki C.H.P. dinsiz değildi. Bunu ispat için, hele muhalefetteyken "ben dinsiz değilim" demenin zerrece kıymeti olmayacaktı. Din, politikadan tamamile ayrıydı. Allanın adını da seçmenden rey isterken anmanın lüzumu yoktu. Din insanların hususi hayatıyla alâkalıydı İnönünün şahsına gelince, onun **aile** hayatım ve ailesi mensuplarının akidelerini bitenler kolaylıkla fikir ediniyorlardı. Ama o faslı bir politika mevzuu yapmak! Asla. İnönüyü buna hiç kimse, hiç bir şey pahasına razı edemezdi.

Diğer taraftan C.H.P. iktidara geçtiği takdirde din bahsinde son yıllarda yapılmış olanlara elbette ki dokunmayacaktı. Zaten dokunmasına da imkân yoktu. Programındaki laiklik anlayışını devam ettirecek, herkesi vicdaniyle başbaşa bırakacak, bilhassa dinin devlet işlerine karıştırılmasını önliyecek, iki mefhumu iki mukaddes mefhum olarak kendi hususi yerlerin» bırakacaktı. Fakat İnönü bunu dahi bugünden ilan etmeyi, bir nevi dini politikaya alet etmek sayıyordu. Millet nasıl isterse öyle olacaktı.

İşte bu ısrardır ki bir çok "Menderes usulü hayranı" nı kırıyordu. Bir yandan inkılaplara bağlı kalındığı ilân edilir, diğer taraftan siyasi nutuklara besmeleyle başlanabilirdi!

Dünya ve Ahret

Zafer evvelâ, bu gazetede çıkan yazıların onları yazanları değil doğrudan doğruya D. P. yi ilzam ettiğini bildirdi, ondan sonra C.H.P. iktidarının laiklik anlayışını tenkid etti. Zafer'e göre C.H.P. "iktidar devresinde vicdan hürriyeti anlayışı hakkında çok manalı örnekler vermiş, tatbikatta bulunmuş, muhalefete geçtikten sonra da aynı anlayışlara sahip olmaktaki inad ve ısrarını bütün açıklığiyle ortaya koymuş" tur. Çok doğru!

Yalnız, bir kaç nokta insanın aklım karıştırıyor. CHP. nin iktidar devresinde başlayıp muhalefete geçtikten sonra da devam eden vicdan hürriyeti anlayışı bizzat Atatürk tarafından tesbit edilmiştir. Halbuki bugün D.P. nin en başında bulunanlar CHP. den ayrılıp iktidarı almak maksadiyle mücadeleye atıldıkları tarihe kadar bu anlayışın sadece çok hararetli taraftarları değil, üstelik aralarından bazıları çok şiddetli tatbikçileri de olmuştur. O halde şeref ve **şan** kime ait? İktidara geçmek için, Atatürk'ün en hassas bulunduğu mevzularda tâviz verenlere mi; yoksa iktidara geçmeme pahasına bu mevzularda "inad ve ısrar" edenlere mi? Atatürkten mevki kapmak için onun, inanmadıkları bir anlayışının şampiyonu kesilenlere mi; yoksa inkılâplara yürekten inanlara mı? Kısacası demagoglara, oportünistlere mi; yoksa idealistlere mi?

Zafer'de D.P. adına konuştuklarını iddia edenler şunu bize bir anlatıverseler!

Maksad rey toplamak ve iktidara geçmek değil miydi? Ama Kurultayda bu cereyan kendini gösterdiği takdirde İnönü kuvvetle cephe almaya azmetmişti. Partinin idealist ve genç unsurlarının böyle bir mücadelede Genel Başkam hararetle destekliyeceklerine şüphe yoktu. Doğrusu istenilirse bu onların vazifesiydi he.. Zira Atatürk inkılaplarını herkese ve her şeye karşı azimle korumak en başta Atatürk neslinin vazifesi değil miydi? Küçük politika oyunları ve kötü nümuneler bu vazifeyi unutturmamalıydı.

İktidara gelmek için

Hem iktidara gelmenin yolu da tüzükte veya programda değişiklik yapmak değildi. Din istismarcılığı dahi artık verimli yol olmaktan çıkmıştı. Öyle olsa, D.P. iktidardan böylesine süratle kaymazdı. C.H.P. bu Kurultayın sonunda milletin karsısına, milletin mukadderatım eline almaya lâyık bir parti olarak çıkmalıydı. Bugün için böyle bir manzara gösterdiğine kargalar dahi gülerdi. Partinin ne şahıs ve ne de plân olarak en ufak bir hazırlığı yoktu. Anayasa değişikliğinden ne anlıyordu? Adalet istiklâlim nasıl temin edecekti ? Üniversite muhtariyeti üzerindeki pratik fikirleri neydi? Bunlara cevap diye, İsmet İnönünün bir kaç nutkundaki kırıntıları göstermek komikti. Şahıslar için de durum aynıydı. Parti meclisi C.H.P. deyince hatıra gelen, emniyet verici, itimad telkin edici, fikirlerinde samimi ve dürüst şahıslardan müteşekkil, temsili bir topluluk olmalıydı. Orada iktidara geçildiğinde memleketin nasıl idare edileceği hususunda ciddi hazırlıklar yapılmalı, bir nevi "gölge kabine" kurulmak, iktidar değişikliğinin bir defa daha şahıs değişikliğinden ibaret kalmayacağı millete ispat olunmalıydı. Bu yapıldığı takdirde D.P. nin dinsizlik ithamıymış, komünist demesiymiş, şuymuş veya buymuş; hepsi bir avuç sabun köpüğünden ibaret kalırdı.

İsmet İnönü aylardan beri bunun hazırlıklarım yapıyordu. Parti içinde mevcut güvendiği şahsiyetlerle temas ve onları yan yana vazife almaya ikna etmişti. Şahsi husumetler, rekabetler ortadan kalkmalıydı. Ne vardı ki, bir türlü paylaşılamıyordu? Demokratik zihniyeti, tenkide tahammülü, değişik fikirler taşıyarak dahi toplum hayatının mümkün olduğunu, toleransın lüzumunu evvelâ parti içinde göstermek şarttı. Bir Günaltayla Barutçu, bir Gülekle Aksal, bir Sirmenle Sancar pek âlâ "pasifik koegzistans" yapabilirlerdi ve yapmalıydılar.

Her halde C.H.P. nin bilhassa Genel Merkezi yeni baştan teşkilâtlandırılmaya şiddetle muhtaçtı. 1950 den bu yana her Kurultayda görülen İnönü düşmanlığı ve Genel Sekreterlik mücadelesi ise şimdi en hafif dozundaydı. Zafer'in yaylım ateşini o mevzulara tahsis etmesi bir taktik

Şevket R. Hatipoğlu
Resmi çekildiğinde bakandı

hatasıydı. Kurultayın meseleleri başkaydı.

İnönü'nün zaafı

İnönünün şiddetle hücuma uğraması değişik sebepten olacaktı. Fakat işin o tarafına Zafer maalesef dokunamayacaktı. Zira bahis mevzuu olan Başbakan Menderesin ideal arkadaşlarından Nihad Erimdi. Tercüman Gazetesinin bildirdiğine göre her seyahat dönüsü ideal arkadaşını hediye siz bırakmıyan Menderes, üstada Tahrandan da bir acem halısı getirmişti.

Kurultayın arefesinde Nihad Erim Kocaelide elinde bir takım mektuplarla dolaşıyor, her önüne gelene bunları gösteriyordu Mektubunun birinin altında İsmet İnönünün imzası vardı. Genel başkan bu mektubunda Nihad Erimi adeta ibra ediyordu. Üstadın mazide hizmetleri olmuştu, istikbalde de hizmetleri olacaktı. Böyle bir mektubu yazmaya, sabık şefin hakkı bulunmamalıydı. Zira C.H.P. "Nihad Erim tehlikesi" ni güç atlatmıştı ve D. P. nin yuvarlanış devri de üstadın İnönüyü bırakıp Menderese ideal arkadaşı olmasıyla başlamıştı.

İsmet İnönünün bu mektubu merhamet eseri olarak verdiği muhakkaktı. Ama düşünmeliydi ki mektubu istismar edilecektir. Bu hareketin, Nihad Erim, gazetesinde Menderes'in "demokrasi iklimi" havasım çaldığından dolayı Parti Meclisinde hücuma uğradığında Halkçı Gazetesine gidip üstadla başbaşa resim çektirmekten zerrece farkı yoktu. İsmet İnönü senelerin rakik hale soktuğu yüreğine taş bağlayabilirdi, ama "demokrasi iklimi"nin şampiyonunu merhameten dahi olsa korumak hakkı mevcut değildi. Hem herkes biliyordu ki Nihad Erim hakkında Haysiyet divanının mahkûmiyet kararı, sırf İnönünün tazyiki yüzünden beraat kararına inkılap etmiştir. O İnönü ki Menderesin kendi ideal arkadaşları olan Sarolları, Zorluları kurtarmak için gösteriler tertiplediğinden şikâyetçidir.

. Mesele Nihad Erimin şahsı değildi. Politikacı Nihad Erimi bir değil, bin İnönü bir araya gelse; üstad elinde bir değil, bin mektup bulundursa kurtaramazdı. Ama bir zihniyetin ifadesi olarak İnönünün yaptığı tek kelimeyle gaftı. Böyle davranmakla idealistlik dersi verdiği binler ve binlerle C.H.P. liyi infiale sevkettiğinin farkında değil miydi? Zira nasıl Demokratlar kendi kendilerine "her şey bir Sarol için mi?" diye soruyorlarsa Halkçıların da "her şey bir Erim için mi?" diye sordukları nı İnönü dışarıya biraz kulak verse kolaylıkla duyabilirdi.' Himaye ettiğin adamı kurtarmak için Haysiyet divanına tesir et, o ibra olsun diye eline mektuplar ver; sonra bunların eşim yapan Menderese ver veriştir. Bunun samimiyetle alâkasını anlamak son derece zordur.

Kurultayda ümid edilen tüzük, program, taktik ve Parti Meclisinin kuruluşu bahislerinde İnönünün görüşlerinin muzaffer olmasıdır; Genel Başkanlık ve Genel Sekreterlik makamları zaten mücadele mevzuu olmayacaktır; İnönünün rakik kalbine gelince, Kurultayın kendisine bir büyük taş hediye etmesi ve şahsi işlerle parti işlerinin birbirine karıştırılmaması gerektiği hususunda kolay kolay unutulmayacak bir ders vermesi pek ziyade şayanı temennidir.

Hür. P.

Hareket ve Bereket

Bu haftanın başında Türkiye Büyük Millet Meclisinde Milli Korunma kanunu gibi tamamile hukukî ve büyük kısmiyle iktisadi bir kanunu D.P. adına Bay Ahmed Gürkan kudretli omuzlarına almış müdafaaya çalışırken, salona bir göz atanlar D.P. içindeki hukukçu ve iktisadçı elemanların nereye gittiğini kolaylıkla görebiliyorlardı. Bunlar, sol taraftan sağ tarafa geçmişlerdi. Görenler biraz sonra işittiler de: zira evvelâ Feridun Ergin, müteakiben Ekrem Alican kürsüye çıktılar ve kanunun mükemmel bir tenkidini yaptılar. Hiç bir şey demokratlara, isbat hakkı mevzuunda Başbakanın fevri hassasiyetinin kendilerine neler kaybettirdiğini bundan iyi gösteremezdi. Üstelik Ticaret Bakanlığı sandalyasında da Zeyyat Mandalinci oturuyordu. O gün başkan Agâh E rozan -kürsüde onun bulunması da bunun başka bir deliliydi- celseyi erkenden tatil etmek lüzumunu hissetti. Hür. P, bir zafer kazanmıştı. Zaten kadro olarak Mecliste en kudretli partinin -tabii D.P. de dahil- Hür. P. olduğunu herkes biliyordu. Ne var ki Hür. P. siyasî partilerin Forum mecmuasıydı. Tam Türkiye'nin fikrî seviyesini kalkındırmakla meşguldu! Bu yüzdendir ki mensupları kürsüye çıkıp söz söylemeden evvel, bir takrir vermeden evvel, bir müdahelede bulunmadan evvel söyleyecekleri sözün, verecekleri takririn, yapacakları müdahalenin kendilerine ve* partilerine layık olup olmadığım günlerle düşünüyorlardı. Fakat geçen haftama içinde partiye bir hareket geldiği görüldü. Bu hareketin bereket getireceğinden de zerrece şüphe yoktu. Zira partinin eksiği, cevvaliyetti.

Hür. P. liler evvelâ sözlü sorularla taarruza geçtiler .Hakikaten üzerinde durulacak bir çok mesele vardı ve bunların her biri kendisine göre mühimdi. Mustafa Ekinci, Fethi Çelikbaş, Turan Güneş, halkı ziyadesiyle alâkadar edecek mevzularda bakanlardan izahat istediler. Turan Güneş ayrıca Halil Özyörük hakkında bir Meclis tahkikatı talep etti. Zira bizzat D.P. milletvekillerinden Mehmed Ali Sebük sabık Temyiz başkanının Temyizde İspat hakkını haleldar eden meşhur kararı tahrif ederek aldığım iddia etmişti. Böyle bir ihbar üzerinde durmamak imkânsızdı. Hür. P. mensupları bunların haricinde kanun teklifleri görüşülürken de konuşacaklardı. Bunun için

F. Ergin - T. Güneş - E. Alican
Bir parti kanlanıyor

ciddi hazırlıklar yapıyorlardı. Nitekim Millî Korunma kanunu hakkında Feridun Erginin ve Ekrem Alicanın konuşmaları sürpriz tesiri yarattı ve ilk Hür. P. li hatip kürsüye çıkarken müzakerelerin başından beri salonda bulunan Başbakan oradan ayrıldı.

Bütün bunlar Hür. P. nin bir akademi değil, bir siyasi parti, hem de bir muhalif siyasi parti olduğunu anlama yoluna girdiğini gösteriyordu. Şimdiye kadar teşkilât kurmakla uğraşıldığı yolundaki mazeret Meclis faaliyetinin aksamasını affettirmeğe çalışıyordu. Ama hemen meydana çıkmıştı ki bu teşkilât kurma işi, başarıyla yürümüyordu. Hür. P. gerçi D.P. nin kuruluş süratinden fazla bir süratle genişliyordu; ama hissediliyordu ki kurulanlar şahıslardan mürekkep müteşebbis heyetlerdir ve millet bu partiye akın etmek için onun Meclisteki temsilcilerinden hareket beklemektedir. Şimdi, o yola girilmiş gibidir. Hür. P. bir prensip kararına varmıştır. İktidar, Mecliste karşısında daima Hür. P. ni bulacaktır. Sözlü sorularda Hür. P., kanun müzakerelerinde Hür, P., tefsirlerde Hür. P., Meclis tahkikatlarında Hür. P. Bunun büyük bir fayda temin edeceği şüphesizdir.

Fakat Hür. P. için asıl hamle İspat hakkı D.P. grubu tarafından kat'i surette reddedildiği veya uyutulduğu takdirde gerçekleşecektir. Böyle bir kararın alındığının ertesi gün D.P. ocaklarının boşalıp Hür. P, ocaklarının dolduğunu görmek hiç kimseyi şaşırtmamalıdır. Zira bu partinin kuruluş esbabı mucibesi o gün resmen tasdik edilmiş ve D.P. den son ümidler de kesilmiş olacaktır. Bilindiği gibi İspat hakkı bütün memlekette "hırsıza hırsız demek hakkı" diye bilinmektedir.

İnönü ve Bölükbaşı
Eski iyi günler

C.M.P.

Küçük manevralar

Bu haftanın ortalarında Ankarada, Osman Bölükbaşının "Türk boşadığı avradın topuğuna bakmaz" neviinden tâbirleri pek sevdiğini bilen bir Demokrat milletvekili C.M.P nin tebliğini okuduktan sonra gülerek :

"— Anlaşılan bizim Bölükbaşı, C.H.P. nin kendi üzerine başka avrad almasına içerlemiş" dedi.

Bahis mevzuu tebliğde C.M.P. Din Genel İdare kurulu, partilerin işbirliği mevzuunda bir karar almağa yetkili bulunmadığını beyan ederek meseleyi müzakereye koymadığım belirtiyordu. Ertesi gün Zafer gazetesi, bu mevzuda muhalif vaziyette bulunan Osman Bölükbaşını hararetle övdü. Buna mukabil Muhalefetin işbirliğine taraftar bilinen Sadık Aldoğan ve Ahmed Tahtakıhç iktidar muharririnin şiddetli saldırışlarına uğruyordu. Herkes gibi Zafer muharriri : de biliyordu : ki Muhalefetin işbirliğini engellemek D.P. ye büyük bir hizmet yapmaktı. Eee, bu hizmet de bir mükâfata değerdi. Ancak Zafer'in övmesi Osman Bölükbaşıyı tatmin edecek bir mukabele midir, bilinmez. İktidar bunun yerine meselâ Kırşehiri tekrar vilâyet yapsa, C.M.P. Genel başkanı tabii çok daha fazla sevinirdi!

Fakat bahis mevzuu milletvekilinin, Osman Bölükbaşının üzerine alınan avrad diye bahsettiği Hür. P. idi Zira herkes biliyordu ki Hür. P. nin doğumundan evvel C.M.P. Genel başkanının, bir yandan C.H.P. ve diğer taraftan Muhalefetin işbirliği mevzuundaki düşünceleri bambaşkaydı. Gazeteler Bölükbaşının İnönüyle Meclisin içinde ve dışında yaptığı görüşmelere dair havadisler, fotoğraflar neşrediyorlardı. Hatta geçen yazın buhranlı günlerinde iki parti ve iki lider o kadar sıkı işbirliği yapmışlardı ki bugün Osman Bölükbaşıyı metheden Zafer, İsmet İnönü tarafından yapılan bir beyanatı bizzat C.M.P. Genel başkanının kaleme aldığını yazmıştı. Yani iktidara göre İnönüyü Osman Bölükbaşı idare ediyordu! Sonra ne olmuştu da C.M.P. Genel başkanı muhalif partilerin işbirliği mevzuunda aleyhte vaziyet almıştı?

Olanlar ikiydi. Evvelâ D.P. içinden hakikaten münevver, idealist, istibdada tahammül etmeyen kimseler çıkmış, bunlar Hür. P. ni kurmuşlardı. İnönü de onlar aleyhinde söz söylememiş, onların hareketlerini baltalamamış, bir takım ileri geri laflar etmemiş, bilâkis kurdukları partiyi sempatiyle karşılamıştı. İnönü, bu yeni partinin kendi partisinden de rey koparabileceğini, taraftar alabileceğini hesaplamamış mıydı? Elbette ki hesaplamıştı. Ama en mühim mesele memleketteki rejim buhranıydı. C.H.P. bile rejimin istikrara kavuşmasıyla daha iyi günler görürdü. D.P. içinden böyle bir mukavemet hareketinin çıkması ise hepimizin temine çalıştığı demokratik nizam uğrundaki mücadeleye sadece kuvvet katardı. Nitekim o harekettir ki Muhalefet partilerine bir nevi doping yerine geçmişti. İşte, Osman Bölükbaşı bir Muhalefet partisi genel başkanı olarak bu seviyeye çıkamadığı ve hâdiseleri o yükseklikten göremediği için Hür. P. ni sempatiyle karşılayan İnönüyü adeta bu partiden kıskanmıştı. Değişikliğin başı buydu.

Ama ikinci bir faktör daha vardı: Bölükbaşı bir yurt gezisine çıkmıştı. O sırada Dünya gazetesinin Kasım Güleğe kızgın olması yüzünden C.M.P. ye ait haberleri büyük başlıklarla neşretmesi, C.H.P.lilerin de C.M.P. li lideri bir çok yerde kalabalık kafileler halinde karşılaması Bölükbaşıyı iktidara çok yakın olduğu serabına düşürmüştü. Bunun tesirlerinin C.M.P. Genel İdare kurulunun toplantısında görüldüğünü söylemeğe dahi lüzum yoktu.

Ne var ki Osman Bölükbaşı suyun akış istikametini değiştiremeyecekti. Bu haftanın ortasında umumî kanaat C.M.P. nin de er veya geç rejim davalarım müdafaa için kurulan Muhalefet cephesine katılacağı, zira Tahtakılıç, Aldoğan, Arna gibi kuvvetli şahsiyetlerin bunu istediği merkezindeydi.

A K İ S
Bu hafta 31.800 adet basılmıştır.

Basın

Tahditler

Geçen hafta içinde Ankara gazetecileri, cemiyet lokalinde oturmuş haklarında alınacak tedbirleri konuşuyorlardı. Bir kaç gün önce yeni **bir** basın kanunu hazırlandığını öğrenmişler ve gazetelerine bildirmişlerdi. Basın işlerini tedvire memur Devlet Bakam Emin Kalafat'la eskiden Ankara Savcısı olan Devlet Bakanı Cemil Bengü, nihayet meşrebine uygun bir iş bulduğundan dolayı fevkalâde memnun olan Celal Yardımcı günlerdenberi bu tasarı üzerinde çalışıyorlardı. Bu kanun çıkarsa, gazeteciler de ona göre tedbirler almak zorunda kalacaklardı. Çünkü çıkarılacağından bahsedilen basın kanunu 25 temmuz 1931 de Mecliste kabul edilen 1881 numaralı kanun hü kümlerim daha da ağırlaştırıyordu. Muhabirlerin öğrendiklerine göre, gazetelerin sahip ve yazı işleri müdürleri için yüksek tahsil mecburiyeti tekrar konuyordu. Fıkra yazarları da üniversite mezunu olacaklardı. Başbakanın alacağı "tedbirler" bu kadarla da kalmıyordu. Gazeteciler sınıflandırılıyordu. Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük merkezlerdeki gazete mümessilleri de bir yüksek mektep bitirmiş olmağa mecbur tutuluyorlardı. Sonra, sekreterler, muhabirler de en az lise mezunu olacaklardı. Gazete çıkarmak isteyen ler için mahallin en büyük mülkiye âmirine 10.000 liralık bir. teminat mektubu verme şartı da tekrar kanuna alınıyordu. Halbuki bütün bu kayıtlar vaktiyle denenmiş ve tatbikatta hiç bir müspet netice vermemiş, basın hürriyetim tahdit etmekten başka bir işe yaramamıştı. Kaldı ki bu hükümler 1864 de Agâh Efendi devrinde, çıkan ilk matbuat nizamnamesinde bile yoktu; O halde bu hareketin sebebini, basın kanununu demokrasi rejimine daha uygun, daha modern bir şekle sokmak gayesinde değil, basının etrafındaki baskı çemberini biraz daha daraltmak, basın mensuplarına daha hürriyetsiz bir hava teneffüs ettirmek arzusunda aramak lâzımdı. Bu haber gazeteciler arasında, Hükümetin beklediği kadar derin bir tepki yaratmamıştı. Çünkü tasarıyı hazırlayanların unuttukları bazı noktalar vardı. Gazeteciliğimizde tahsil seviyesi yıldan yıla yükselmekteydi. Basın kanununa tahsil mecburiyetini tekrar koymak, istenilen neticeyi yermiyecekti. Kaldı ki, bu şartlar eskiden de konmuş, gazeteler de yazı işleri müdürlerinin isimlerini gazete üzerinde değiştirmekle meseleyi hallediverm işlerdi. Gene aynı yola başvurabilirlerdi. Fıkra yazarlarının ise, fıkralarının altına imza atmaları ile atmamaları arasında o kadar büyük bir fark yoktu. Cumhuriyet gazetesinin üçüncü sahifesini çevirenler sahifenin üstündeki küçük fıkrayı okuyunca altında imza olmasa da fıkranın Doğan Nadinin kaleminden çıktığım kolayca anlıyacaklardı. Bu Bedii Faik için de, diğer tanınmış fıkra yazarları için de böyle olacaktı. Bir hukuk profesörü ise, gazetecilere daha kolay bir yol gösteriyordu. Meselâ Bedii Faik'in üniversite bitirmiş bir arkadaşı "Bir damla"yı "Bedii Faik'ten dinledim" diye yazıp altına imzasını atabilirdi.

Tenkid hürriyeti

Anlaşılan iktidar tenkid edilmek istemiyordu. İsteseydi hürriyetleri kısmayı düşünmezdi. İktidara göre, iktidarı tutmayan gazeteler muhalefet partileri ile işbirliği yapıyorlar, milleti "kıyam"a teşvik ediyorlardı. Suçları bu kadar ağırdı. Hatta iktidarı tutmayan gazetelerin muhabirleri durup dururken "Sovyet Sefaretinin bahçesine film ve vesikalar atmak"la suçlandırılmak bile istenmişti. Gazeteciler yıldırılmak isteniyordu. Alınan tedbirlerin başka hiç bir sebebi olamazdı. Yeni tasarı üzerinde çalışanlar daha başka tedbirler de düşünüyorlardı. Gazeteciler gibi haberler de sınıflara ayrılacaktı. Haberlerin kaynaklarım bildirme mecburiyetinin konması dahi akla geliyordu. Gazeteci haberi verdikten sonra, bilhassa siyasi haberlerde koman ter yapmamalıydı, haber tamamen objektif olmalıydı. Ancak bütün tedbirler alındıktan sonra gazetecileri "doğru yol"a getirmek mümkün olabilecekti. Ama tasarıyı hazırlayanlar hiç düşünmüyorlardı ki, demokrasinin birinci şartı basın hürriyetidir. Acaba hükümet bu tedbirleri aldıktan sonra "Türkiyede basın hürriyeti var dır" diyen, bir kimseye rastlayabilecek miydi?. D.P. kurucuları muhalefet yıllarında, bu memlekete hakikiki basın hürriyetini getireceklerini vaadediyorlardı. Onlara göre, C. H. P. hükümetleri devrinde basın hürriyeti diye bir şey yoktu. Halbuki bakın 1938 yılında Hüseyin Cahit Yalçın bu konuda ne diyordu:

"Tenkid hürriyetinin lüzum ve faydasını inkâr edebilecek bir kimse tasavvur etmiyorum. Fakat, bilhassa siyasi terbiyesi noksan olan, hürriyet ananelerine asırlardan beri alışkan bulunmayan memleketlerde, meşru ve elzem tenkid hürriyeti namına yapılabilecek suiistimallerin vatana hakiki zararı dokunabileceğini her kalem sahibi idrak etmelidir. Arada bu vatani vazifede kusur edebilecek bir kalem görülürse ekseriyet onu mesleğinin şeref ve haysiyetini gözetmeğe mecbur edebilecek derecede şan hissi duymalıdır.

Zaten bu gün, ilmî sahada söz ve tenkid hürriyeti bizde tam surette mevcuttur.. Ben, beş seneden beri Fikir Hareketlerinde dünyanın bütün sosyal meselelerini ve fikre ait hareketlerini tam ve kat'i bir istiklâl ve hürriyet dairesinde izah ediyorum. Dünyanın en hür bir memleketinde bile bundan daha fazla serbest surette yazı yazmağa imkân yoktur. Bir parti adamı da değilim. Böyle olduğu halde, ilim ve kültür sahasını tecavüz etmeyen bu en hür neşriyat resmen hiç bir mümanaata maruz kalmadığı gribi, ufacık bir ihtarı bile davet etmemiştir." (Yenisabah 31 Mayıs 1938).

O zaman tek parti devrindeydik. Şimdi ise çok partili siyasi hayatın içindeyiz. Aradan onsekiz yıl geçmiş olmasına ve en az onsekiz defa ileri gitmemiz icab etmesine rağmen, kapağında orak-çekiç çizili diye bir karikatür dergisi hakkında takibat açılabilmektedir. İktidarın ve iktidar organlarının fikir ve basın hürriyeti anlayışının tipik misallerinden biri

B. M. M.' de parti **gruplarının** pencereleri

Gazetecilere açık kalan yegâne yol..

de budur. Maksat **iktidarın tutumunu karikatürle,** mizahla tenkid eden Dolmuş **dergisini** çıkaranlara **eziyet** etmektir.

Küçük eziyetler

Evvelki çarşamba günü, her zaman ki gibi Meclise erken gelip Meclis gazinosunda milletvekilleri ile konuşmak, muhalefet grupları ile temaslar yapmak isteyen gazetecilere gazino kapısındaki polis "yasak" dedi. Meclis Başkanlık Divanı ve İdareci üyeler düşünüp taşınıp bu kararı ver mişti. Gazeteciler bu emrin menşeini çok iyi bildikleri için sormağa bile lüzum görmeden yukardaki odalarına çıkıp oturdular. Fakat bu yasak kararı ortaya garip bir vaziyet çıkarmıştı. Gazetecilere böyle küçük eziyetler etmek iktidarın hoşuna gidebilirdi. Ama hiç olmazsa bu eziyet gazetecilerin muhalefetle münasebetlerini aksatmadan yapılmalıydı. Yasak kararı gazinoya münhasırdı. Muhalefet grup odalarına girip çıkmak yasak edilmemişti, edilemezdi. Fakat gruplara gitmek için gazinodan geçmek icab ediyordu. Buna bir çare bulmak lâzımdı. Ya Berlin ablukasındaki "hava koridoru" gibi bir "muhalefet koridoru" açmak, yahut grup odalarına girmek için özel merdivenler yaptırmaktan başka çare de bulunamazdı. Aksi halde gazeteciler en mühim haber kaynaklarını kaybetmiş oluyorlardı. Ama gazeteciler bu koridor ve merdiven bahsinde çok iyimser düşünüyorlardı. İktidarın asıl istediği, gazetelerin istihbarat kaynaklarını mümkün olduğu kadar kısmak değil miydi? O halde grup odalarına girip haber aldıkları günleri basın hayatlarının tatlı bir hatırası olarak muhafaza etmekten başka yapacakları şey yoktu.

Kâğıt derdi

Memleketimizde bir gazete kâğıdı sıkıntısı olduğu muhakkaktır. İzmit kâğıt fabrikasının istihsali gazetelerimizin ihtiyacını karşılayamamakta, öte yanda hükümet döviz sarfetmemek için yabancı memleketlerden kâğıt ithaline de pek yanaşmamaktadır. Bir aralık büyük tirajlı gazetelerin yabancı memleketlerden gazete kâğıdı, mürekkep, matbaa levazımatı getirtmelerine siyasi maksatlarla müsaade olunmuş, ve bir hayli döviz sarfedilmiştir. Bu arada kâğıt getirtemiyen gazeteler ise, zaman zaman çıkamaz hale gelmişlerdir.

Kâğıt tevziini muhaliflerine bir baskı aleti olarak kullanan Albay Peron, gazete kâğıdı, mürekkep ve gazete levazımatını istediği gibi dağıtmış, keyfine göre, kimine döviz vermiş, kimine vermemiş ve böylece "La Prensa" ve "La Nacion" gibi iki mühim gazetenin başım yemişti. La Prensa ancak Peron'un düşmesinden sonra, tekrar çıkabilmiştir. İthal malı gazete kâğıdı gümrük resminden muaf olduğu halde, Peron hükümeti La Nacion gazetesinden 1939-1948 tarihleri arasında ithal ettiği kâğıt mukabili 1.300.000 dolar tutarında gümrük resmi istemişti. Çünkü Peron'a göre gazetenin sahipleri ithal ettikleri gazete kâğıtlarım ticaret maksadı ile de kullanıyorlardı. O zaman La Nacion'un avukatı 62 gün sorgusuz sualsiz mevkuf kalmıştı. İktidar çıkmasını istemediği gazete ve dergilerin kâğıtlarım geciktiriyor, bunların kısa bir müddet için de olsa kapanmasını kâr sayıyordu. Kâğıt tahdide tabi olduğu için muhalif gazetelerin tirajları talebe rağmen yükselemiyordu. Buna mukabil iktidarı tutan gazeteler imtiyazlı durumdaydılar. Sahifeler tahdit edilmiş olmasına rağmen resmi kaynaklardan verilen haberlerin ve tebliğlerin yayınlanması icab edince, Peroncu gazetelerin bu tahditlerin dışına çıkmasına kimse karışamıyordu. Peron'un mukallitleri ortaya çıkmakta gecikmiyordu. Bolivyada gazete kâğıdı ithal ve tevzii işi devletin elindeydi. Hükümet istediği gibi hareket ediyordu. Pueblo gazetesi kâğıt bulamadığı için kapanmıştı. 1953 do Los Tempos gazetesinin tesisleri imha edilmiş ve bir daha hariçten makine getirtmesine müsaade verilmemişti. Aşağı yukarı bütün Güney Amerika memleketlerinde bunlara benzer tatbikata rastlanıyordu. Brezilya'da kağıt karaborsasının önüne geçmek için gazeteler filigranlı kâğıt kullanmağa mecbur tutuluyorlardı. Fakat bu mecburiyet muhalefet gazetelerine hassasiyetle tatbik ediliyor, iktidar gazetelerinin ise suiistimallerine göz yumuluyordu. Kraliyet zamanında Mısırda da aynı yolsuzluklara rastlanıyordu. Kâğıt tevziatı hükümetin elindeydi. Eski Bakanlardan birine ait olan El Kotla gazetesi tirajı 20.000 olduğu halde, 200.000 tiraja göre kâğıt alıyor ve açıktan açığa kâğıt karaborsası yapıyordu. Muhalif gazeteler ise çok müşkül şartlar altında çıkabiliyordu. Necipler, Abdünnasır'lar başa geçince muhalif gazetelerin çıkmasına hiç müsaade etmediler. Bu çeşit tatbikat Orta ve Yakın Doğu memleketlerinin karakteristik hususiyetlerinden biri olmakta devam edip gitmektedir.

Transfer Mevsimi

Zafer gazetesinin yazdığına göre iktidarların nasıl başbakanları, bakanları, milletvekilleri varsa aynı şekilde ücretle tutulmuş muharrirleri de vardır. Şimdi D.P. nin fikirlerini pek tabii olarak bunlar müdafaa etmektedirler.

Bunu yazan Zafer gazetesinin birinci sayfasında bir imza: Burhan Belge, ikinci sayfasında da bir imza: Orhan Seyfi. Üçüncü sayfasında bir İmza: Fazıl Alımed. Üstadların İktidar muharriri olduğuna zerrece şüphe yok, zira üçü de C.H.P. den D.P. ye 1950 den sonra transfer edilmişlerdi.

Ancak 1958 iktidarına bir küçük tavsiye: aman bonservis muamelesini ihmal etmesin. D.P. nin çektiği o ihmalin belasıdır da...

Agan Efendi

Bıraktığı yerden geride

İadeler

Bakanlar Kurulu, D. P. Genel İdare Kurulu toplantıları birbirini takib ediyor, her toplantıdan sonra da gazeteler için alınacak yeni bîr "tedbir" ortaya atılıyordu. Geçen haftanın son günlerinde yapılan toplantılardan sonra, gazetelerin iade gazeteleri serbest satmaları da menedildi. Halbuki gazete kâğıdı iyi para ediyordu. Gazetelerde yüzde 10-15 iade normal kabul edilirdi. Bu 50.000 tirajlı bir gazete için günde altı yedi bin gazete demekti. Bu yılda bir hayli yekûn tutardı. İktidar, düşünmüş taşınmış bu kapıyı da gazetelere kapamıştı. İhtimal iade gazetenin satış fiatını tespit edecek ve gazeteler bu fiat üzerinden yalnız fabrikaya satılabilecekti.

İlânlar

İktidar gözde gazetelerini resmi ilânlarla istediği gibi besler. Hatta basın dilinde bu yüzden "beslemeler" tabiri yerleşmiştir. Bunun, satışı ile devamım sağlıyamıyacak gazete manasına geldiğini de herkes öğrenmiştir. Muhalefet gazetelerinin bu resmî ilânlardan pek nasibi yoktur. Kâğıt gibi, resmî ilânı da iktidar isterse vermekte, isterse vermemektedir. Mecliste açıklanan rakkamlara göre, resmî ilân rekoru bir milyon küsur bin lira ile Menderes'in "Zafercik" dediği Zafer gazetesindedir. Rüzgârlı sokaktan şöyle bir geçenler bu "Zafercik" in ne muhteşem bir binaya sahip olduğunu kolaylıkla

görebilirler. **İktidar** gazeteleri **az,** muhalefet gazeteleri ise **çok sattıkları** için **hususi ilanlar** daha **çok** muhalefet gazetelerine rağbet **ederler.** Şimdi **iktidar, yeni bir eziyet formolü daha** bulmuştur. **Hususi** müesseseler bundan **sonra,** gazetelere **verdikleri ilanların bedellerini hesaplarında** masraf olarak gösteremiyecekler ve vergi matrahından düşemiyeceklerdir. Bunlar gelir sayılacak ve vergiye **tabi** tutulacaktır. Bu tedbirin gazetelerin hususî ilânlarına hayli müessir olacağı **ümid** edilmektedir.

Anayasa teminatı

Türk basınına 10 yıldan beri vaadedilen "hürriyet" gerçekleşmek şöyle dursun, D. P. iktidara 5680 sayılı Basın kanununda ve diğer ilgili kanunlarda yaptığı değişikliklerle mevcut hürriyeti dahi daraltmak yolunu tutmuştur. Yukarda hazırlandığından bahsettiğimiz yeni kanun ise belki hürriyet namına ne varsa alıp götürecektir. Bir memlekette basın hürriyetinin gerçekleşmesi, bu hürriyetin anayasa teminatı altına alınması ile mümkündür. Amerika'da yeni anayasa kabul edildikten sonra yapılan ilk tadilatla basın ve söz hür riyetleri kesin bir ifade ile teminat altına alınmıştır. Değiştirilmiş madde şudur: "Kongre, söz veya basın hürriyetini tahdit eder mahiyette hiç bir kanun koyamaz". Meselenin Türkiyede de böyle ele alınması lâzımdır. Vaadedilen Anayasa tadilatı bir gün gerçekleşirse ve bu tadilat basın hürriyeti bahsinde Amerikan ve İsviçre Anayasalarındaki teminatı ihtiva ederse işte o zaman Türkiyede basının hür olduğu iddia edilebilir. Yoksa bunu şahsi vaadlerle temin etmek mümkün değildir. Bugün Türkiyede basın hürriyetini kayıtlayan müteaddit kanun vardır. Hürriyet meselesi "biz bu kanunları tatbik etmiyoruz" demekle halledilemez. Hakim teminatı konusunda Adalet Bakanının bütçedeki vaadlerinden sonra, son aldığı karar meydandadır. Teminat sözle değil kanunla olur.

Tahrikçiler

Çankayada Cumhurbaşkanlığı Köşkü civarında **vazife** yapmağa gide den beş gazetecinin suçlu olduklarının üst makamlara muhakkak ispat edilmesi lâzım geliyordu. Çünkü polisin başka türlü işin içinden çıkmasına imkân kalmamıştı. Birinci Şube Müdürü Şadan Ferit Kansoy meseleyi ilk önce yukarda bahsettiğimiz korkunç formülle halletmek istedi: Sovyet Büyükelçiliğinin bahçesine vesikalar ve fotoğraf filmi atmak. Fakat sonradan düşündü ki bunu **ispat** etmek, en az kendisi kadar zeki ve bilgili gazeteciler karşısında bir hayli zor olacaktı. Sonra bu gazeteciler **Şadan** Ferit **Kansoy** Birinci Şube masasına oturmadan çok önce gazeteciliğe başlamışlar ve kendilerini Birinci Şube Müdürlüğünden daha önemli makamlara tanıtmışlardı. Onların böyle bir şey yapabileceğini kimse aklına getiremezdi. Bunu ancak, birisini muhakkak suçlandırmak isteyenler düşünebilirdi. Bu tertipten vazgeçilince, yerine başka bir suç arandı. Çünkü üst makamlar, gazetecileri yakından tanıyan kimseler izahat istiyorlardı. Bu gazeteciler ne yapmışlardı da saatlerce karakollarda tutulmuş, küfürlere, yumruklara maruz kalmışlardı. Devlet Bakanı Emin Kalafat, izahat istiyordu. Başka bir suç bulmakta polis gecikmedi. Bu gazeteciler bir ağaca çıkmışlar köşkün "harimini" seyrediyorlardı. Bu ne demekti, böyle bir vaziyetin gazetecilikle, iyi niyetle, vazife duygusu ile ne ilgisi olabilirdi. Polis bunlara lâzım gelen ihtarı, icap ettiği şekilde yapmakta yerden göğe kadar haklı idi. Fakat iş bu kadarla kalmıyordu. Hadiseye ismi karışan gazetecilerden üçü Devlet Bakanı Emin Kalafat'ı seçen hafta içinde ziyaret ettiler ve polisin iddialarına karşılık köşkün ne tarafında ve ne vaziyette beklediklerini izah ettiler ve hatta daha iyi anlaşılsın diye bir de kroki çizdiler. İşte o zaman Devlet Bakanı "çocuklar ben böyle olduğunu bilmiyordum" diyerek vaziyeti aydınlattı. Basın hakkında alınması istenen tedbirleri kabul etmeleri için mutedil Bakanlar nezdinde de bu türlü tahriklerde bulunuluyordu.

Bedii Faik

"Bir damla" yı kim yazacak?

Basının son günlerdeki tutumundan hoşlanmıyanların onu kötüleme gayretiyle bazı tertiplere giriştikleri meydandaydı. Basına yeni tahditler konulacağına dair havadislerin çıkmasını takiben bu gibi hâdiselerin çıkmasının elbette bir manası olmalıydı.

Okuyucu mektupları

Muharrirlerimiz hakkında

Bir çok tanıdığım, Jale Candan adında birinin mevcut olmadığını iddia ediyor. Bu doğru mudur? Jale Candan bir **müstear isim midir?**

İsmail Antis - İstanbul

AKİS — Şüpheci okuyucumuza Jale- Candan'ın resmini takdim ediyoruz:

Mecmuanızda çeşitli konular üzerindeki objektif görüşe, titiz tahlil ve tenkide malesef Tiyatro sayfanızda rastlıyamıyorum. Bilhassa amatör topluluklara hiç yer ayrılmaması bir çok okuyucunuza üzüntü vermektedir.

Turan Kerimoğlu - İstanbul

Gazetecilik hakkında

Çankaya Köşkünde yapılan ilk toplantıya dair tahminleri bildirdik; "masa başında haber yazılmaz" diye çıkıştınız, "git hadiseleri yerinde takibe t.."

İkinci toplantıyı yerinde, - yerinde de değil yerinin yakınında - takibetmeğe kalktık; başımıza Şadan Ferit Bey çıktı..

Eee, ne yapalım yani birader? Havadis tahkik etmek için rüyaya mı yatalım? Bunun başka yolu var mı?

İkide bir akıl verip durursunuz; bunu da biliyorsanız öğretin de, ona göre hareket edelim.

Altan Öymen - Ankara

Kapak resmimiz hakkında

Kapaklarınızdan birini Dizzy Gillespie'nin resmi ile süslemekle gösterdiğiniz ileri görüşle benim gibi caz meraklısı okuyucuları ne kadar memnun ettiğinizi bilemezsiniz. Yalnız, ayda hiç olmazsa bir kere bir yazınızı caz'a tahsis etseniz...

Erol Tamerman - İstanbul

Tarafsızlık hakkında

Bazı okuyucularının AKİS'i tarafsızlıktan ayrılmakla itham ettiklerini "Okuyucu mektupları" sütununda görüyorum. Ben mecmuanızın tarafsızlığına ve size bu sebeple çatanların tuttukları bir tarafın mevcudiyetine inanıyorum. Çünkü AKİS, tenkidlerine şu veya bu partiyi değil hadiseleri muhatap tutmaktadır.

Fazıl Vural - Erzin

Tekzib hakkında

Kısa hayatımızda gördüğümüz hadiseler, bize yalan haberin sizin yazdığınız gibi "tekzip edilmek suretiyle bir balon gibi söndürulebileceğini" değil tamamen aksini göstermektedir. Bizde "tekzip" adeta "teyid" ile müteradiftir. Kanaatimizce "yalan haber" ancak "doğru icraat" la tesirsiz hale getirilebilir.

Tamer Örge - İzmir

Politikacılar hakkında

AKİS'in 103. sayısında çıkan "8 milletvekilimizi tanıyalım" başlıklı pek çok kıymet ifade eden yazıyı okudum. Bu münasebetle sizden bir ricada bulunacağım: Bu şekildeki hadiselerin unutulmaması lâzım gelen kahramanlarının resimlerini basmayı ve haklarında bir iki satır da olsa bilgi vermeyi ihmal etmeyin.

Rıfat Tekin - Köyceğiz

Nato

Silâhtan paraya

Bundan on gün kadar evvel Pariste çıkan ve bilhassa dış politika meselelerinin incelenmesinde ihtisası bulunan Le Monde gazetesinde "İkinci Lizbon konferansı" diye bir tabir geçiyordu. Tabirden kastedilen Atlantik Paktı Teşkilâtı Konseyinin Pariste yapacağı toplantıydı. "Birinci Lizbon Konferansı" bundan dört sene kadar evvel toplanmıştı ve Türkiye ile Yunanistanın da pakta resmen kabul olundukları bu konferansta NATO'nun askerî gücü tesbit edilmişti, "İkinci Lizbon Konferansı" diye anılan yeni Paris toplantısında ise, Fransız gazetesinin kanaatine göre pakt, değişik bir veçhe alacaktı. Hakîkaten bu haftanın başında Konsey tarafından neşredilen tebliği okuyanlar Le Monde'un yanılmadığını anladılar. Atlantik Paktı teşkilâtı Paristeki toplantısının sonunda, toplantının başında olduğundan hayli değişik bir manzara arzediyordu. İşin bizi alâkadar eden tarafı ise bu değişikliğin dış politikamızda Adnan Menderesin balen kullanmakta olduğu dilden farklı bir dil kullanılmasını gerektirdiğiydi. Zira azası' bulunduğumuz teşkilâtın fikirlerine ve bu teşkilâtın en üst kademedeki konseyinin vardığı karara tercüman olan bu tebliğde dünyanın durumu, bizim gördüğümüzden bambaşka şekilde çiziliyordu.

NATO Konseyi toplantı halinde
Elde silâhtan, cepte paraya

Hararetli müzakereler

Pariste, Eyfel kulesine bakan Chaillot sarayının duvarları kartona benzeyen büyük salonunda cereyan eden müzakereler oldukça hararetli geçmişti. Toplantıya, Türkiye hariç, hemen her memleket evvelden varılmış sağlam kararlar ve niyetlerle gelmişti. Bizim dışişleri teşkilâtımız başka işlerle meşgul bulunduğundan ve başındaki zat da o karışık mekanizmayı bir düzene sokup verimli şekilde çalıştırmak kudretinden mahrum olduğundan hazırlıksız halimiz daha müzakerelerin başında anlaşılmıştı. Konuşmalar gösterdi ki aza memleketlerin hemen hepsi dünyada bir değişikliğin olduğuna kanidirler. Değişikliğin Rusların tutumundan geldiğini de herkes kabul ediyordu. Münakaşa edilen bunun derecesi, tesiri ve neticeleriydi. Ama 1949 veya 1952 NATO'sunun bugünkü ihtiyaçları karşılıyacak bir müessese olmadığı aşikârdı. O senelerde askeri faktör ve emniyet meseleleri her şeyih fevkindeydi. Bugün ise tehdit, asker! olmaktan ziyade iktisadi ve sosyaldi. O bakımdan Lizbon konferansında askerî gücünü bir nizama bağlayan Atlantik paktı teşkilâtı Pariste yeni ihtiyaçları karşılıyacak bir veçhe kazanmalıydı. İşin o safhası, Fransız Dışişleri Bakanı Pineau tarafından getirilen bir formülün ele alınmasiyle halledildi.

Amerikanın vaziyeti

Paris konferansının başında tutumu meçhul bulunan delegasyon Amerikan delegasyonu idi. Washington'da askeri ve iktisadi yardımın yeni bir şekle bağlanması lüzumu kabul ediliyordu. Ancak bu şeklin ne olacağı hususunda çok çeşitli fikirler ve projeler Vardı. Bazı kimseler NATO'nun bu ise âlet olmasını muvafık buluyordu. Diğerleri Avrupa iktisadi işbirliği Teşkilâtına başvurmayı daha münasip addediyordu. Başkaları ise bir usulün keşfedilmesine taraftardı. Her fikrin sadece Amerikada değil, bütün NATO içinde hararetli müdafileri ve hararetli muhalifleri vardı. Fakat Pariste anlaşıldı ki esasta mutabakat mevcuttur. Yani NATO'nun askerî cephesinin yanında onun iktisadi, sosyal ve kültürel cephelerini kuvvetlendirmenin tam zamanıdır.

Konseydeki müzakereler sırasında NATO'nun muvaffakiyeti övüldü. Bir çok delegeye göre Rusların politikasındaki yumuşama ve nihayet beraber yaşama meyli NATO'nun askeri kudreti sayesinde meydana gelmişti. Ama bu yumuşama ve bu meyil vardı. Gerçi bunlar aza devletlerin savunma güçlerini ihmal ettirecek mahiyette değildi. Öyle davranıldığı takdirde feci bir hata işlenirdi. Ancak güvenlik mülâhazasının yanında, adeta onun kadar kuvvetli olarak "yeni sulhsever teşebbüsler" lüzumu ortaya çıkıyordu. Bunun kısaca mânası şuydu: askeri hazırlıklara yarın tecavüze uğranılacakmış gibi devam etmek ve bugünkü gücü kaybetmemek; diğer taraftan da yarın tecavüze uğranılmıyacakmış gibi başka sahalarda gayret göstermek. Bunun için ne yapılacaktı? Konsey, prensipten öteye geçmedi ve azası arasından üç bakan seçerek onları tetkikat yapmaya, sonra konseye bir rapor sunmaya davet etti. Bu bakanlar en kısa zamanda NATO'nun arzulanan yeni çehreyi nasıl alacağı hususundaki çalışmalarının neticesini bildirecekler ve ondan sonra fiiliyata geçilecekti.

Bir camia kuruluyor

Paristeki müzakerelerden sonra bir "Atlantik Camiası" nın kurulmasına doğru kuvvetli bir cerayanın mevcudiyeti ortaya çıkıyordu. Camia evvelâ iktisadi temeller üzerine bina edilecekti. Hakikaten üye memleketler arasında iktisadi işbirliğini arttırmak, üyelerin milletlerarası iktisadî politikaları arasındaki her türlü aykırılığı izaleye çalışmak, istikrar sağlıyacak şartları gerçekleştirmek vazifesi konseye veriliyordu. Bu suretle aynı ideallere inanmış ve aynı prensiplerle idare edilen memleketler müşterek meselelerini beraberce halledeceklerdi. Karşılıklı güven, ticaret hayatında eş metodlar böylece lüzumlu hale geliyordu. Atlantik paktı teşkilâtının yeni alacağı şekil içinde azalar askeri güçlerine göre değil, iktisadî ve sosyal faktörler göz önünde tutularak mevki sahibi olacaklardı. NATO askeri bir teşekkül olduğu müddetçe Türkiye "en güvenilir müttefik" payesini kolaylıkla alıyordu. Ama bundan sonra, eğer teşkilât içindeki yerimizi muhafaza etmek istiyorsak, bir çok şeyimizi yeni baştan düzenlemek mevkiinde bulunuyorduk. Bunun için de maalesef fazla vaktimiz yoktu.

İtalya

Yeni bir pakt mı?

İtalya Orta Doğu meseleleri ile çok yakından meşgul olduğunu, Cumhurbaşkanı Gronchi'nin Fransaya yaptığı ziyaret vesilesiyle açıklamış oldu. Yayınlanan resmi tebliğ kadar Dış İşleri Bakam Martino'nun Pariste İtalyan hükümetinin önümüzdeki yaz ayları içinde Nasırı Roma'da beklediğini söylemesi de bu bakımdan manalıdır. Resmî tebliğin Orta-Doğu'ya ait kısmında şöyle denmektedir: "Yapılan görüşmeler neticesinde Dünyanın bu bölgesinde sulha karşı girişilecek bir tecavüz doğrudan doğruya iki memleketin - Fransa ve İtalya - menfaatlerine tesir edecektir. Bu durum muvahecesinde iki devlet arasında, bu bölgede mevcut krizin geçiştirilmesine en faydalı olduğuna inandıkları sulh, muvazene ve istikrar siyasetini daha tesir li kılmak gayesiyle, daha sık istişarelerde ve fikir teatisinde bulunulacaktır."

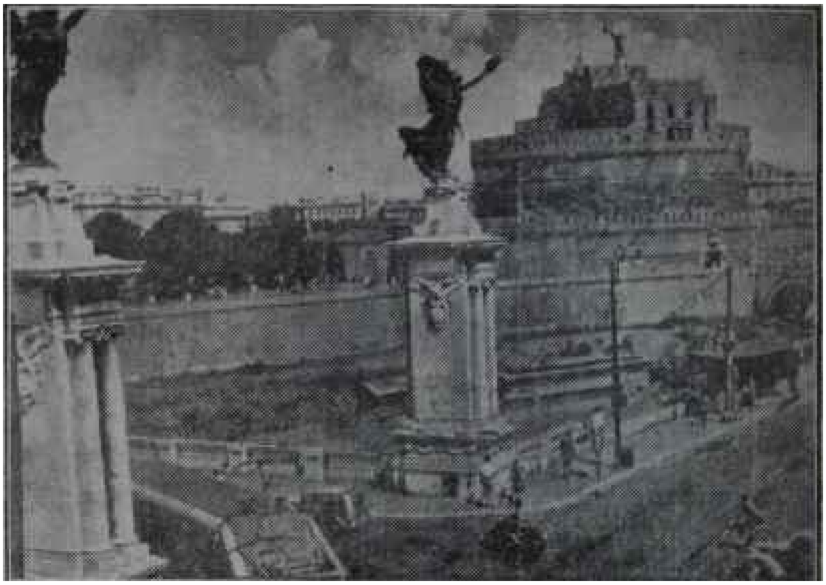
Şimdiye kadar bu bölgede söz sabim olmayan İtalya hükümetinin, bazı coğrafi ve stratejik menfaatlarını ileri sürerek, sahneye çıkmak niyetinde olduğu anlaşılıyor.

Şimdiye kadar, yalnız coğrafi ve stratejik dahi olsa, menfaatlere sahip olduğu bu bölgede diğer taraftan Nasır'ın da Batıya yapacağı ilk seyahat için Mısırla çok eski tarihi, kültürel ve ticari bağları bulunan bir devleti seçmiş olması boşuna değildi. İtalyanlar uzun müddetten beri Orta Doğu siyasetlerini hazırlıyor lardı. Bu yüzden bir kaç defa Kahire ve Tel Aviv arasında arabuluculuklarını teklif etmişlerdi. Hatta bir ara ordularının İsrail - Mısır sınırında, iki Devlet arasında perde vazifesi görmek üzere kullanılmasını bile teklif etmişlerdi.

Gronchi

Orta Doğu'ya bakıyor

Roma'dan bir görünüş

Nasır'a kucak mı açıyor ?

itki hafta kadar evvel Dışişleri Bakanı Martino Orta Doğu'daki İtalyan Büyükelçilerini Romaya davet ederek bir konferans akdetmiştir. Bu arada İtalyanın Kahire Büyükelçisiyle Nasırın daveti hususu da görü şülmüştür. Şimdi bu ziyaretin resmiyet safhasına dökülmesi beklenmektedir. Fakat hiç şüphesiz ki bu ziyaret ancak önümüzdeki Haziran ayından sonra gerçekleşebilecektir. Zira Mısır Başbakanı yabancı bir memleketi ancak Mısırda bulunan son İngiliz askeri memleketini terk ettikten sonra ziyaret edebileceğini bildirmişti. Son ingiliz kıt'aları ise Mısırı önümüzdeki Haziran ayının 20 sinden sonra terk edeceklerdir.

İtalya bir yandan böyle Mısır'a yanaşmaya çalışırken, diğer yandan da Yunanlılara yaklaşmakta ve Orta Doğu bölgesinde gayesi sırf askeri olmayan bir üçlü Akdeniz paktının kurulabileceğinden bahsetmektedir. Bu suretle Dünyanın bu bölgesinde oldukça garip bir vaziyet ortaya çıkacaktır. Orta Doğu'da halen 1) Bağ dat Paktı, 2) Balkan Paktı, 3) Mısır - Suriye, 4) Mısır-Suriye-Suudi Arabistan, 5) Mısır - Suudi Arabistan-Yemen paktları mevcuttur. Eğer bu yeni pakt ta tahakkuk ederse ortalık büsbütün arap saçına dönecektir. Yunanistan bugün, çeşitli sebeplerden dolayı kendini yalnız hissetmektedir. Balkan Paktından beklediğini bulamamış, Kıbrıs meselesi yüzünden İngiltere ve Türkiye ile arası açılmıştır. Etrafta kendini destekliyecek bir dayanak aramaktadır. Bu yüzden Dışişleri Bakanı geçenlerde Mısırı ziyaret etmiş ve Nasırdan Kıbrıs meselesi hakkında söz almıştır.

Nasır'ın İtalya seyahati bu bakımdan en fazla Yunanistan'ın alâkasını çekmekte ve ona yeni ümit kapıları aralamaktadır.

Kuzey Afrika

Hava kararıyor

Kuzey Afrikada bilhassa Fas ve Tunusta beliren yumuşama havası Tanca meclisine verilen bir sual takriri ve Tunus Başbakanı Burgibanın bir beyanatıyla tekrar ortalığı bulandırıcı bir hal almak istidadını göstermektedir.

Bilindiği gibi Tanca hususi statüye bağlı bir şehirdir ve statüsü 6 Eylül 1945 de İngiltere, Fransa, Amerika, İspanya, İsveç, Belçika ve Sovyet Rusya arasında imzalanan bir nihai senetle tebeyyün etmişti. Bu senede göre Tanca "Milletlerarası kont rola tabi bir Fas şehri" sayılmaktadır. Tancadaki Faslıların işleri sultanın temsilcisi sayılan Memduh tarafından yürütülmektedir. Yabancıların ise işlerini bir "İdareci" görmektedir. Teşrii selâhiyet bir teşrii meclisin elindedir. 27 üyesi olan bu teşrii meclisin 16 üyesi Tancadaki yabancıları, diğer 9 u ise Faslıları temsil etmektedirler, "İdareci" bu teşrii meclis üyeleri tarafından seçilmektedir. Diğer taraftan yalnız yabancıların dâvalarına bakmak üzere Tancada "Beynelmilel Mahkemeler" kurulmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Tanca "Milletlerarası kontrola tâbi bir Fas şehri" sayılmaktadır.

Tancanın bir Fas şehri olması ve milletlerarası bir karakter taşıması hiç şüphesiz ki, şimdiye kadar mühim problemler doğurmamıştır. Bu durum 1955 yılına kadar Fasla arasında bir himaye anlaşması olan

Fransanın olduğu kadar, başta İngiltere olmak üzere diğer ilgili devletlerin menfaatlerine elverişli idi.

Fakat bugün vasiyet değişmiştir. Statüsünde de belirtildiği gibi esas itibariyle bir Fas şehri sayılan Tanca'nın hâlihazırdaki durumu Fasın istiklâli ile bir tezat teşkil etmektedir. Zira istiklal sahibi bir devletin hiçbir köşesinde "kapitülâsyon" rejimi tatbik edilemez. Tancadaki fiili durum bir Fas şehrinde yabancı kapitülâsyonların mevcudiyetinden baş ka bir şey değildir. İşte bu yüzden geçen hafta içinde Tanca Beynelmilel Meclisinin Faslı üyelerinden biri , bir takrir vererek Tancanın statüsünün yeni durum muvacehesinde gözden geçirilmesini dilemiş ve Beynelmilel Meclisin idarî görevlere haiz bir Belediye Meclisine inkilâb etmesini dilemiştir. Teklif sahibi üye sual soran gazetecilere ekseriyet Faslılarda olduğu halde meclis içinde ekalliyeti teşkil ettiklerinden dert yanmış ve Beynelmilel Polisin kaldırılmasını istemiştir. Tancada menfaatleri olan yabancı devletlerin statü'nün yeniden gözden geçirilmesine kolayca yanaşmaları beklenemez. Diğer taraftan istiklâlini yeni kazanmış Fas hükümeti durumun böyle devam etmesine razı gelmiyecektir. İşte bu iki ayrı görüşün çarpışması neticesinde dünyanın bu bölgesinde havanın gerginleşmesi beklenilebilir. Batılılar bunu göz önünde tutarak en kısa zamanda, ortalığı karıştırmadan, müzakereleri kabul edip uzlaştırıcı bir yol bulmalıdırlar.

Burgiba'nın demeci

Diğer taraftan, Kuzey Afrikanın bir başka köşesinden, Tunus'tan, yükselen bir ses bilhassa Fransızların midesini bulandırmıştır. Başbakan Habib Burgiba verdiği bir demeçte Tunus'un istiklâline temasla, bütün kuvvetleriyle Cezayir milliyetçilerini destekliyeceklerini açıklamıştır. Bu demeç Fransada tam bir duş tesiri yapmıştır.

3 Haziran 1955 te Fransa ile Tunus arasındaki eski himaye andlaşması feshedilmiş ve yerine bir yenisi akdedilmişti. Yeni andlaşmaya göre Fransa bazı haklarım muhafaza ediyor, Tunus da iç muhtariyetine kavuşuyordu.

Tunus'ta Burgiba'nın siyasi rakibi olarak tanınan Sahah Bin Yusuf, bu mahdut istiklali beğenmemiş ve istiklal fikrini ileri sürerek umumi efkârı kendi tarafına çekmek istemişti. Bu hareket çabuk taraftar toplamış ve Tunus halkı memnuniyetsizliğini ifade etmeye başlamıştı. Fransa kendisine mütemayil sandığı Burgiba'yi Fransa'ya davet etmiş ve onunla bir protokol imzalamıştı. Bu protokola göre Fransa tesbit edilmiyen bir tarihte Tunus'la onun istiklali, dış münasebetlerdeki serbestliği ve millî ordusu mevzuunda bir konferans akdetmeyi ve anlaşmayı vaadediyordu. Gaye, şüphe yok ki, Tunus halkım yatıştırmaktı.

Fransızları hayrete düşüren husus kendilerine uysal davranan Burgiba'nın birden bire fikir değiştirmesi olmuştu. Burgiba demecinde temsil ettiği hükümetin, konferans masasına ancak Fransa ile eşit şartlarla oturabileceğim ileri sürüyor, Kuzey Afrikalı milliyetçilerle ayni safta olduğunu açıkça ifade ederek Fransa'yı büsbütün müşkül duruma düşürüyordu.

Burgiba'nın bu hareketinin saiki, **gün** geçtikçe **kuvvet** bulan **Kuzey** Afrika milliyetçiliğinin lideri **olmak arzusu kadar, kırılan dahili** prestijini **takviye zarureti** de olabilir. Her iki halde de Tunus **ve Fas'ın mukadderatını ellerinde tutan devletler, bu mevzudaki** menfaatlarını bir yana iterek gerçeklere uygun **kararlar** almazlarsa, bu bölgede sulh ve sükunun avdeti boşuna beklenmiş **olacaktır.**

Habib Burgiba ailesi arasında

"Evvelâ şartlarda musavat"

İspanya

Kaynayan kazan

Üniversite talebelerinin kıyamından sonra, Nisanın son haftalarında İspanyol işçilerinin de greve başlamaları İspanya'da umumi efkarın Franko rejimi aleyhinde kıpırdanmaya başladığım gösteriyordu.

İspanyol halkının çeşitli memnuniyetsizlik sebepleri mevcuttu. Bunların başında gittikçe artan hayat pahalılığı ve enflâsyon geliyordu, İkincisi daha çok üniversite muhitini ve aydınları alâkadar eden fikir hürriyetsizliği ve basın rejimiydi. Diğer taraftan Franko rejiminin bilhassa 1947 den beri nüfuz ticaretine ve karaborsaya göz yumması bütün milleti üzmekteydi. İktisadi alanda İspanya bugün bir enflâsyon tehlikesi geçirmektedir. Son bir kaç ay içinde en zaruri ihtiyaç maddelerinin fiatları baş döndürücü bir şekilde yükselmekte ve ücretler bunu tâkib edememektedir. Halbuki İspanyol halkı esas itibariyle mütehammildir. Fakat bu mütehammil halk bile hakiki satın alma gücünün bu derecede azalmasına dayanamamakta ve memnuniyetsizliğini izhar etmektedir. Şimdiye kadar başta bulunanlar yakın bir istikbâlde bu durumun düzeleceğinden bahsetmişler fakat tâyin edilen vâde geldiği vakit müsbet bir duruma ulaşmak şöyle dursun İspanyol hükümeti geçen Martın sonunda sessizce, dışarıya karşı peçeta üzerinde bir devalüasyona girişmiştir. İspanyol iktisatçılarının fikirlerine göre memleketi bu durumdan ancak büyük bir miktarda Amerikan yardamı kurtarabilir. Bu yüzden geçenlerde Dış İşleri Bakanı Artajo Washington'u ziyaret etmiş fakat elleri boş dönmüştür. Diğer taraftan hükümet memnuniyetsizlikleri bir miktar azaltmak için memurlarla işçilerin maaşlarında bir zam projesi hazırlamaktadır, fakat eksperlerin kanaatlarına göre istihsâlde bir artış olmadığı için böyle bir zam enflâsyonu körükler mahiyette olacaktır.

Diğer taraftan İspanyanın umumi meseleleri ile daha yakından ilgili olanları, bilhassa aydın sınıfları Franko'nun vaadettiği hususları yerine getirmemesi üzmektedir. Franko rejimi kurulduğu vakit ana gayesi Millî Birliği kurmaktı. Fakat bu gayesinde muvaffak olamamış idareyi de elden bırakmamak için gittikçe totaliterliğe kaçmıştır. Bu ise esasın-

General Franko ve tankları

Artık kimseyi korkutmuyor

da "Phallangiste" olan, yâni Frankonun ilk ideallerine sadık kalan gençliği bile çileden çıkartmıştır. Gençliği ve aydınları bilhassa üzen şey basının hür olmamasıdır. Bugün İspanyol basını sıkı bir kontrol altındadır. Hangi haberlerin hakikata uygun olduğunu geçenlerde Basın - Yayın vekili Arias Salgado bir kararnamede ilân etmiştir. Bu ise kulak gazetesinin ekmeğine yağ sürmüştür. Franko rejiminin bir hususiyeti içeride olduğu kadar dışarıdaki olayları da halkın bilgisinden uzak tutmaktır. Bu ise muazzam bir insan kütlesini düşündürmektedir. Bugün İspanyada Frankoyu yalnız onun sayesinde zenginleşenlerle karaborsacılar tutmaktadır. Böyle insanlara rejimini dayandırdığı için efkârı umumiye general'e büsbütün kızmaktadır. Halkın bu tepkisine karşı Frankonun verdiği cevap rejimi büsbütün sıkmak olmaktadır. Frankonun fikrine göre "Demokrasi bir milletin bütün kapılarının komünizme açılması demektir". Fakat baskının artması halkın büsbütün gerilmesine sebebiyet vermektedir. Yakın bir istikbâlde İspanyadan gelen haberlerin sürprizle karşılanmaması gerekmektedir.

İspanyanın bu durumuna Ordu da tesir etmektedir. Ordu mensupları Fas istiklâlinin tanınmasına aleyhtar olduğunu göstermiştir. Askerlere göre Fas'ın terki millî gurura bir darbedir ve bir strateji hatasıdır. Halbuki bugün Franko Fas hükümranlığının şampiyonluğunu yapmaktadır.

İç durumun bu şekilde aleyhine döndüğünü sezen general Franko Gerille'de verdiği bir nutukta şöyle demiştir:

"Bugün bir inkilâp yaratıyoruz, bunun düşmanları olabilir fakat onların gayesi İspanyol Millî Birliğini yıkmaktır, bu vatan hainlerinin gayesi bizi birbirimize düşürmektir, bizi içten vurmaktır; onun için tedbirli davranalım". Enflasyonun tehlikelini belirten Frank o bunun nasıl geçirilebileceğini söylemedikten başka hükümetin ücretlerin düşüklüğü kargısında aczini de ifade etmiş ve halka hoş görünmenin yollarını aramıştır. Fakat hiç şüphesiz ki bugünkü devirde kuru laflardan çok icraat para etmektedir.

Almanya

Ekmeğe sürülen yağ

Sovyet liderlerinin Londra seyahatinin neticesi Alman Hükümet çevrelerini memnun etmiştir. Bu su retle Alman Başbakanı Adenauer tezinde haklı olduğunu tam seyahat sonunda başlayan Hristiyan Demokrat Partisi kongresine açıklamış ve gelen delegelerden takib ettiği siyaseti devam ettirmek üzere selâhiyet almıştır.

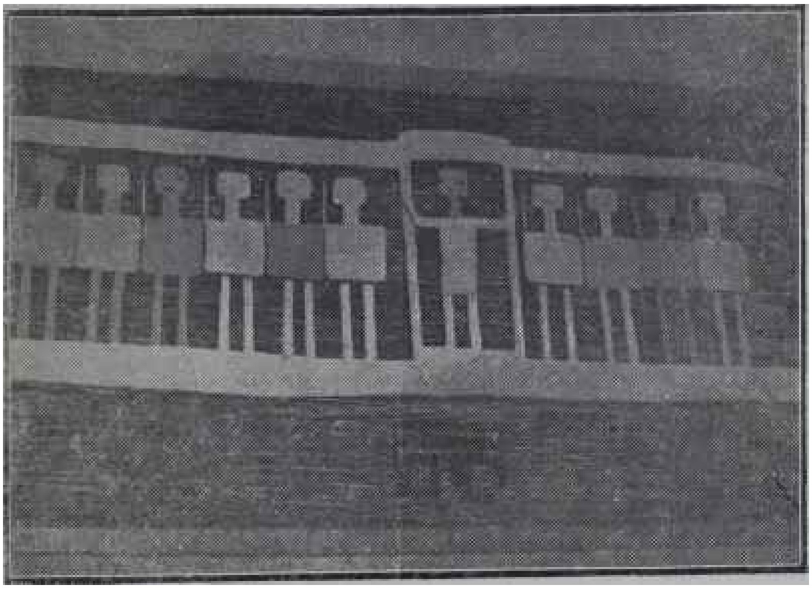
Bugün Bonn hükümetinin siyasi hedefleri tunlardır: Batılılarla ittifakı bozmamak ve Almanyanın birleşmesini sağlamak. Almanyanın birleşmesi hususunda Ruslar bir kaç kere Adenauer'e iki taraflı görüşmeler yapmak teklifinde bulunmuşlardır. Fakat halen iktidarda bulunan Hristiyan - Demokrat hükümet buna yanaşmamaktadır. Batılıları da en fazla korkutan şey Almanyanın bu hususta Ruslarla ikili müzakerelere girişmesidir. Rusların elinde bugün Almanyaya verilecek çok şey vardır. II. Cihan harbi neticesinde Polonyalıların eline geçen Alman toprakları bu kozlardan biridir. Fakat Ruslar buna karşılık Birleşmiş Almanyanın "daimi bitaraf devlet" haline gelmesini, yâni silâhtan tecridini diliyorlar. Rusyanın bu tutumu girişilen bütün beynelmilel konferansları akamete uğratmaktadır. Bilindiği gibi Batılıların tezi ilk önce Almanyanın birleşmesini temin etmek, ondan sonra Silâhsızlanma ve Avrupanın güvenliği konularını ele almaktır. Halbuki Ruslar bu sırayı değiştirip ilk önce silâhsızlanma, sonra Avrupanın güvenliği ve nihayet Almanyanın birleştirilmesi meselelerinin ele alınmasını istemektedirler. Yâni Avrupa ortasında bir "No mans land" - serbest bölge-istemektedirler. Bu ise Batılıların arzu etmediği bir şeydir. Federal Almanya hükümeti de kendi emniyetine birleşmeye nazaran bir öncelik vermiştir.

Bu hal bir taraftan Batı Almanya hükümetini diğer taraftan Batılı müttefikleri her konferanstan sonra birbirlerine karşı şüpheci gözlerle bakmak ve görüşmelerin neticelerini öğrenmek üzere temsilcilerini vazifelendirmek zorunda bırakmaktadır. Bu yüzden son yapılan Cenevre konferansında Adenauer İsviçrede "tatü"ini geçirmiştir. Sonra Alman Hükümet Reisi, Moskovayı ziyaretini müteakip Washington'a da giderek Amerikalılara garanti vermiştir. Fakat Batılılar bu mevzuda yekpare olarak hareket etmemektedirler. Bilhassa Fransa yanında silâhlı ve Birleşmiş bir Almanya görmek istememektedir. Geçenlerde Guy Mollet'nin yaptığı bir beyanat da bunu teyid eder mahiyettedir. Guy Mollet silâhsızlanma ve Avrupanın güvenliği meseleleri hâl edilmedikçe Almanyanın birleştirilmesinin pek mümkün olmadığını söylüyordu. Fakat sonradan İngiltere, Amerika ve Batı Almanyadan gelen tazyikler neticesinde Fran sa bunu söylemekle Rus görüşüne yanaşmış olmadığım ilân etmiştir.

Hristiyan - Demokrat hükümet böyle düşüne dursun Almanyada bilhassa Sosyalistler Ruslarla iki taraflı müzakerelere girişmek hususunda hükümeti sıkıştırıyorlardı. İşte tam bu sıradada "B ve K" Londrayı ziyaret ediyorlardı. Ziyaret sonunda ilân edilen Resmi tebliğ ise Adenauer'in ekmeğine yağ sürmüştür. Seyahat sona ererken başlıyan Hristiyan - Demokrat genel kongresinde Adenauer "çok güzel fakat bomboş bir tebliğ'' demiş ve Ruslarla görüşmenin bir şey ifâde edemiyeceğini, şimdilik Ruslarla iki taraflı müzakerelerin bir netice veremiyeceğini söylemiştir.

"B ve K" sun seyahatini müteakip Alman Dışişleri Bakam Von Brentano müzakerelerin neticesini öğrenmek üzere İngiltereyi ziyaret etmiştir. Von Brentano'nun gelişi üzerine İngilizler tekrar Almanyanın birleşmesi hususunda görüşlerim değiştirmediklerini ilan etmişlerdir. Diğer taraftan da Von Brentano İngiliz idarecilerine teminat vererek Alman hükümetinin Moskova ile iki taraflı görüşmelere girişmiyeceğini söylemiştir.

R E S İ M

Sergideki modern resimlerden biri

Etiketlerine yıldırım çarptı

Sergiler

Sökülen **etiketler**

Geçen hafta cumartesi günü öğleden sonra saat 5 sıralarında Ankara Sergievinde açılan "Vilâyet Tabloları Sergisi" nde, Orhan Pekerin "Erciyas sırtlarından" isimli ve 127 numaralı tablosunun önünde davudi sesli bir zat şöyle diyordu:

"— Kaldırın bunu buradan böyle resim olmaz!"

Bu zat Meclis Başkanı Koraltan'dı. Başkan T.B.M.M. tarafından tertip edilen sergiyi açmaya gelmişti fakat açılış saatine daha vakit vardı. Sayın Koraltan'ın erken gelişinin bir sebebi olmalıydı. Nitekim bu sebep biraz sonra anlaşılacaktı. Sergide 208 tablo teşhir ediliyordu. Meclis Başkanlığı, Yeni Meclis binasının iç tezyinatı için Türk ressamlarını seferber etmiş, herbirini yurdun bir köşesine göndermişti. Ressamlara masraf olarak biner lira verilmişti. Ressamlar aylarca çalıştıktan sonra eserlerini jürinin tetkiklerine arzetmişlerdi. Jüri, Zeki Kocamemi, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Şükriye Dikmen, Hikmet Onat, Cenan Sılan (Meclis inşaatı Baş Mimarı), Prof. Mukbil (Mimarlık Fakültesinden) ve Meclis İdare âmirlerinden birinden müteşekkildi. Zeki Kocamemi, tam jürinin toplanacağı günlerde hastalanmış ve gelememiş, onun yerine Ziya Keseroğlu çağrılmıştı. Keseroğlu jüri toplantıları başladıktan sonra gelebilmişti. Jüri ekseriyeti 120 tablonun reddedilmesine ve sergiye alınmamasına karar vermişti. - İddialara göre reddedilen eserlerden bazıları mahallî hususiyetleri sergiye kabul edilen tablolardan daha iyi belirtiyorlardı -. Jüri geriye kalan 208 tablodan 125 tanesinin Meclisçe satın alınmasına karar vermiş ve bunların çerçevelerine "alınmıştır" etiketleri yapıştırılmıştı.

Modern ressamlara ders

Fakat Koraltan modern resmi hiç sevmiyordu. Kendisini bu görüsünde takviye edenler de vardı. Sergide Meclis için satın alınan resimlerin çoğunun modern eserler olduğunu görmek Başkam çok hiddetlendirmişti. Hele yanındakiler 120 tablonun sergiye alınmadığını haber verince hiddeti bir kat daha artmıştı. 127 numaralı tablo, bardağı taşıran son damla oldu. O tabloyu derhal dışarıya çıkardılar. Bu "modern" ressamlara da bir ders vermenin zamanı gelmişti. Koraltan emretti: hademeler, polisler sağa sola koşa koşa dağıldılar. Tabloların çerçevelerindeki "alınmıştır" etiketleri **birer** birer söküldü. Fakat ne de olsa yapıştırılmış etiketlerin parçaları tabloların kenarlarında kalıyordu. Bunları temizlemeye vakit de kalmamıştı. Sergiyi ertesi gün gezenlerin dikkatini resimler kadar bu etiketler de çekiyordu... Sergi kapandıktan sonra yeni bir jüri teşkil edilecek ve satın alınacak tablolar yeniden seçilecekti. Başkan Koraltan böyle karar vermişti. Bundan böyle gazeteciler gibi ressamlara da rahat yoktu.

Onat'ın iddiası

D. P. Grupu Başkanı Antalya Milletvekili Burhanettin Onat'ın ressamlığı da vardı. Antalyada karşılaştığı Eren Eyuboğlu'ya "biz de biraz yağlı boya yaladık. Resimden az çok anlarız. Sizin bu yaptıklarınız cidden resim midir?" demiş, modern resmin, hele non-figurative'in şiddetle aleyhinde bulunmuştu. Eren Eyuboğlu Meclisin tertip ettiği gezide Antalyayı seçmiş orada çalışıyordu. Burhanettin Onat'a verdiği cevapta kendi resim anlayışına göre resim yaptığını, çalışmalarının ciddiyetinden de şüphe etmediğini izah etti. Burhanettin Onat modern resmin çok aleyhindeydi. Bu sebeple o da Refik Koraltan'ın görüşüne iştirak ediyordu. Sergiyi gezerken de aynı sevgisizliği, ilgisizliği ve istihfafı göstermekten çekinmiyordu. Bu ressamlara bir de tabloları için para verilir miydi? Aldıkları biner lira yetmez miy-

Başka bir modern resim

Alıcı bulamıyacak mı?

İKTİSADİ VE MALÎ SAHADA

Raporlar

İktisadi güçlükler

Geçen ayın 30 günü içine iktisadî durumumuzu inceleyen üç rapor sığdı. Bunlardan birisi İzmir Ticaret Odasına aitti. İkincisi İstanbul Ticaret Odası'nın, üçüncüsü de Merkez Bankasının raporu idi. Üç yetkili organ elinden çıkan üç raporu bir arada okumak bir mazhariyetti. Bununla beraber bir hayal kırıklığı da **eksik** olmadı: İki Ticaret Odası raporu da Türkiye'nin karşılaştığı iktisadi zorlukları inceliyor, pek tabiî olarak mümkün gördükleri tedbirleri tavsiye ediyordu. Merkez Bankası'nın raporu ise, Türkiye'de bu **kabil** meselelerin mevcudiyetinden külliyen bihaber görünüyordu. İktisadî zorluklarımızdan, dış ticaret ve tediye buhranlarımızdan haberdar görünmiyen sadece Merkez Bankasının raporuydu. Bu sahada vazife ve mesuliyet almış olan baş bankamızın bu meseleleri çok iyi bildiğinde kimsenin şüphesi yoktu.

İstanbul Ticaret Odasının raporu geçen yaz hazırlanmıştı. Ekonomi sahasında tanınmış bir profesörle iki doçent, iştirak ettikleri komisyon toplantılarında geçen yazdan kalan taslağı yuğurup ona ilmî bir damga vurmuşlardı. Bu tasnifli, tahlil ve terkipli rapor ana hatlariyle, şu neticeyi ortaya koyuyordu: Türkiye batı ekonomisine intibak etmek zorundadır. Her şey onu çok taraflı mübadele ve tediyelerden bilateral koridorlara itmektedir. O kadar ki **O.E.C.E.** ve E.P.U. gibi çok taraflı mübadele ve tediye sisteminin dışına çıktıktan başka, bu sisteme dahi bilateral tatbikat sokuşturmuş durumdayız. Devamlı surette körüklenen bir fiat seviyesi ile dünya piyasaları dışında kalan bir memleket, çaresiz olarak çapraşık yollara sapmaktadır. "Matlarımızda ve dolayısiyle maliyetlerimizde müşahede edilen ve sonu gelmiyen yükselmeler, dış ticaretimizi süratle çıkmaz yola ve nevi şahsına münhasır bir fasit daireye sürüklemiştir." Bu durumda, "garp ekonomisine intibakın şartı, önce fiat artışlarının durdurulması, sonra da fiatların makul bir seviyede istikrarının temin olunmasıdır." Fiatlarda istikrar mevzuu zarurî olarak Türk lirasının iç kıymeti ile döviz kıymeti arasındaki fark meselesini masanın üzerine getiriyor. İstanbul Ticaret Odası, İzmir Ticaret Odası gibi, bu nahoş mevzuu incelemekten kaçınmamıştır. Her iki oda bu gidişle bir devalüasyon tehlikesine maruz bulunduğumuzu kabul ediyor. Acaba devalüasyon yapmadan ekonomimizi ıslah edebilir miyiz, böyle bir ameliyat gerekirse bünyemizin dayanması için neler yapmalıyız diye düşünüyorlar. İstanbul Odası bu nazik meseleyi gereken hassaslıkla inceliyor: "Piyasamız ve cihan pazarı fiatları arasında büyük fark bulunduğuna yani paramızın serbest iç değeriyle sabit kambiyoya bağlı dış değeri beyninde azim bir boşluk belirdiğine ve halen bu farklar bazı nevi muamelelerle tatbik edilen değişik kur ve primlerle resmî mahiyet de iktisap ettiğine göre, garp ekonomisine iltihakımızda devalüasyon muamelesi belki zaruret arzedecektir. Devalüasyon aslında memleket ekonomisi lebinde bir tedbir sayılmaz. Fakat iç ve dış piyasa fiatları arasında büyük fark meydana gelince bu farkı döviz fiatlarına teşmil etmekten ekseriya kaçınılamamaktadır. Bahis mevzuu farkın, paranın revalorizasyonu yolu ile, yani iç fiatların dünya piyasası seviyesine indirilmesi suretile izalesi prensip itibariyle şayanı tavsiyedir. Bu yoldan netice istihsali çok müşkül ise de - gereken takyitlere katlanıldığı takdirde - hedefe varılması imkânsız görülmemektedir." Ve her halde, "böyle cezri bir tedbire müracaattan önce, operasyonun muvaffakiyetini sağlıyacak şartları hazırlamak, yâni iktisadi bünyemizi bu ameliyeye mukavemet edecek hale koymak lâzımdır."

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Bildikleri raporunda yazılı değil..

Bütün bunlar Türkiye'nin vakıalarıdır. Bunları okurken yıllardan beri Merkez Bankası'nın dosyalarında transfer bekliyen tahsisleri, borçları hatırlamamak mümkün olmuyor. Yalnız Merkez Bankası'nın raporu bunları hatırlamamaktadır. O, Türkiye dışındaki memleketlere ayırdığı 27 sayfada, Amerika'nın, Batı Avrupanın sıkıntılarına ekonomilerini tehdit eden faktörlere karşı hassastır. Meselâ Londra piyasasında altın fiatının bir sene içinde 12,48 sterlinden 12,57 sterline kayması gibi hafif bir kıpırdanma raporun dikkatinden kaçmıyor. (Bu % 1 den küçük farka mukabil, bizde, Reşat altınının aynı bir yıllık devrede ortalama % 48 bir artık göstererek 66 liradan 92 liraya çıktığı malûmdur.) Geçinme, indeksleri Batı Avrupada % 1 ilâ % 4,6 arttığım belirten raporda Türkiyedeki artışı aramak beyhudedir. Gene Avrupa ekonomisi münasebetiyle, "enflasyon temayülleri yeniden cihanşümul bir mahiyet arsetmeğe başlamıştır" deniyor. Raporun Türkiye kısmında para ve kredi politikası bahsi bulunmadığından, memleketimizde, Avrupada belirtilene muvazi bir enflasyoncu tazyik mevcut olup olmadığı anlaşılmıyor. Mamafih, bu temayülün "cihanşümul i bir mahiyet arzettiği" kaydedildiğine göre, Türkiyenin de bu cihanda bulunmakta olmasından bizde de; enflasyon temayülünün mevcudiyeti istidlal edilebilir. Binnetice Batı Avrupa memleketlerinin çoğunda iskonto hadleri yükseltilmiştir. Bu meyanda Türkiye'de de iskonto haddinin % 3 ten % 4 e çıkarıldığı zikredilmektedir. Avrupa Tediye Birliğine ayrılan kısımdaki izahata nazaran, borçlu devletler kategorisinde bulunan Fransa geçen sene açık verirken bu sene alacaklı duruma geçmiş. İngiltere borçlu pozisyonunu büyük ölçüde hafifletmiştir. Geçen yılki kadar açık veren memleketler Danimarka. Norveç ve İtalyadır. (Türkiye, Birliğin borçlu devletler kategorisine dahil ise de raporun bu kısmına dahil değildir). Nihayet, iki sayfa içine problemsiz bir dış ticaret tablosu da konabilmiştir.

İşte üç rapor ki ikisi memleketin iktisadî gelişmeleri yanında bugün

halle mecbur olduğu büyük meseleleri ortaya koyuyor, tehlikeler üzerine dikkati çekiyor. Bu bir hizmet yoludur. Bir üçüncüsü, hem de yetkili, vazifeli ve sorumlu bir organın raporu, son zamanlarda çok okuduğumuz bir envestisman bilançosu vermekle yetiniyor. Bu da bir vazife anlayışı meselesi olsa gerek.

Bankalar

Faiz hadleri

Geçen hafta Maliye Bakanı yaptığı beyanatta çeşitli kanun tasarıları arasında Bankalar Kanununu değiştirecek bir tasarının Mecliste bulunduğunu bildirmişti.

Bilindiği gibi, iki kanun, Bankalar kanunu ile ödünç Para Verme Kanunu, bankacılığımızın statüsünü teşkil eder. Bunlar, faiz hadlerini tahdit suretiyle tefecilikle mücadele eden, mevduatı koruyan, halkın güvenine mesnet olacak bir disiplin tesis eden başlıca mevzuatımızdır. Zaman zaman ciddi veya gevşek tatbikat görmüş olmakla beraber bu kanunların bankacılığımıza hizmet ettikleri kabul olunabilir. Son tadillere göre faiz hadleri % 7,5 ve açık kredilerde % 9 olarak hudutlandırılmıştır. Kanun, komisyon hizmet ücreti vesaire gibi adlar altında alınabilecek paralarla faiz tahdidinin çapraşık yoldan ihlâli ihtimallerini de düşündüğü için, faizi tarif ederken "her ne nam ile olursa olsun" tabiriyle bu gibi teşebbüsleri önlemeğe çalışmıştır. Fakat minareyi çalmak istiyenler kılıfı da hazırlamışlardır. Meselâ bir müşterinin 3000 liraya ihtiyacı var. İstediği kredi veriliyor, ancak 10.000 lira almış gibi bu miktarda bir senet kendisine imzalatılıyor. Tabit müşteri böyle bir senedin tehlikesini müdriktir. Bununla beraber, uzun boylu endişeye mahal yok. Çünkü bankanın hakikatte ikraz etmediği 7000 lirayı kendisinden bir gün tahsil etmek gibi bir niyeti yok. O, 3000 liranın bir yıllık faizi olan 225 lira yerine 10.000 üzerinden 750 lira elde etmek hedefini güdüyor. Onun için 7000 lirayı ondan istemiyeceğine dair teminat formülünü de çoktan hazırlamıştır: 7000 lira hemen mevduat olarak yatırılmış farzolunacaktır. Fakat şimdi tehlike bankaya teveccüh etmiş oluyor. Ya müşteri, "bu benim mevduatımda:, çekiyorum" derse? Buna karşı da formül hazır: Noter huzurunda imzalanan bir senetle müşteri muamelenin tamamen tasfiyesine kadar "mevduatım" geri almamayı taahhüt eder. İşte böylece muamele dörtbaşı mamur hale gelmiştir. Vadede müşterimiz fiilen almış olduğu 3000 lirayı öder. Aynı zamanda, hesaplarda "almış göründüğü" 7000 lira ile "mevduat olarak yatırmış göründüğü" 7000 lira birbirine mahsup olunur ve muamele tasfiye edilmiş olur. Şu netice ile ki, 8000 lira için 750 lira (%25) faiz tahsili imkân içine sokulmuştur.

Bu "Venedikli Tacir" den bir sayfa değildir. "Hayati hakikiyye sahnelen" **nden alınmıştır.**

Turizm

İstatistikler

Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı (O.E.C.E.) üye devletlerde turizm faaliyetlerine dair yayınladığı istatistiğe göre 1954 yılında birlik memleketlerini 26.500.000 turist ziyaret etmiştir. Bunların birlik memleketlerine bıraktıkları para 1 milyar dolar tahmin edilmektedir. Tek başına Amerikalı turistler tarafından bu memleketlerde yapılan masraf yekûnu 352 milyon dolardır. Turistlerin bıraktıkları paraların paylaşılmasına gelince:

Fransa — 3,6 milyon turist Fransaya 182,2 milyon dolar bırakmışlar. Ancak, Fransız turistleri hariçte 121,1 milyon harcadıkları için, Fransanın safi hasılatı 61,1 milyon dolardır.

İsviçre — 3,4 milyon turist ziyareti, 204 milyon dolar hasılat. Buna mukabil İsviçreli turistlerin hariçteki sarfiyatı: 85 milyon, net turizm hasılatı: 119 milyon dolar.

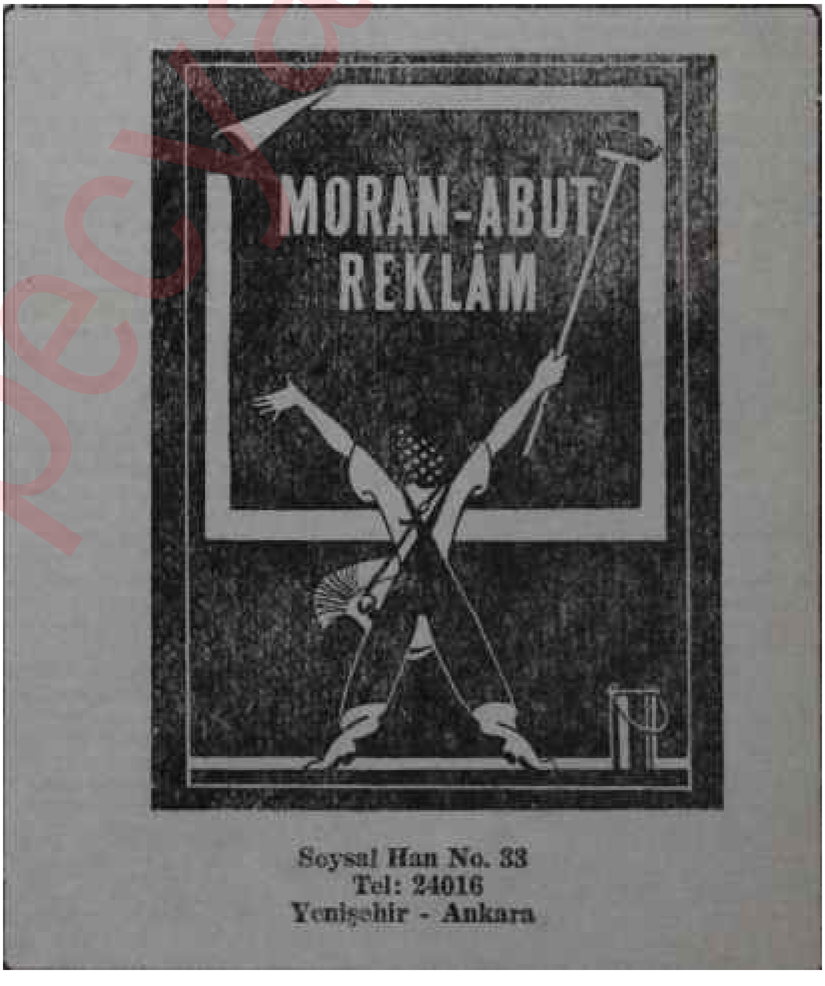
İtalya — 5,5 milyon turist ziyareti, 156,4 milyon dolar hasılat. İtalyan turistlerinin hariçteki sarfiyatı 18,3 milyon, net turizm geliri 138 milyon dolar.

Türkiye — Ziyaret eden turist adedi: 71 bin. Bıraktıkları para: 2,5 milyon dolar. Buna mukabil Türk turistlerinin yabancı memleketlerdeki sarfiyatı: 13 milyon dolar. Net turizm açığı: 10,5 milyon dolar.

Memleketimizdeki yaşama şartları milletlerarası turizmden pek küçük bir hisse almış olmamızı izah eder. Burada başka bir nokta dikkati çekiyor: Memleketimizin hariçteki turist sarfiyatı yüksek turizm kazancı olan birtakım memleketlere nisbetle yüksektir.

İtalya: 18,3 milyon dolar,
Avusturya: 15,6 milyon dolar,
Türkiye: 13,0 milyon dolar,
Portekiz: 10,3 milyon dolar,
Yunanistan: 8,3 milyon dolar.

Meselâ geçen yıl Yunanistan'ın sarfiyatı 8,3, Portekizin 10,3 milyon dolarken Türkiyeninki 13 milyon dolardır. Aynı müddet zarfında Avusturyanın turizm masrafları 15,6, İtalyamn ise 18,3 milyon dolardan ibarettir.

Ankara

İran hükümdarları geliyor

İran Şehinşahı ile Kraliçe Süreyyanın memleketimizi ziyaret haberi, muhakkak ki, bütün Türkleri çok sevindirmiştir. Bu alâkada, dost bir memleketin hükümdarlarına karşı beslenen sevgiden başka ayrıca Kraliçe Süreyyanın şahsına duyulan sempatinin de büyük rolü vardır.

Kraliçe Süreyya çok seyahat eder ve bütün dünyada, daima, aynı alâka ile karşılanır. Geçen sene, Fransada, bir çiçekçi yetiştirdiği kırmızı güllere, kraliçeye atfen, "Süreyya" ismini koymuştu ve bu güller büyük bir müsabakada birinciliği kazanmıştı.

Onu tarif ederken birçokları yeşil gözlerinden "mor menekşe" hareli

Kraliçe Süreyya

Beklenen misafir

gözler diye bahsederler. Kraliçe Süreyya cidden güzeldir. Zaten İran Şehinşahı Rıza Pehlevi, onun bir resmini, pantalonlu sade bir resmini görerek alâkalanmış, kısa bir tanışmadan sonra derhal izdivaç teklifinde bulunmuştu. Böylece annesi bir Alman ve babası Tahran hükümetinin Almanya» Büyükelçisi olan Süreyya İsfendiyari, 20 yaşında, Tahrandaki büyük saraya kraliçe olarak girdi.

Genç Süreyya güzel olduğu kadar da kibar, şık ve tahsilli idi. İngilizceyi, Almancayı ve Fransızcayı mükemmel surette konuşuyordu. Tamamiyle batılı bir terbiye almıştı. Her kadın gibi süsüne çok düşkündü fakat Avrupa seyahatlerinde, daima, mahdut alışveriş yapar, zevkli fakat gayet sade giyinirdi. Bu hususta sual soran meraklı bir gazeteciye kâtibesi, "Az alışveriş yapacağız, çünkü parayı düşünerek harcamak durumundayız" demişti

İzdivaç günü Tahranda kar yağmıştı. Halk bunu bir saadet habercisi olarak karşıladı. Gene aynı gün genç Süreyya kendisine çok ağır ge 6000 pırlanta ile işli gümüş simli linliğinin muazzam kuyruğunu yere kaptırmıştı. Bu da bir saa nişanesi olarak kabul edildi. K Faruğun kız kardeşi Fevziye'den erkek çocuğu olmaması bahanesi

Çalışalım

Jale CANDAN

Bugünkü hayat şartları ve iktisadi vaziyet şunu göstermektedir ki, Türkiyede kadınlar çalışıp hayatlarını kazanmak mecburiyetindedirler. Bir aile erkeğinin çoluğunu çocuğunu normal bir maaş veya normal bir kazançla geçindirebilmesi adeta imkânsız bir hal almıştır. Etrafımıza dikkat edecek olursak bugün, hayat şartlarına intibak edebilen ailelerin' hu gerçeği kabul ederek, hayatlarını ona göre tanzim edenler olduğunu derhal görürüz. Ancak karı-koca çalışan ve yetişen kızlarım da, tıpkı erkek çocukları gibi hayatlarını kazanmak üzere hazırlıyan ailelerde bir ferahlık ve normal bir huzur hissedilebiliyor. Yoksa etrafımızda gördüğümüz aile reisi boynu bükük ve hayat yükünden ezilmiş bedbaht ve bedbin bir erkektir. Onun ay başında yaptığı hesaplar ay sonundakilere uymamaktadır. Bu erkek tabiatıyle mesut bir erkek değildir. Bu erkeğin karısına ihtiyacı vardır. Ondan yardım beklemektedir.

Bu yardımı bugün hâlâ birçoklarımız pasif bir yardım olarak kabul ediyoruz : giyimde ve ev tutumunda ekonomiye riayet etmek, bazan kendi ihtiyaçlarımızdan vazgeçerek haklarımızı çocuklarımıza devretmek gibi. Bunlar muhakkak ki, güzel şeylerdir ve taktir edilir. Fakat biraz da, mecburen katlandığımız bu fedakârlıklar ailenin iktisadi durumunda mühim bir değişiklik yapmıyacak ve erkeğe, istediği yardımı sağlayamayacaktır.

Evet bugün Türk kadım hayatını kazanmak ve kazancını aile bütçesine eklemek, erkeğinin yüzünü güldürmek mecburiyetindedir. Fakat bu mecburiyet bizi yıldırmamalı bilâkis sevindirmelidir. Son zamanlarda inkılâplarımızın karşısına çıkardan tehlikeli barajları yıkmanın en güzel, en emin yolu çalışmak; müstakil, hür ve şuurlu bir vatandaş olmaktır. Bugün çalışan kadınlarımızın sayısı itiraf etmeli ki pek azdır. Umumiyetle çalışanlar ya meslek sahibi kadınlarımızdır, ya da ihtiyaç hissedenlerdir. Yani bugün çalısmak Türk kadını için mecburi değil, ihtiyaridir. Öyle bir zihniyet vardır ki çalışan kadın evinden ziyade, kendi ihtiyaçları için çalışır.

Kadının çalışmasına muarız olanlar veya çalışmak istemiyen kadmlar ekseri "çocuk" vaziyetini engel olarak öne sürerler. Çalışan kadının çocuklarına kim, ne şekilde bakacaktır?. Bu memleketimizde cidden bir problem teşkil etmektedir. Fakat bütün kadınlar çalışınca bu mesele, diğer ileri memleketlerde olduğu gibi kendiliğinden hallolacaktır. Çalışanların miktarı çoğalınca, çalışma sahaları da kendiliğinden çoğalacaktır. Herkes memur olmıyacaktır tabii. Hususî teşebbüslerle açılacak "kreş"ler, çocuk yuvaları, hasta çocukları evde bekliyecek "nörs" teşkilâtı hem çalışmak istiyen bir çok kadınlara yeni çalışıra sahaları teşkil edecektir, hem de çalışanların işini kolaylaştıracaktır.

Bugün hayat şartlarının yükü altında ezilen bir çok aile kadınının çalışmasına engel olan bir şey de "utanma hissi" dir. Zannediliyor ki yüksek tahsil yapmıyan veya kendisine münasip bir memuriyet bulamıyan kadın çalışamaz: reçel kaynatıp satmak; boş zamanlarda komşulara yün örmek ayıptır. Bazan böyle küçük çapta başlanan işler ilerler, birçok ticari müesseselerle rekabet edebilen müesseseler kurulur. Ekmeğini taştan çıkarmak, hayat yükünü erkekle paylaşmak, Türk kadınına medeni hakların yüklediği şerefli bir vazifedir.

Köylerimizin, bu realiteyi şehirlerimizden çok daha evvel kavramış olduğunu da kabul etmek lazımdır. Köyde Türk kadını, en çetin işte dahi erkeğinin tabiî yardımcısıdır. Tarlayı beraber sürer, ekmeğini beraber kazanır, beraber yer. Bu fedakâr kadın, kışın ölü aylarında bile, şehire inip çalışmak birkaç kuruş kazanarak ölen hayvanının yerine bir yenisini koy mak, evinin kap kaçağını düzmek veya çocukların üstünü başını yenilemek ister. O vazifelerini tamamiyle müdriktir. Ama o da, medeni kanunun kendisine verdiği haklardan lâyıkı ile istifade edemez. İşte inkılâplarımızı korumak için Türk kadınına düşen en mühim vazife budur: Hak ve vazifeleri, heryerde. birbirine yaklaştırmak için çetin bir mücadeleye atılmak, çalışmak..

ayrılan şah, nihayet aradığı saadeti bulacaktı. Halk coşkun bir tezahürat içinde bu izdivacı kutlarken Tahranda hakikaten 1001 gece masallarına lâyık bir aşk romanı başlıyordu.

Şah ile kraliçenin birleşmelerinde tabiidir ki, hadiselerin rolü çok büyük olmuştu ama bu makul izdivaç daha ilk gününden bir aşk izdivacı çehresini alıvermişti. Herkes bunu hissetti ve bu cidden ilerde, iki mühim hadise ile kendisini gösterdi. Bir tanesi Musadden hadisesinde, karıkocanın tayyare ile Romaya hareket ederken birbirlerine gösterdikleri yakınlıktı. Kraliçe Süreyya bu üzüntülü dakikalarda kocasının yanından bir dakika bile ayrılmak istememişti ve beraber tayyarede giderken de ona:

"— Emin ol, sekiz gün sonra, biz Tahrana döneceğiz" diyordu.

Sekiz gün sonra Musaddık hapse giriyordu.

İkinci hadise Kraliçe Süreyyanın bugüne kadar anne olamaması üzerine çıkarılan dedikodular ve rivayetler karşısında Şahın karısına karşı takındığı âşık erkek tavırlarıdır. Bu hareket tarzı o kadar kati olmuştur ki, şahı, tahta varis kazanmak maksadı ile boşanmaya teşvik edenler şaşırıp kaldılar.

Tamamiyle batı anlayışı ile yetişen Kraliçe Süreyya aynı zamanda kocasının fikir arkadaşıdır. Karıkoca memlekette geniş bir sosyal kalkınma programı hazırlamış ve bu yolda çalışmaya başlamışlardır. Kral ve Kraliçe sık sık fakir muhitlere gidip, halkın hayat şartları ile alâkadar olmaktadırlar. Kraliçe Süreyya bilhassa bu fakir muhitlerde fevkalâde çok sevilmektedir. Onu gören halk etrafını sarıverir ve uzun uzun onunla dertleşir. Sık sık mekteplere ziyaretler yapan Kraliçe Süreyya, çocukların medeni bir anlayışla büyütülmelerine de çok büyük bir ehemmiyet atfetmektedir. İçtimai ve sosyal kalkınmada en büyük engel bazı müaassıp din adamlarının tahriki ile Olaya çıkan engellerdir. Başı ve bütün vücudu örten ve kadını gizliyen eski bir kıyafetle mücadele edilirken, bu kıyafetia Kuran'da yeri olmadığı tesbit edilmiştir. Lozan Üniversitesi mezunu olan Tahran İmamı Molla Cuma geri zihniyetle büyük bir mü-adeleye girişmiştir.

Taç giyme merasimi senelerce uzatılmış, bir türlü yapılamamıştır, Bu birçok rivayetlere yol açmışsa da İran Şahının daima ileri sürdüğü sebep şudur:

"Memleketin fena ekonomik valiyeti tek bir kuruşumuzu dahi zevk için harcamama manidir."

Cemiyet

İsveç kadını

Umumiyetle, dünyada herkes tarafından, İsveç, sosyal terakkilerin en ileri safhalara eriştiği bir memleket olarak kabul edilir. İşte bu memlekette, kadının cemiyetteki mevkii, rolü, hakları ve vazifeleri nedir?. İnkılâplarımızdan bunca yıl sonra, Türk kadınını geriye doğru götürmek istiyen bir zinhiyetin başgösterdiği şu son günlerde, bunu bilmek cidden faydalı olacaktı.

İsveçli ev kadını

Yevmiyesi yüksek mi?

İşte Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu, son toplantısında bu mevzuu ele almıştı.

Konuşmayı yapan bizzat İsveç sefiresi Madam Croneborg idi.

Memleketimize gelip senelerce yaşıyan, bazen buralarda yerleşerek hayatlarını kazanan ecnebilerin çoğu iki kelime Türkçe öğrenmeden çıkıp giderler. Madam Croneborg mu hakkak ki, bu zümreden değildi. Kür süye çıkar çıkmaz, şirin bir Türkçe ile meramım anlatmaya başladı. Bütün konuşmayı Türkçe yapmak onu çok sevindirecekti, ama henüz kendisine pek o kadar güvenemiyordu. İyisi mi, ingilizce konuşacaktı ve bir Türk hanımı konuşmayı tercüme edecekti.

Bir zihniyet meselesi

İsveçte sosyal müsavat, adalet ve emniyeti temin için, son seneler zarfında yapılmış olan zecri reformlar büyük bir rol oynamışsa da, muvaffakiyetin asıl âmili hür fikirlere dayanan çok eski bir zihniyettir. Bunda tesadüflerin de rolü olmuştur. Meselâ İsveçin çok eski tarihlerden beri, hür ve küçük arazi sahipleri tarafından meskûn oluşu, yeni derebeyliğin mevcut olmayışı, tabiatile, sınıf farklarının izalesi ve "davaların el birliği ile halli" meselesini doğurmuştur.

Gene iklimin çetin ve hayat şartlarının çok ağır oluşu, kadını ve erkeği daima beraber çalışmaya, birbirini tamamlamaya sevketmiştir ki bu da erkek ve kadın arasında medeniyetin bir şartı olan eşitliğin kurulmasına yardım etmiştir. Bu eşitliği kazanmak için İsveç kadını asırlarca mücadele etmiştir ve bu mücadelede, onun en büyük yardımcısı basiret sahibi İsveç erkeği olmuştur. Kadınsız bir cemiyetin ilerliyemiyeceğini idrak eden İsveç erkekleri, bugün her sahada, kadınlarının yardımım memnuniyetle kabul ederler. Zaten İsveç kadınlığının hürriyete kavuşması uğrunda en fazla mücadele etmiş olan insan bir erkektir. Dr. Gustaf Vaesstroem'un ismi böylece İsveç tarihinde mühim bir yer işgal etmektedir. Onun basit fakat kuvvetli parolası hiçbir **zaman** hafızalardan silinmiyecektir. Bu parola "Cesaret, hanımlar" sözlerinden ibarettir.

Tarihte İsveç kadını

Erkekleri harp veya iş için yabancı memleketlere gittikleri zaman, kadınlar memleketi bekler, nöbet tutarlardı. Erkeklerin gözü hiçbir zaman arkada kalmazdı günkü karılarının silâha sarılarak evlerini ve yurtlarım müdafaa edeceklerinden, son dakikaya kadar, tarlalarım sürececeklerinden emindiler. Nitekim XV. asırda, Danimarkalılar İsveçe hücum ettikleri zaman, kadınlardan müteşekkil bir ordunun başına geçerek Danimarka ordusunu perişan eden bir kadın, Blenda Prom Warend'dir. Erkekler ve İsveç kralı memlekete dönünce, Blenda'nın yaşadığı eyaletteki kadınlara bazı imtiyazlar verildi. Bunlardan biri, kadınların erkekle müsavi miras hakkına sahip olmaları idi.

Orta çağda Birigitta isminde bir başka kadın, tek başına krala ve ahlâksız saray erkânına karşı amansız bir mücadeleye girişmiş, ahlâk kaideleri üzerine dini bir tarikat kurarak, orta çağın dinî ve edebi bir dehası olmuştur.

XVII. asırda Stockholm'un müdafasını üzerine alan gene 25 yaşında bir kadındır. XVIII. asırda İsveç edebiyat tarihinde çok parlak kadın yazarlarının adları vardır. Ve XIX. asırda, bir kadın yazar olan Frederika Bremer modern kadın hareketinin önderi olmuştur. Kolera salgınında anne ve babaların kaybeden çocuklara yardım için, bu kadın ilk kadınlar birliğini kurdu. Yazdığı romanlarda daima "kanunun ve ananelerin" esiri olan kadının ıstırabını terennüm etmiştir. Çünkü Fransız ihtilâline kadar, İsveçte kadın kanunen babasının veya kocasının vesayeti altında idi.

Fransız ihtilâli, hür fikirleri bütün dünyaya yaymıştı. İşte İsveç kadınlarının erkeklerle müsavi haklar elde etmek üzere giriştikleri amansız mücadele bu tarihte başlar. Bu mücadele neticesi olarak 1845 te kadın eşit miras hakkına sahip oldu. 1889 da rüşt yaşı erkek gibi 21 • in-

dirildi. 1873 de üniversitelere girme selâhiyetini kazandı. 1909 da kadınlar tıpkı erkekler gibi, üniversitelerde ve yüksek okullarda profesörlük yapabiliyorlardı. 1921 de siyasi haklarını kazandılar ve 5 milletvekilliği ile meclise girdiler.

Bugünkü İsveç kadını

İsveç kadını bugün, üç fonksiyondan gayri, kanunen bütün devlet vazifelerini ifa edebilir. İstisnalar şunlardır: Asker olamaz, papaz olamaz ve devlet reisi olamaz. Asker olamaz, fakat harpte ve sulhte geri hizmetlerde vazife alabilir. Bugün İsveçin en meşhur doktoru kadındır ve 91 yaşında ölen ihtiyar kral Güstav'ı tedavi etmiştir. İsveç kadını her sahada olduğu gibi hariciyede de mühim mevkiler işgal edebilmektedir ve sefirlik yapmış İsveç kadımnı vardır. Meclisteki 230 mebustan 28 i kadındır.

Sosyal hayat

İsveç kadını çalışır. O erkek gibi mesuliyetini hisederek çalıştığı içindir ki, sosyal bayat inkişaf etmiş ve insanlar özledikleri medeni bir yaşayışa kavuşmuşlardır. Kadının dışarda çalışmasını sağlamak için teşkilâtlar kurulmuş, kolaylıklar düşünülmüştür. Neticede kadının dışarda çalışması ne ev hayatına, ne de annelik vazifelerine kafiyen engel olmamaktadır.

Çalışan anne doğum münasibetiyle üç ay ücretli mezuniyete ve doğum sebebiyle 270 kronluk bir tahsisata hak kazanır ve üç ay sonra bıraktığı iş gene kendisine verilir. Müstakbel anne gebelik esnasında parasız tıbbi tedaviye tâbidir ve parasız doğum yapar. Birçok durumlarda çocuk takımları kendisine hediye edilir. Anne işine başlayınca, çocuğunu iyi bir gündüz kreşinde baktırabilir. Sınai teşebbüslerin hususî gündüz kreşleri vardır ki, burada diplomalı nörsler ve kadın memurlar çalışır. Tatil geçirmeye ve istirahate mahsus evler anneler için ve yeni doğmuş çocuklar için ya parasızdır veya çok az para mukabilindedir. Bu yardımlar evlilik dışı doğmuş çocuklar için de, aynen yapılır.

Okullarda gayet sıhhi parasız öğle yemeği, okul levazımı ve parasız diş tedavisi yardımları yapılır.

Aile inkılâbı

Sosyal inkılâptan sonra, İsveç kadını aile inkilâbı için mücadele etmektedir. Gaye şudur: Kadın nasıl erkeğe dışarda **yardım** ediyorsa, erkek te evde kadına yardım etmelidir. Mesela bugün İsveçte hizmetçi kullanmadan evinin işini yapan kadınlar "işçi" telâkki edilmekte ve erkeğin kazancının muayyen bir kısmına kanunen hak kazanmaktadırlar. Ayrıca, 16 yaşından küçük bütün çocuklara hükümet doğrudan doğruya anneye gönderdiği, bir para yardımı yapmaktadır. Bu parayı baba çekemez ve harcıyamaz. Bu para, zengin fakir her çocuğa verilir.

Erkeğin evde karısına yardım edebilmesi için, birçok mekteplerde erkek çocuklara yemek pişirme ve ev idaresi öğretilmektedir. Böylece memleketin yüksek menfaati uğruna kadın erkeğin ve erkek kadının her sahada yardımcısı telâkki edilmekte, ev işleri kadın için küçültücü olmadığı gibi erkek için de küçültücü addedilmemekte bilâkis karıkoca arasında güzel bir iş birliğini, huzur ve saadeti, medeni bir yaşayışı temin etinektedir.

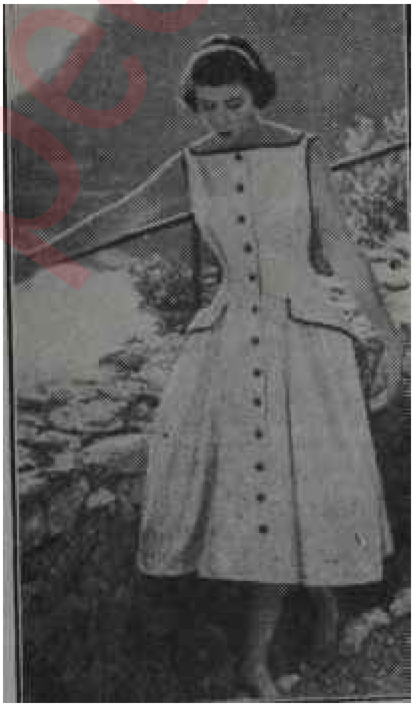
Kadının dışarda çalışması ve evde yardım görmesi onun kadınlık vasıflarım hiçbir zaman körletmiyecektir. İsveç kadını iyi bir ev kadını olmak, güzel ve zarif giyinmek, modayı takib etmek hak ve vazifelerini de ihmal etmemektedir. El işlerini de sever. Çalışırken gayesi iddia değil, doğrudan doğruya memlekete hizmet etmektir. Meşhur bir İsveç kadını şu düşündürücü sözleri söylemiştir:

"İsveç kadınları kuvvetlidir, çünkü İsveç erkekleri daima onlarla beraberdir".

Güzelik

Hayat bir sahnedir

Hadise Pariste cereyan ediyordu. Genç, güzel fakat son derece malı cup tavırlı bir kadın tanınmış bir tiyatro sanatkârının odasına giriyordu. Bir hamlede ona yaklaştı ve acele, acele "Ben, dedi. Tiyatro sanatını öğrenmek istiyorum. Bana yardım edebilir misiniz?'*.

Güzel görünüş
Sırrı ayaklarda

Bu gibi müracaatlara alışık olan sanatkâr, bu gibi hallerde tekrar ettiği cümlelere başladı!. Sahne artisti olmak kolay birşey değildi. Bu büyük bir aşk, iradeli bir çalışma kabiliyeti, daha birçok şeyler isterdi.

Genç kadın bütün bu itirazları gülerek karşıladı ve "Hayır, dedi. Ben tiyatroculuğu yeni bir meslek olarak istemiyorum. Benim çok sevdiğim bir işim var, onu terketmek niyetinde değilim. Benim, tanınmış bir sokakta küçük bir antikacı dükkânım var fakat."

Genç kadın duraksadı. Sanatkâr dikkatle onu dinliyordu.

"— Fakat istediğim kadar iş yapamıyorum, halbuki ben aynı sokakta antikacılık yapan rakibimden daha çok antikadan anlarım. Müşterileri cezbeden odur. Çünkü o vaktile artistmiş. Acaba kendimi anlatabildim mi?".

"— Evet, evet.. Devam edin".

"— Öyle zannediyorum ki, siz artistler sahneye ilk çıkışta, seyircileri cezbetmenin sırrına vakıfsınız. İlk bakışta onların kalbini kazanmak ve bu hissi devam ettirebilmek, işte bana da lâzım olan budur. Dükkâna giren her müşterinin ilk anda sempatisini kazanmak ve ona itimat telkin etmek.."

Genç kadın haklı idi. Sanatkâr ayağa kalktı, onun elini sıktı. Evet bir artist sahnede halkın karşısına çıkmayı öğreniyordu. Bu güç birşeydi çünkü sanatkâr seyredildiğini, tenkit veya taktir edileceğim biliyordu. Fakat hayat ta tıpkı bir sahne gibi idi. Belki insan seyredildiğinin pek farkında olmuyordu, ama her an yaptığı hareketlerle etrafından bir kanaat notu alıyordu ve işte bu kanaat notu onun hayatının seyrini değiştiriyordu.

Evet herkesin seyircileri vardı; Çalışsın veya çalışmasın her kadın bir sahnede yaşıyordu. Müşteriler, büro arkadaşları, amirler veya emrimizdekiler, talebeler veya hocalar, komşular, misafirler ve en mühimi evdekiler, aile her an karşımızda bizi seyrediyorlardı ve bizim saadetimiz, muvaffakiyetimiz onların hoşuna gitmeye, onların kalbini kazanmaya bağlı idi.

Muvaffakiyetin sırrı

Sahne artistinin iki sırrı vardı: Bir tanesi ve en mühimi seyredildiğini bildiği için, daima hoşa gitmeye gayret etmesi idi. Halkın kalbini kazanamamış bir sanatkârın muvaffak olmasına imkân yoktu ve bu sebeple o, hiçbir seyircisini küçümseyemezdi.

İkinci sır alkışın çok geç geldiğini idrak etmiş olmasıydı. Acı tenkitler, usanç getirebilecek muvaffakiyetsizlikler alkıştan ve taktirden çok daha evvel, sanatkârın arkadaşlığını edebilirdi. Mücadeleyi terkeden sanatkâr mesleği de terketmiş demekti. Tenkide alışmak, daha iyi ol-

maya gayret göstermek sanatkarın ikinci sırrı idi.

İşte burada hayat ile sahne birleşiyordu; hayatta muvaffak olan insanlar, bütün bu kaidelere riayet eden insanlar değil miydi?.

Güzel hareketler

Kimseyi küçümsememek, herkesin hoşuna gitmek bir haleti ruhiye meselesi idi, fakat hoşa gitmek için harici manzaramıza da, tıpkı bir sahne artisti gibi, ehemmiyet vermek mecburiyetinde idik. Çok tanınmış bir sahne artisti vardı. Birgün tiyatro müdürüne fena halde sinirlenmişti ve onunla münakaşa ediyordu. Hadise, sahnenin arkasında, kuliste cereyan ediyordu. Kadın sanatkâr söylendi, söylendi fakat onu seyreden arkadaşları baktılar ki, yüzünün hatları söylediği ağır sözlere rağmen gayet mülayimdi ve gitgide mütebessim bir ifade almaya başladı. Çünkü birazdan sahneye çıkacaktı ve kendisini sinire kaptırıp, seyircileri hiçe saymak istemiyordu.

Neş'eli veya ciddi, herhangi bir role çıkan artist muhakkak dik durmalıdır. Kamburu çıkmış, çökük bir vücut, serbest hareket etmiyen sıkılmış bir vücut hem *göze* çirkin gelir, hem de inceliğinden, boyundan kaybeder. Karnını çıkararak yürüyen veya oturan kadınlar ilk bakışta, fena notu alırlar ve olduklarından muhakkak birkaç kilo fazla gösterirler.

Ayaklar

Otururken veya yürürken "bacak" pozisyonları da, haricî manzarada, mühim bir rol oynar. X şeklinde duran bacaklar kadına huysuz ve kavgacı bir hal, H şeklinde duran bacaklar ise aptal bir ifade verir. A şekli boydan 3 cm. kaybettirir.

Akdeniz modası
Parlak renkler

Yürürken ayağı atmak ile onu yere koymak arasında büyük bir fark vardır. Tiyatro mekteplerinde hocalar, talebelere yere kadar vücudu saran uzun elbiseler giydirir ve böylece onlara ağır ağır, ahenkle yürümeyi öğretirler. Yürürken önce, hafifçe dizi bükmek lâzımdır, böylece ayak ucu, yeri büsbütün terketme den kayar.

Çok alçak sandalyelere oturmak, rahatsız olduğu kadar da kadına çirkin bir manzara verir.

Eller

Saline hayatına atılan her artist elleri ile dertlidir. Onları nereye ve nasıl koyacağını, bir türlü kestiremez. Halbuki bu zorluğu halledecek en mühim şey dik durmaktır. Dik duran kadınlar ellerinin sıkıcı mevcudiyetini unuturlar. Onlar meşgul olmadığı zaman bile, bir fazlalık hissi vermez ve kollarımız omuzlarımızdan aşağıya, serbest ve hafif düşerler.

Şimdi hatıra bir sual gelebilir: "Mütemadiyen artist gibi hareket etmek insanı sunileştirmez mi?" Bu haklı suale verilecek cevap şudur: Eğer kendimize vermek istediğimiz tip iyi, samimi, candan ve zarif bir insan tipi ise asla sunileştirmez. Ama kendimize gururlu bir kraliçe edası vermeye gayret edersek, o zaman, tabii, sevimsiz oluruz.

Sahne artisti ağlarken rolüne kapılır: Hakikaten ağlar. Gülerken kah kabalarına kapılır; hakikaten güler. Hayat ta böyledir. Sevimli ve iyi, sempatik ve candan bir insan tipine özenir, bu role girersek, bu tip çok geçmeden bizim şahsiyetimizle birleşir. Güzel ruhu olan bir insanın yüzü daima güzeldir. "Şayet sevilmek için bir kadın güzel mi olmalıdır?" diye bir sual sorulacak olursa, verilecek en güzel cevap şudur;

Güzel olabilmek için bir kadın sevilmelidir.

Moda

Cote d'Azur modası

Dünyanın en sık kadınları yazlarını geçirmeye Fransa sahillerine gelirler. Vaktiyle bu sayfiye şehirlerine bavul dolusu elbiselerle gelen zenginler simdi giyim alışverişlerini Cote d'Azur'dan yapmayı tercih etmektedirler. Cote d'Azur'da bir kaç senedir büyük faaliyet gösteren moda evleri, Parisin en büyük terzihanelerini aratmıyacak bir rağbet kazanmıştır. Hattâ denilebilir ki, yaz modası yavaş yavaş bu sahil şehirlerinin hâkimiyeti altına girecektir. Cidden Parisin kapalı havasında Cote d'Azur'ün berrak seması ve renkleri altında giyilecek elbiseleri tasavvur edip hazırlamak çok müşküldür. Cote d'Azur

Pantolon üstüne eteklik
Korsanın böylesi

modasına hâkim olan şey bilhassa canlı renkler, çok hafif uçucu kumaşlar, fevkalâde zengin eteklerdir.

Bazı elbiseler birkaç kat iç etekliği üzerine giyilmektedir. Çok açık dekolteler icabında "bolero" lar ile kapanmakta ve vücudu saran çok cazip bir korsan kıyafeti dar pantolonun üzerine takılan bir eteklik ile derhal şekil değiştirmektedir.

Üç renkli elbiseler de çok modadır. Meselâ belden büzgülü zengin bir beyaz eteğin üzerine gece mavisi dekolte bir bluz giyilmiş ve bel canlı bir kırmızı kuşakla sarılmıştır.

Çok revaçta olan puanlı kumaşlar ekseriya ispanyol biçimlerinden ilham almıştır. Etekler kat kat büzgülü, volanlı bedenler çıplaktır.

Siyahlı beyazlı dokuma kumaşlardan yapılan dik kloşlu eteklerin üzerine portakal rengi poplin, açık bluzlar giyilmektedir. Pembe, mavi ve sarı ketenlerin, poplinlerin envai çeşidi vardır. Kumaş fabrikatörleri Cote d'Azur için en akla gelmez cüretli ve göz alıcı kumaşları hazırlamışlardır.

Geniş şapkaları ile eş çiçekli sepet çantalar, terlik ayakkabılar, zengin kolyeler, bilezikler, küpeler de "Cote d'Azur" modasının hususiyetini teşkil etmektedir. İştah açıcı meyveler bazen çiçeğin yerini tutmakta, sepet çantaları, şapkaları veya kadınları süslemektedir. Gazinoda dans ederken saçlara küçük bir çiçek, bir fiyonk, kurdela takmak ta gayet müsait karşılanmaktadır.

SAĞIRDERE

(Kemal Tahirin romanı. Remsi Kitapevi. Yeni Türk Yazarları serisi 2. 1955, 272 sarfa 250 kuruş.)

Remzi Kitabevi edebiyat dergilerine sırtını dayayarak tutunmuş bir kitabevi olmadığı halde, yayınları arasında yeni nesil edebiyatçılarına, "acaba eserleri satılır mı, tutar mı" kaygısına düşmeden yer veren bir yayınevi. İşte Kemal Tahir'in Sağırdere adlı romanı da bu kitabevinin yeni Türk yazarları serisinin ikinci kitabı olarak yayınlanmış.

Kemal Tahir'in Sağırdere'sinin 1955 yılı Varlık Roman Armağanı yarışmasına katılan dokuz eser arasında yer aldığı, fakat oyların çoğunu Yaşar Kemal'in İnce Memed'inin topladığı, araya da romandan çok bir uzun hikâye olan Hânçerlioğlu'nun Ali'sinin girmesi yüzünden ancak üçüncü plânda kaldığı hatırlardadır.

Sağırdere, realist bir roman.. Uzun uzun tetkik ve müşahedelerden sonra yazıldığı belli.

Romana adım veren Sağırdere, Çankırı köylerinden birinin adı. Romanın kahramanı Mustafa da bu köyden yetişme bir delikanlı. Sağırdere iki bölümde toplanmış. Birinci bölümdeki olaylar Sağırdere köyünde geçer. Mustafa yeni yeni erkekliğini hissetmeğe başlayan bir delikanlıdır. İri yarı, tuttuğunu koparan gücünden dolayı pehlivan lâkabını alan arkadaşı Vahit'le beraber köy içinde biraz da babasının halinin vaktinin yerinde olmasından olacak, aylak dolaşan, çifte - çubuğa pek yanaşmayan bir köy çocuğu. Ergenlik çağının da verdiği bir içgüdüyle cehaletin, taassubun koyu karanlığı içinde bunalmış bu içine kapanık Anadolu köyünde kendinden büyüklerinden gördüklerini körü körüne taklit ederek vurulduğunu, âşık olduğunu sandığı bir kızın ardından dolaşıp duruyor. Sevdiği Ayşe ise kendisine yüz vermez. Ayşe nerede ise Mustafa arkasında. Yanında da can dostu pehlivan Vahit. Vahit de Güldane diye bir kıza âşık. Ama Vahit yetim, Vahit fakir.. Kız ise gönlünü köyün azılı çapkını, evli barklı, askerliğini jandarma olarak yapmış Candarma Nail'e kaptırmış.

Mustafa ile Vahid'in kızların ardında bütün dolanmaları boşa gider. Sevgililerini düğün evlerinde gözetlemeğe kalkışırlar, köyün ihtiyar heyetinden sopa yerler. Mustafa'nın ağası köyün en aklı başında delikanlısı Murattan azar işitirler. Şöyle olur, böyle olur. Nihayet kızlar sarılır. Mustafa ile Vahit gene hayta kalırlar. İki delikanlı da artık çalışma çağına gelmiştir. Anadolu insanının kaderi ile karşı karşıyadırlar: Ya karasabanın ardına takılmak, ya gurbete gitmek.. Vahit ardına düşeceği bir sabanı olmadığı için, Mustafa ise sevdiği başkasına satıldığı için günün birinde gurbet yoluna düşerle...

"Gurbet" başlığım taşıyan ikinci bölümde köyünden bir adım bile dışarı çıkmamış iki köy delikanlısının ilk defa trene binişleri, haritada bir nokta bile olmayan köylerinden kalkıp Ankaraya gelişleri, şehrin, şehirli insanının karşısındaki şaşkınlıkları, ekmeklerini kazanmak için ırgatlık yapmaları, araya giren menfaatlerinin iki dostu birbirinden ayırışı, birinin yani Vahit'in büyük şehir karşısında eriyişini, yok olusunu ve hasta, sakat köye dönüşünü, daha inatçı, ufak tefek, kara-kuru olmasına rağmen Mustafanın şehrin yenilikleri karşısında direnişini, ırgatlıkla başladığı işinden, bir taşçı ustası oluncaya kadar geçirdiği maceraları ve nihayet, köy sıtmasına, daüssılaya tutulup tekrar baba evine dönüşünü, ama şanla şerefle koltuğunun altında Optimus marka bir gaz ocağı, kuru yemişler, kırmızı mendil sokulu lâcivert elbise, belinde tabanca köye dönüşünü yazar büyük bir ustalıkla ve başarı ile anlatıyor.

Sağırdere Orta Anadolu insanının kaderine eğilmiş bir yazarın eseridir. Varlık Roman Armağanı yarışmasında karşısına İnce Memed'in çıkması bir şanssızlık olmuştur. Ama ne olursa olsun Sağırdere geçen yılın en iyi iki üç romanından biridir.

CEZA HÜKÜMLERİNİ HAVİ TAM METİNLİ HUSUSÎ KANUNLAR

(Hazırlayanlar : Payende Bora, Mukadder Soysal, Semiha Köksel, Kemal Bora, Baha Soysal, Adil Galat alı, Fahrettin Örcün Basıldığı yer: Son, Havadis Matbaası, Ankara. Cild I, 888 sayfa, 25 lira)

Büyük Millet Meclisinin kurulduğu tarihten bu yana çıkan kânunların yedi bine yaklaştığı ve kanun hükmündeki nizamnamelerin fazlalığı düşünülürse, tatbikatçıların vazifelerini ifa sırasında mevzuatı takip bakımından karşılaştıkları güçlükler kendiliğinden ortaya çıkar.

Birinci cildi elimizde olan "Ceza Hükümlerini Havi Tam Metinli Husus Kanunlar" bu çeşit güçlüklerle karşı karşıya kalan tatbikatçıların emniyetle faydalanabilecekleri bir eserdir.

Kitapta Büyük Millet Meclisinin bazı tefsirleri, eski devirden intikal eden hususi kanun ve nizamlar, B. M. M. nin kurulduğu tarihten 1955 yılının sonuna kadar intişar eden ve halen meri olan ceza hükümlerini havi bütün hususî kanunlar, kanun hükmündeki nizamnameler, Yargıtay (Daire, Heyeti Umumiye, Tevhidi içtihad) kararlarından dikkatle seçilen örnekler, Adalet Bakanlığının önemli mütalâa ve tamimleri, kanunların veya maddelerin biribiriyle olan ilişiklerine ait izahlar yer almaktadır.

Üç ciltte tamamlanacak olan kitapta kanunlar alfebetik olarak tasnif edilmiş ve kısımlar renkli yapraklarla yekdiğerinden ayrılmıştır. Bu suretle 900 sayfaya yaklaşan bu hacimli kitapta aranılan bahislerin kolayca bulunması temin edilmiştir.

Ceza Hükümlerini Hâvi Tam Metinli Hususî Kanunların sahasındaki mühim bir boşluğu dolduracak, titizlikle hazırlanmış bir kitap olduğu muhakkaktır.

Fakat eserin hazırlanmasında gösterilen titizlik baskısında ve bilhassa kâğıdının intihabında nedense esirgenmiş. Uzun zaman muhafaza edilecek ve sık sık karıştırılacak olan bu çeşit kitaplarda üçüncü hamur gazete kâğıdı kullanılması doğrusu hiç te iyi bir tesir bırakmıyor. Bu kadar büyük hacimdeki bir kitap için kâğıt teminde ne derece müşkilâtla karşılaşıldığını düşünmek bile kitabın bu kusuruna göz yumulmasını sağlayamıyor.

Ceza Hükümlerini Havi Tam Metinli Hususi. Kanunlar kitabı, üç cildi de tamamlandığı zaman hangi kanunların cezai hüküm taşıdığını hangilerinin halen mer'i olduğunu veya hukuki kıymetten mahrum bulunduğunu takip ve tayinde tatbikatçılar için güvenilir bir rehber olacak ve hukuk kütüphanemizdeki mühim bir boşluğu dolduracaktır.

S İ N E M A

Sinemacılık

Mevsim biterken

İstanbul'da sinema faaliyetleri Nisan sonuna doğru gevşer. Fakat gelecek yıl film ithalinin duraklaması ihtimalinin gün geçtikçe kuvvet bulması yüzünden bu yıl eski defterlerin karıştırılması, iyi yeni filmlere son verilmesi pek erken başladı. 23 Nisan bayramından istifade ederek sinema seyretmek için eski Melek Sineması sokağına girenlerin bir kısmı kendilerim gençliklerine, bir kısmı çocukluklarına dönmüş buldular. Bir kısmı ise daha dünyada yokken annelerinin babalarının neleri beğendiklerini şaşkınlıkla seyrettiler. Afişlerde ismini büyüklerden duydukları fakat kendilerini pek tanımadıkları iki yıldızın çevirmiş oldukları filmler vardı. Bunlar Greta Garbo'nun "Kamelyalı Kadın" ı ile Kristina Soderbaum'un "Gönül Yarası" idi. Eski defterlerin karıştırılması sadece Melek ve Ar sinemalarına ait bir hususiyet olarak kalmadı. Elhamra sineması "Ömre Bedel Kadın" arkasından da "Her Zaman Kalbimdesin" filmleriyle onları takip etmeyi uygun buldu. Yatıp kalkıp eski günleri ananlara gün doğmuştu. Gençlik nostaljilerini artık tatmin edeceklerdi. Eski göz ağrıları Greta Garbo'ları, Kristina Soderbaum'ları yeniden görüp kendilerini bir vakitki gibi genç, kuvvetli, ümitli hissedeceklerdi. Neydi o günler!

Büyüklerin ağzından düşmeyen hatıralardan gına getiren gençler merakla "Kamelyalı Kadın" a gittiler. Pek tabii bu garip kadının nesini beğenmek lâzım geldiği problemim bir türlü çözemediler. Eski günler onlara bir kâbus gibi göründü. Ava Gardner'i, Sophia Loren'ı sevmekte devam edeceklerdi. Geçmiş gün kahramanlarıysa "Kamelyalı Kadın" ı tekrar gördüklerine pişman oldular. Hayallerinin kadınını 1956 yılında tekrar görmek bir mezarlık ziyareti gibi hüzün verici olmuştu. Bu günün güzelleri yanında Greta Garbo pek zavallı kalıyordu.

Kusur Greta Garbo'nın değildi. O devrinin kadınıydı. Kendinden **sonra** gelen nesillere babalarına olduğu kadar tesir edemezdi. Gençler filmi seyrederken eski aile albümlerinde karşılaştıkları tipleri hatırlıyor, kendilerini gülmekten alamıyorlardı. Eski günlere büyüklerin neden bu kadar hasret çektiklerini de bir türlü anlıyamamışlardı.

Klasik sinemalar

Kamelyalı Kadın gençleri de yanıltmıştı. Yapıldığı 1937 yılının görülmeğe değer ve hattâ görülmesi gereken filmleri vardı. Günümüz seyircisi şimdi gördüğü filmlerin düne olan borçlarını yahut dünden beri kaybettiklerini bu filmlerle anlıyacaktı. George Cukor 1937 de "Camille - Kamelyalı Kadın" ı çevirirken, gene Hollywood'da Fritz Lang "You Only Live Once - Bir Kere Yaşarsın", Fransada Jean Renoir "Le Grand Illusion - Büyük Hayal", Julien Duvivier ise "Un Carnet du Bal - Bir Balo Karnesi" ni hazırlıyordu. 1937 nin iki yıl öncesi ve sonrası bizi gene bazı büyük sinema klasikleriyle karşılaştırır. Meselâ Jacques Feyder'in "Kermess Heroique", Charles Chaplin'in "Modern Times - Modern Zamanlar", John Ford'un "Informer - Muhbir", Jean Renoir'ın "La Regle du Jeu - Oyun Kaidesi" Marcel Carne'nin "Le Jour se leve - Gün Doğarken" adlı filmleri gibi. Harp yıllarında ise Charles Chaplin'in "Dictator", Walt Disney'in "Fantasia", Carl Dreyer'in "Jour de Colere - Gazap Günü", Orson Welles'in "Citizen Kane - Yurttaş Kane", Laurence Olivier'in "Henry V" ine rastlanır. Harbin bitiminde Roberto Rossellini'nin "Roma Citta Aperta - Roma Açık Şehir", David Lean'ın "Brief Encounter - Kısa Tesadüf" ü ile başlayan şaheserler bizi günümüze getirir.

Charlie Chaplin
Filmleri bayatlamıyor

Esrarengiz Greta Garbo
Babalarımızın sevgilisi bu mu ?

Türk sinema seyircisinin sinema sanatını daha yakından tanıyıp sevebilmesi için eski - büyük filmleri görmesi şarttır. Bu uzun vadeli bir teşebbüs olmakla beraber, sinemadan ne istediğini bilen bir topluluk yetiştirecektir. Bu gibi sinemalardan büyük kazanç beklenemiyeceği için, böyle bir teşebbüsün bir sosyal yardım olmak üzere, Türkiye'nin İpek Film ve Lâle Film gibi sağlam temelli şirketlerinden biri yahut ikisi tarafından desteklenmesi icabetmektedir. Filmlerin bulunması meselesine gelince raflarda unutulmuş olanlar yanında yabancı kültür derneklerinin yapmaktan çekinmiyecekleri yardımlar bu işi halledecektir. İş bir defa bunu düşünmeye bakar. Ar Sineması veya Pangaltı'daki Tan sineması gibi küçük bir salon klasik filmler gösteren ideal bir yer ötebilir. Böyle bir teşebbüse önayak olan belki bir servet yapamıyacak; fakat sinema sanatına sevgisini, bağlılığını bu şekilde ispat edecek, cemiyetine borçlarım böyle ödiyecektir. Kazanacağı yaptığı işle mütenasip şerefli bir isim olacaktır.

SİNEMA, SİNEMACILAR ve SEYİRCİLER

Toplum hayatında yerini bu kadar sağlamlaştırmış olan sinemanın fonksiyona hakkında halâ kesinleşmiş bir fikir yoktur. Amerikalılara göre sinema çalışan adamı iki saat için düşüncelerinden ayıracak bir vasıtadır. Gayesi eğlendirmek olmalıdır. Ruslar sinemanın en korkunç ve en kuvvetli silâh olduğuna inanıyorlar. Onlara göre halk eğitiminde hiçbir şey onun yerini tutamaz. Fransızlar için de sinema yepyeni bir ifade yoludur. Bir düşünce geniş halk topluluklarına en kolay bu yoldan tesir edebilir. 1-talyanlar günlük gerçeklerin sinema için bir kaynak okluğunu ileri sürdüler. Al anlar, İngilizler, Japonlar sinemayı yedinci sanat yapabilmek için araştırmalardan geri durmadılar.

Batıdan aldığımız sanat şekilleri içinde başlangıç tarihi batıdaki örnekleri kadar eskiye dayananın sadece sinema olduğunu söylemek filmciliğimizin bugünkü perişan durumuna bakanları büsbütün üzer. Sinemacılığımızın Birinci Dünya Savaşından bu yana doğru tarihi bir prelüdler, sonu gelmiyen hamleler devri olmuştur. Ses, renk gibi yenilikler adapte edilmiş fakat en mühimi, sinemanın da bir fikri olabileceği, unutulmuştur. Şimdiye kadar görülen filmlerden de anlaşılacağı üzere filmcilerimiz para kazanmanın ilk şart olduğuna inanmış vaziyetteler. Kendilerini haksız bulmak imkânsız; ama ya fert ve cemiyet münasebetlerindeki düzen ne olacak? Fert kendisini yaşatan, geçimini temin eden cemiyete bu şeyler borçlu değil midir? Yaptıklarını beğenmiyenler arasında Lûtfi Ö. Akad. Çetin Karamanbey gibi sinemacılar da var. Onlar bugünkü vaziyetten seyirciyi mesul tutuyorlar. 1950 UNESCO raporuna göre yurdumuzdaki sinema salonu sayısı 275, y 11 k seyirci miktarı ise 20 milyon civarındaydı. Bugün sinema salonlarımız 350 yi, yıllık seyirci de 25 milyonu asmaktadır. Bu seyirci kütlesinin önlerine sürülen filmlerin iyiliğini, kötülüğünü ayıracak kıstasları yoktur. Kültür seviyesi pek yüksek olmayan köyler, kasabalar bir yana, İstanbul, Ankara, İzmir gibi şehirlerdeki seyircilerin geniş bir kısmı filmleri neye göre değerlendireceklerini bilememektedirler.

Sinemanın yalnız ticaret değil, bir sanat haline geldiği memleketlerde film enstitüleri, sinema dernekleri gibi teşekküller bulunur. Sürüm vasıtaları mayolu yıldız resimleriyle sosyete dedikoduları olan birtakım magazinlerin yanında, umumiyetle bu teşekküllerin yayınladığı ciddi sinema dergileri vardır. Örnek olarak İtalyan Sinema Enstitüsünün "Bianco e Nero", İngiliz Film Enstitüsünün "Sight and Sound", Fransızların "Positif" ve "Cahiers du Cinema" isimli dergileri gösterilebilir. Bu dergiler hazan belli bir fikrin sözcülüğünü yaparlar: İtalya'da Neo realistlerin "Cinema Nuovo" su gibi.. Kitap yayınları da örnek verilmiyecek kadar çoktur.

Bizde ise sinemaya dair kitap sayısı Lo Duca'nın "Sinema Tari hi" ve Muzaffer Gökmenin "Senaryo Tekniği" isimli biri tercüme diğeri telif iki eseri aşmamaktadır.

Marliyn Monroe

Kazandırıyor

Sinema bilgisi sadece film seyret mekle edinilemez. Sinema kitabı olmayan bir yerde sinema sanatının olması beklenemez. Ne yapmaları gerektiğini, ne yaptıklarını bilmeyen elmanların meydana getirdikleri filmler ancak bu kadar olur. Sinemacı yetiştirmek için kitap kadar elbette film örneklerine de ihtiyaç vardır. Sinema tarihinde yer etmiş filmler ya klâsik filmler gösteren sinemalarda, yahut da sinema dernekleri salonlarında gösterilir. Yurdumuzda halen klâsik filmler gösteren bir sinema yoktur. Pek büyük kazanç getirmesi beklenemiyecek bu teşebbüsün meselâ İpek Film veya Lâle Film gibi sağlam şirketlerin biri tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Sinema Derneklerine gelince, Türk Film Dostları Derneği geçen aylarda faaliyetini genişleterek böyle bir dernek kurmuş ve Jean Renoir'in "Le Grand Illusion" isimli klâsiğiyle işe başlamıştır. Sinema derneklerinin sinemacı yetişmesinde olduğu kadar seyirci yetişmesinde de rolü vardır. Fakat seyirci yetişmesine tesir eden en kuvvetli âmillerin sinema dernekleri olduğunu söylemek pek yanlış bir hüküm sayılmaz.

Bugün ortalama bir Türk seyircisinin sinema zevkinin bu durumda olmasında dergilerin payını ayırmak lâzımdır. Yıldızların hayatlarına, sosyeteye dair dedikodular, iç gıdıklayıcı resimlerle beslenen seyircinin, David Lean'uı "Brief Encounter - Kısa Tesadüf" veya Luis Bunuel'in, "Robinson Crusoe" gibi şaheserlerine ilgisiz kalmasına hayret edilmemelidir.

Mart'ın 15 inden beri Ankarada sessiz sedasız bir aylık dergi yayınlanmaya başladı. Adı "Sinema", özelliği de yurdumuzda sinema sanatını akademik bir görüşte inceleyen ilk dergi olması. "Sinema" nın bugünkü mütevazi hali Fransada yayımlanan "Cins-Club" dergisinin on yıl evvelki şekline benziyor. 1920 yıllarında Louis Delluc tarafından çıkarılmağa başlanan "Cine-Club" harpten sonra güç şartlar altında neşredilmişti. Şimdi bir cep kitabı boyunda olup "Cinema 56" adiyle yayınlanmaktadır.

"Sinema" dergisi baskısı ve hacmi itibariyle belki mükemmel bir mecmua sayılamaz. Fakat sinema anlayışı ve hadiseleri tetkikte gösterdiği ciddiyet ile sinemacılık sahasında hissedilen büyük boşluğu kısmen olsun dolduracak kıymettedir. Ayda bir defa, dört küçük sayfa içinde film tenkidlerini, sinema tahlilerini ve araştırmalarını okuyuculara aksettirmek pek mümkün olmamaktadır.

"Sinema" ayda 4 sayfasiyle muhakkak ki ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Fakat "... sinemayı sevenlere, sinema sanatını geniş topluluğa tanıtmak ve yaymak isteyenlere düşen görev büyüktür. Sinema, bu görevin hiç olmazsa bir kısmım yapabilmek için yayınlanıyor." diyen dergi doğru yolda cüretli ve cesaretli bir adım atmıştır. Kalabalık bir seyirci kütlesine hitabedebilmesi memleketimizde sinemaya daha başka gözlerle bakan, sinemadan daha başka şeyler bekliyen seyircilerin yetişmesine yardım edecektir.

M U S İ K İ

Orkestra

Derde deva aranıyor

Üzgün bir sanatsever "ilk defa olarak bir konserde dinleyici sayısının, orkestra üyeleri sayısından daha az olduğunu gördüm" dedi. Bahis mevzuu konser, tahmin edilebileceği gibi, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının son konserlerinden biriydi.

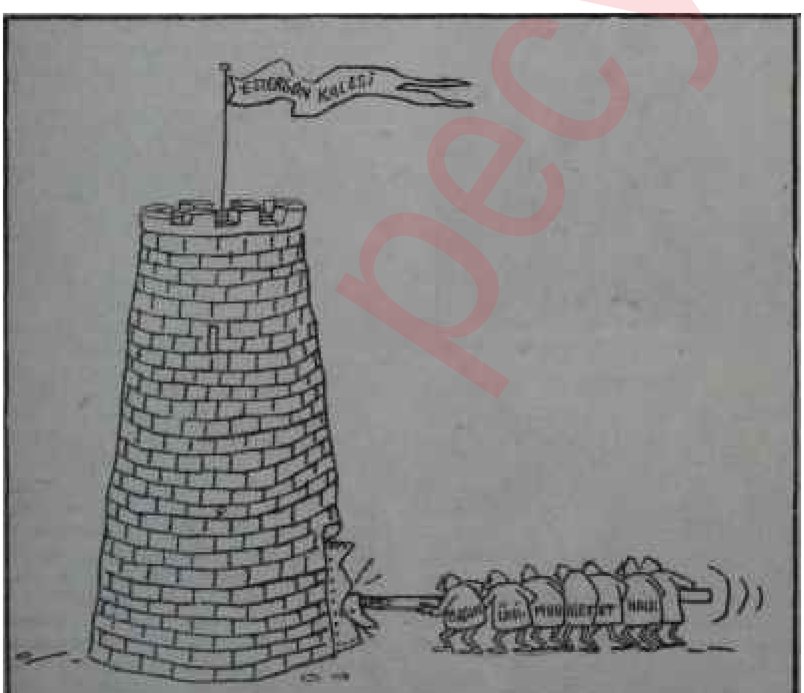
, Musiki zevki gittikçe artan bir şehirde orkestra konserlerine gösterilen büyük alâkasızlık, Flârmoniyi bir kalkınma hareketine sevkedememişti. Hele son haftalarda verilen her orkestra konseri, baştan savma programı ve icra kötülüğü bakımından bir öncekine taş çıkartıyordu. Üyelerden bir kısmı, "nasıl olsa battık" düşüncesile, diğerleri de alışkanlıklarına ve rahatlarına halel gelmemesi için, orkestranın hem maddi durumunu düzeltmek, hem de musiki seviyesini yükseltmek için üst makam - Milli Eğitim Bakanlığı - nezdinde müsbet ve tesirli bir teşebbüse geçmiyorlar, duruma gerçekten üzülen bazı üyeler ise bu umumî şaşkınlık ve sakat tavır karşısında ekalliyette kalıyorlardı. Oysa ki, orkestranın acilen halledilmesi gereken birçok derdi vardı: çalgılar eski ve bozuktu; kamış, tel gibi malzeme bulunmuyordu; personel maaşları gülünç derecede düşüktü, sanatkâr şerefiyle ve ihtiyaçlarıyla kaabili telif değildi. Bu yüzden bazı orkestra Üyeleri itibarlarından fedakârlığa mecbur kalıyorlar, maddi durumlarını düzeltebilmek için barlarda, gazinolarda çalmağa mecbur kalıyorlardı. Orkestrada iç disiplin diye birşey kalmamıştı. Herkese bir "kaytarma" zihniyeti hâkimdi. Meselâ güç pasajları evlerinde çalışmalarım muti" kişinaslara teklif eden şefler, bir espri yapmış gibi karşılanıyordu. Bütün bu sebepler, orkestranın müzikal icra evsafının çok olmasına yol açmıştı. Bu müessesenin 127 yıllık bir tarihi olduğu ancak, konserlerde çıkan köhne seslerden anlaşılıyordu. Gene de hiç bir sorumlu kişi çıkıp da bu hazin durumu düzeltmeye, bu dertlere deva bulmaya yanaşmıyordu.

Ümitler tamamen suya düşmüş olamazdı. Bir ıslahata girişmek için asla geç kalınmış değildi. Her şeyden önce orkestra üyelerini maddi refaha, sanatlarından başka hiçbir şey düşünmiyecek duruma kavuşturmak, sonra da onları demir elli bir şefin sıkı disiplini altına koymak lâzımdı. Cumhurbaşkanlığı Orkestrası sanıldığı kadar kötü bir orkestra değildi. Meselâ, geçen cumartesi günkü konserin eserlerinden biri sırf yaylılar için yazılmıştı. Çok defa sanki beş altı kişilik bir toplulukmuş gibi ses veren yaylılar grubunda bu defa cüsse ve renk vardı. Demek ki iş başa düştüğünde gayret artıyordu. Orkestranın dertlerinden biri de, "stratejik" mevkiler için ehliyetten ziyade kıdemin göz önünde tutulmasıydı. Bu bilhassa korno ve trompetlerde kendini gösterir. Geçen hafta, bu grupların birinci iskemlelerinde nasılsa o zevatın yer almamış olması kornoların pek ufak falsolarla iş görmelerine, trompetlerin de (hele solo partilerde) kampana berraklığıyla çalmalarına imkân verdi. Ama şeytan şu orkestraya bir oyun oynamasa olmazdı. Her zaman rabıtalı çalışlariyle dikkat çeken ağaç nefestiler bu defa garip bir buhran geçiliyorlardı.

Mozart'ın do minör piyano konsertosunda şef Richard Engelbrecht'in bazı beceriksizlikleri daha ortaya çıktı. Bir kere bu zat, Mozart idare etme hevesinden kendini tamamen kurtarmalıdır, İkincisi, konserto idare etme riskini üstüne almamalıdır. Zira, iş konserto şefliğine dayandı mı muhterem misafirimiz basit bir "darp vurucu" bile olmaktan çıkıyor. Tamamen rotayı şaşırıyor; neredeyse solistten ve orkestradan medet umar hale geliyor. Solist Fezal Üstar hakkında, bu şerait dahilinde bir hüküm vermek haksızlık olabilir.

Programın yazılışı bermutad ciddiyetten uzaktı. Wagner"in Tristan Ve Isolde'sinden "Prelude ve Liebestod" u sadece "prelud" diye yazmak, söylemeğe lüzum bile yoktur ki, eserin ancak bu kısmının çalınacağını zannettirir. İki muvmanlı Bitmemiş Senfoni'ye - kâğıt üstünde - bir andante ilâve etmek acaba hangi akla hizmet etmektir? Sonra, bu haftaki programda izah notları yoktu. Bir şey kötüyse, onu kaldırmak değil, ıslan etmek gerekir. Bu yüzden Herr Engelbrecht'in "Yaylı Sazlar Sonatı" hakkında - yanlış ve eksik bile olsa - bir bilgi edinemedik.

Bestekâr burada "sonat" kelimesini ilk mânasında almış ve her halde bestesindeki şekilsizlik için bir mazeret diye kullanmış. Richard Engelbrecht'in "sonat" ı, bir ara Bach kendini gösteriyorsa da, daha çok bir geç-romantik eser intibaını veriyor. Üstüste bindirilmiş ostinatolar halinde, birer ikişer ölçülük mükerrer cümlelerin ardarda sıralanmasından meydana gelmiş, insicamsız ve bunaltıcı bir musiki. Ama, eserini çalmaları hususunda Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını ikna edebildiği için Herr Engelbrecht hesabına memnun olduk. Bizim bestekârlar bunu pek başaramazlar. Ne de olsa misafirperver milletiz!

Menderes Estergon Kalesi gibidir (Osman Kapaniden)

Opera

Kaybolan âşık

Bütün olup bitenler geçen pazar sabahı, Umur Pars hasta olduğunu ve o akşam sahneye çıkamıyacağını opera idaresine bildirdiği zaman başladı. O gece, iki aydır yarı bos salonlar ve uykulu seyirciler huzurunda sürüp giden Don Giovanni temsillerinden biri daha vardı ve Umur Pars da Don Ottavio'yu teganni edecekti. Fakat hastalanmıştı işte! Böyle bir durum karşısında opera idaresinin yapacağı tek şey, nasıl olsa rol tevziatı hiç bir zaman halka ilan edilmediğine göre, hasır bulunması gereken yedek Don Ottavio'ya - Nev-

zat Çıdamlı'ya - derhal başvurmak ve onu sahneye çıkarmaktı. Zaten opera teamüllerine göre, yedek durumundaki sanatkârlar bulundukları şehrin haricine izinsiz çıkamazlar ve hattâ evlerinden dışarda oldukları takdirde nerede bulundukları hakkındaki kesin bilgiyi tiyatro idaresine vermeğe mecbur, tutulurlar. Fakat, Çıdamlı sırra kadem basmıştı.

Taharriyat akşama kadar sürdü. Temsil saati gelmiş çatmış, kayıp tenor bir türlü bulunamamıştı. Bir şey yapmak, durumu kurtarmak lâzımdı. Aksi halde perde açılmıyacaktı. Bu telâş içinde koro mensuplarından bir tenor - Sadi Sakpınar - Don Ottavio'ya hazır olduğunu, sahneye çıkabileceğini söyledi. Sahne müdürü teklifi kabul etti. Gönüllü kurtarıcı giyindi, kuşandı, makyajım yaptı. Fakat, perdenin açılmasına pek az kalmıştı ki nefes nefese Umur Pars göründü. Sahne müdürü bir taraftan Sakpınar'a ümit vermiş, diğer taraftan da - nedendir bilinmez - Pars'a haber yollatmıştı. Rolün asıl sahibi artık hazırken başkası oynatılamazdı. Bu sefer bir münakaşa başladı. Koro mensupları, dert ortaklığından mütevellit bir tesanüt havası içinde arkadaşlarından birinin sahneye çıkması hususunda ısrar ediyorlardı. Fakat orkestra şefi Karl Öhring - afişlerde hâlâ şef olarak Kurt Eichhorn'un ismi yazılıdır - riski göze almak istemiyor, Umur Pars üzerinde ısrar ediyordu. Neticede perde, mutad saatinden on beş dakika daha geç açıldı. Sadi Sakpınar'ın hevesi yarıda kalmış, Don Ottavio kostümleri gene Umur Pars'a nakledilmişti. Temsil - on beş dakikalık gecikme hariç - mutad süresinden yirmi dakika daha geç bitti. Öhring, aynı operayı daha önceki temsillerde idare eden Helmut Schaefer'e nisbetle - o zaman da afişlerde Eichhorn'un ismi vardı - tempoları daha yavaş almıştı. İki şefin tempo telâkkileri bir operanın uzunluğunu yirmi dakika - neredeyse bir senfoni müddeti - azaltır veya çoğaltırsa, ikisinden birinin - yahut ikisinin de - görüşü hatalı demektir.

Bütün bu kargaşalıklar, bilhassa müdahaleleri gereken iki şahsın kontrolü dışında cereyan ediyordu: Devlet Tiyatrosu Umum Müdürü ile başrejisör sıfatını taşıyan tenor.. Zaten operada hüküm sürmeğe başlayan disiplinsizlik geniş ölçüde onların gevşekliği ve idaresizliği yüzünden değil miydi?

T İ Y A T R O

Cep Tiyatrosunda "Bir Evlenme"

Seyirciler boşanırken memnundular

Amatörler

Cep Tiyatrosu

Geçen hafta Beyoğlunda bazı grupların Parmakkapıdaki bir yan sokağa saptıkları, telâşlı adımlarla bir apartmana girdikleri görülüyordu. Apartmanın kapısına bazı afişler yapıştırılmıştı. Biraz yaklaşınca yazılar okunabiliyordu: "Cep Tiyatrosu".. Daha aşağıda oynanan piyeslerin adları vardı: Noel Coward'ın "Kırmızı Biberler"i ve Gogol'ün "Bir Evlenme" si..

Seyircileri kapıda güzel bir genç kız karşılıyordu. Bu, tiyatronun yıldızlarından Canan'dı. Cep Tiyatrosunun bir usulü de buydu: Artistler seyircileri ile bizzat meşgul oluyorlardı. Onları kapıdan karşılıyor, bilet kesiyor ve yer gösteriyorlardı. Bu candan alâka şüphe yok ki, daha ilk anda seyircileri tiyatroya ısındırıyordu.

Temsiller ufacık bir salonda veriliyordu. Buraya salon bile denemezdi. Büyükçe bir oda.. Ancak elli iki kişi alabilen bir oda.. Fakat Cep Tiyatrosunun kapalı gişe ila temsil vermesinin tek sebebi sade salonun ufaklığı değildi.

İlk piyes Coward'ın Kırmızı Biberler komedisiydi. Haldun Dormen'in basarı ile sahneye koyduğu piyeste Altın Erkuş, İlhan İskender, Suna Donay ve Nur Nursal nazarı dikkati çektiler.

Fakat Cep Tiyatrosu asıl sükseyi ikinci piyeste, Cogol'ün Bir Evlenme'sinde kazandı.

Haldun Dormen'in güzel mizanseni, esprili buluşları seyircilerin hayranlığını topladı. Bizde de yabancı memleketlerde olduğu gibi, rejisörler arasında yarışmalar yapılsaydı Haldun Dormen bu piyesiyle muhakkak ki iyi bir derece alırdı.

Duygu Sağıroğlu'nun renkli dekorları arasında geçen komedide Bilge Zobu rahat oyunu ve büyük ifade kabiliyetiyle kolayca temayüz etti. Aracı kadın rolünde Esin Eden, Anuçkin rolünde Yılmaz Gruda ve Omlet rolünde Necdet Ayberk oldukça başarılıydılar.

Piyesin en çok sempati toplayan aktörü karikatürist Altan Erbulak oldu. Koçkorev rolü ile salonu adeta kırdı geçirdi. Nil Yalter, Agafya rolünde çok nazlı, çok sevimli bir gelinlik kızdı. Güzel fiziği ile hayranlık kazandı. Herkes etrafında pervane gibi dönen taliplerine hak verdi. Söz böylece taliplere gelince Şakir Bozdağ'ın anlayışlı oyunundan bahsetmemek haksızlık olacaktır.

Hülasa o gece Cep Tiyatrosunun küçük salonunu dolduran elli iki kişi içinde bu teşebbüsü övmeyen, başarılarının devamım temenni etmeyen bir tek kişi bile mevcut değildi.

Sadece bu temsil, tiyatromuzun geleceğinin bir takım küçük hesaplar içinde bocalıyan ve resmi müesseselerin' yardımları ile yaşayan profesyonel tiyatrolardan çok bu neviden teşekküllere bağlı olduğunu anlamaya kafi gelirdi. Şu ve bu teşekkülün maddî yardımından çok sanatlarına seyircilerin göstereceği alâkaya, güvenerek ortaya atılan bu teşekküllerin adedi çoğaldıkça, tiyatro davamızın hallinde mesafe aldığımıza inanmamak için sebep kalmıyacaktır.

T I B

Cinsî Hayat

Kastrasyon

Seksüel' sapıklıkların tedavisinde testislerin çıkarılması yani kastrasyon bir, tedavi çaresi olabilir mi? Bunun hekimlik ve kanun karşısındaki durumu nedir? Bu konu üzerinde sayısız hekim ve hukukçu kafa yormuştur. Bir çok memleketlerde de meselâ İsviçrede, Hollandada, Almanyada, Norveçte, Finlandiyada bu konu ile ilgili kanunlar yayınlanmıştır. Önceleri bu ameliye şahsın ve ailenin muvafakati ile değil fakat ceb ren yapılmakta idi. Semiramis malullere, Atina ve Roma zina işleyenlere, Gaulois'lar hırsız ve esirlere, doğu memleketlerinde vatan hainlerine, İskoçyada saralı ve bunaklara, bazı Amerikan devletleri de beyazları iğfal eden zencilere bu ameliyatı bir ceza olarak tatbik ederlerdi. Yani ilk zamanlarda kastrasyon bir hekim elile, tıbbî endikasyonla, neticeleri, hasta üzerindeki tesirleri mütalaa edilerek ve tedavi gayesile müracaat edilen bir metod değildi. Daha sonraları bu konuya hekimler de bazı. fırsatlarla el koydular. Klişelerde kastre ilâhiciler kullanıldığından bunlara bu ameliyatın yapılması gerekiyordu. Savaşlarda, kazalarda, cinayetlerde veya bazı içsalgı hastalıkları sebebile yahud testis hastalıklarından ötürü bu bezelerin cerrahî olarak çıkarılması gerekiyordu. Böylece bu içsalgı bezelerinden mahrum kalan kimselerde hasta veya sağlam olsunlar, sebebe, yaşa, akıl durumuna, sonradan vukua gelecek ihtilatlara göre bir takım değişiklikler, fizik ve asabî bozukluklar vukua geliyordu. Bu suretle daha çok önceden bu işleri inceliyen hekimler, kastrasyonun endikasyon ve kontr-endikasyonlarını, mahzurlarım, seksüel sapıklıklardaki tesirlerini tesbit etmişler hatta faydasız belki de zararlı tali arızalar yapmadan bu zavallıları bu yoldan tedavi etme imkânlarım aramışlardı. Fakat bu mevzuun gelişmesi bilhassa son yıllarda olmuştur. Otuz yıldanberi Danimarka, İsviçre ve Almanyada sayısız yayınlar yapılmaktadır. Bu suretle bu cerrahî müdahalenin sınırları tayin edilmiş, mah zurları, yakın ve uzak arızaları belirtilmiştir. Yalnız burada sırası gelmişken kastrasyonla sterilizasyon arâsındaki farka da dikkati çekmemiz lâzımdır. Sterilizasyon o kimsenin çocuk yapma kabiliyetinden mah rum bırakılması demektir. Muvakkat ve daimî olabilir. İç salgı devam eder. Sadece dış salgıya engel olunur. Bu müdahalenin endikasyonları ve şahıs üzerindeki tesirleri de tamamen ayrıdır. Birçok zamanlar hekimler ve adliyeciler bu iki terimi karıştırmışlardır. Biz sterilizasyonu bir tarafa bırakarak sadece kastrasyondan bahsedeceğiz. Cerrahî endikasyonlarla yapılan kastrasyonlar da mevzuumuzun dışındadır. Cerrahî kastrasyonlar son zamanlarda iyice etüd edilmiştir. X ışını ile de aynı sonuçları elde etmek kabildir. Cerrahî kastrasyondan korkan kimselere bu usulün tatbiki mümkündür. Yalnız bazan faydalı, çok zaman muvakkat olduğunu unutmamak lâzımdır. X ışını testislerin ancak bir kısmım tahrib etmektedir. Geri kalan dokular sonradan faaliyete geçerler.

Cinsiyet, deliliğe sebep oluyor

Tedavisi: Kastrasyon

Kadınlar için de aynı mahzurlar bahis konusudur. Kadınlarda rahim içine konulan radyum da sterilizasyon yapar. Kastrasyon yapmaz. Kadınlarda testis ekstreleri veya hormonlarile de geçici bir sterilizasyon yapmak mümkündür. Bu da kastrasyon demek değildir. İsviçrede ilk kastrasyon 1892 de yapılmıştır. Seksüel eksitasyonlardan muztarip olan bir hastaya tatbik edilmiştir. Bu metod 1906 da tekrar iki akıl hastasına tatbik edilmiş sonradan taammüm etmiştir. Cerrahlar ve akıl hastalıkları mütehassısları kastrasyonu birçok hastalara tatbik etmişlerdir. 1929 da yayınlanan bir kanunla akıl hastalarında yapılmasına müsade edilen kastrasyonun neticelerini ve endikasyonlarını kontrol etmek üzere Danimarka Adalet Bakanlığı 1934 de yeni bir kanun yayınlamıştır.

Biyolojik ve sosyal durum

Castrasyon bilhassa seksüel suçlularda, yahut suçsuz olup ta bu halinden şikâyetçi olan hastalarda ve bunların akli düzensizlik gösterenlerinde, seksüel sapıklıkların çeşitlerinde, homoseksüellerde, eksibisyonizmde, fetişizim ve mazohizmde yahud da muhtelif akıl ve ruh hastalıklarında ve bunların anormal seksüel belirtiler verenlerinde tatbik edilmektedir. Kastrasyon yapılan vakaların % 50 sinde ilk altı ay zarfında fizik - seksüel kudret tamamen düşer. Vakaların % 25 sinde de önemli derecede azalır. Fakat tamamen durmaz. Geri kalanında ise cins! münasebetler baki kalmakla beraber arzu artıklığından ileri gelen suç işleme temayülü ortadan kalkar. En önemli tesirler 26-45 yaşlar arasındaki kimselerde, akıl hastalarında, psikopatlarda, erken bunamada ve cinsî sapıklarda görülür.

Seksüel durumun ruhi kısmında kastrasyonla vukua gelen değişiklikler de çok önemlidir. Seksüel arzuların uyanmasında ruhi tesirlerin rolü büyüktür. Kastrasyonla bu ruhi tesirler de ortadan kalkar veya azalır. Vakaların yarısında tamamen kaybolur. Kastre hastalar artık cinsi temayüllerini kontrol edebilir bir hal alırlar. Burada da en iyi tesirler 25-45 yaşlar arasındaki hastalarda görülür. Akıl hastalarında bu tesir daha da üstündür. Devri cinnet yani mani melankoli, erken bunama ve paranoyada da kastrasyondan istifade edilir. Cinsel hayatın anomalilerine ve bozukluklarına bağlı olan depresyon, sıkıntı, intihar, obsesyon halleri ve bu yüzden işlenen suçlar ameliyattan sonra da azalır. Kastrasyon yapılan hastanın karakteri değişir. Entellektüel ve moral yeni meşgaleler bulur. Süblimasyon başlar. Hiddet, şiddet kaybolur. Sosyal duruma gelince, seksüel suç işleme temayülü ortadan kalkar. Bu yüzden mahkûm olmuşların çoğu bir müddet sonra tamamen hürriyetlerine kavuşurlar.

Kontrendikasyonlar

21 yaşından önce kastrasyon yapmamak lâzımdır. Hastaların evvelâ başka çarelerle şifalandırılmasına gayret edilmelidir. Öz ve soy geçmişi iyice tedkik edilmeli, o günkü durumu da incelenmelidir. Seksüel hayatının düzenlenmesi için öğütler verilmelidir. Bazan sadece normal seksüel hayat birçok ruhî-seksüel olayları, obsesyonları, perversiyonları, eksitasyonları önler. Hastanın sinir sistemini dinlendirmelidir. Psikoterapi vasıtalarına müracaat etmekle, hastanın hayatını, çalışmasını ve hijyen durumunu, gıdalarını düzeltmek, çevresindeki kendi sapık seksüel arzularını kamçılayan sebebleri ortadan kaldırmakla esaslı sonunçlar almak mümkündür. Seksüel sapıklıklara sebeb olan hastalıkları da dikkatle göz önünde tutmak lâzımdır. Saralar, delir, zehirlenmeler, akıl bozuklukları, hararet yükselmeleri bu arada sayılabilir. Daha Önce yeni tedavi metodlarına da baş vurmalıdır. Hidroterapiler, şoklar ve bunların çeşidli örnekleri, ensülin şoku, cardiazol şoku, elektroşok ve çeşidli hormon ve vitamin tedavileri bu arada sayılabilir. Keza ibernasyon yani hastanın soğukkanlı hayvanların kış uykusuna benzer. Bîr duruma konulması ve bütün dış münasebetlerden, stress, zorlama uyandıracak sebeplerden tecrid edilmesi, metabolizma dediğimiz bedendeki yanışların en aşağı seviyeye indirilmesi de faydalı olabilir.

Dr. E. El

SPOR

Futbol

Lig maçları

Geçen hafta Mithatpaşa Stadında oynanan Galatasaray - Beşiktaş maçından sonra, soyunma odalarının bulunduğu koridor gazetecilerin istilâsına uğramıştı. Muhabirlerin alâkasını en çok çeken Beşiktaş'ın Umumi kaptam Sadri Usuoğlu olmuştu. Sadri Usuoğlu bu mağlubiyetle klubünün lig şampiyonluğu ümidinin iyice zayıflaması karşısında itidalini kaybetmişe benziyordu. Bağırıyor, çağırıyor, tehditler savuruyordu. "Gerekirse bu meseleyi FİFA'ya kadar götüreceğiz" diyordu. Sadri Usuoğlunu hiddetlendiren şey, Beşiktaşın mağlubiyetiyle neticelenen maçı, İtalyan hakem Livarani'nin normal müddetten bir kaç dakika önce bitirmesiydi. Sadri Usuoğlu "Hakem maçı erken bitirdi. Buna hakkı yoktur. Durumu protesto ediyorum. Vaziyeti merkez hakem komitesine de aksettireceğim. Beynelmilel talimatnamedeki hükümlere göre maçın tekrarlanması lâzım gelir. Bu hususta da tertip komitesinin dikkatini çekeceğim" diyordu.

Sadri Usuoğlu geçen ay spor çevrelerinde tek seçici Eşfak Aykaçtan sonra isminden en fazla bahsedilen sima idi. Eşref, Ahmet ve Nusret'in klube kafa tutmaları üzerine oldukça sert bir dille, beyanat üzerine beyanat vermiş ve sporu bir disiplin müessesesi olarak anladığını, bu oyuncuların kaprislerine ne pahasına olursa olsun boyun eğilmiyeceğini söylemişti. Fakat asî futbolcular ayak direyince idarecilik hayatının en çetin, en üzüntülü günlerini yaşamış ve futbolculara bazı tavizler vermekten başka çıkar yol bulamamıştı. Şimdi Galatasaray karşısındaki mağlubiyetle şampiyonluk ümidinden de uzaklaşmak Umumi kaptanın asabını bozmuştu.

Maçın hakemi Livarani oyunun normal zamanda bittiğini iddia ediyordu. İnkitaları hesap etmişti. Beşiktaş kalecisi Bülent'in yerde yatarak geçirdiği zamanı, bir sakatlanmadan değil de bir "moral bozukluğu" ndan ileri geldiği için pek tabii hesaba katmamıştı.

Futbol maçlarının tuzu biberi olan dedikodulardan biri daha bu suretle ortaya çıkmış oluyordu.

Maçın cereyanı

Oyuna iki takım da çok seri bir tempo ile başlamışlardı. Yirminci dakika dolduğu halde en ufak bir yavaşlama görülmüyordu. Oyun o kadar süratli, o kadar güzel cereyan ediyordu ki, çok kimse haklı olarak "Bu böyle devam edemez" diyordu. Yarabbi daha bir hafta evvel Brezilya maçında kırmızı-beyaz forma altında tam manasıyla dökülen futbolcular bunlar mıydı? Nasıl bir mucize olmuştu da bu oyuncular bir hafta zarfında bu forma ulaşmışlardı? Futbolumuzun bu meçhulünün izahı sanıldığı kadar kolay değildi.. 90 dakika tam bir mücadele içinde geçti ve yedi golle süslenen oyun senenin en güzel maçı oldu.

Birinci devrenin yirmibirinci dakikasında Galatasaraylılar Suatın, Beşiktaşlılar da Bülent'in attığı gollerle 1-1 berabere vaziyetine gelmişlerdi. Hücum insiyatifi sık sık el değiştiriyor ve her iki takım da daha çok gol yememek için çalışıyordu. Devrenin sonlarına doğru Metin şahsi bir atakla ceza çizgisinin içine daldı, fakat ne çâre oyunun bu en güzel hareketini bir golle değerlendiremedi.

İkinci devrenin hemen ellinci saniyesinde Galatasaraylılar kaleci Bülentin bariz hatasından faydalanan Metin'in ani bir dalışı ile ikinci ve on yedinci dakikada Güngör'ün ayağından üçüncü gollerini kazanıverdiler. İşte bu andan itibaren Beşiktaş takımı şahlandı. Yirminci dakikada Nazmi Beşiktaşın ikinci golünü attıktan bir dakika sonra kaleci Bülentin bir azizliğine daha kurban giden Beşiktaşlılar Suat'ın ayağından bir gol yemekten kendilerini kurtaramadılar. Oyun hızlı tempo ile devam ediyordu. Siyah-Beyazlılar ligin ilk devresinde olduğu gibi 4-2 mağlup duruma düşmüşlerdi. Fakat moralleri bozulmadan çalışmalarına didinmelerine devam ettiler. Bu arada Ahmet son senelerde sahalarımızda ender görülen güzellikte bir gol attı. Maç netice değişmeden 4-3 Galatasaray lehine sonra erdi. Kaleci Bülent hiç şüphe yok ki, Beşiktaşın mağlubiyetine sebeb olan en büyük amildi. Hatayı daha ziyade onu sakat olarak sahaya çıkaranlarda ara-

Galatasaray Beşiktaş maçında kaleci **Bülent**
Saha içindeki seyirci

Fenerbahçe: 1 Emniyet: 0

Huzursuzluk takıma da geçti

Diğer maçlar

Geride bıraktığımız haftanın Cumartesi günü Fenerbahçeliler ligin en zayıf takımı olan Emniyetle az kaldı berabere kalıyorlardı. Oyunun seksen yedinci dakikasında Lefter'in müdafaayı boydan boya çalımlıyarak attığı gol Sarı-Lacivertli takıma bir galibiyet sağladı. Kulüp idare hey'etindeki mevcut iç krizin teknik kadroya intikal ettiğine bu netice pek canlı bir misaldi. Ama doğrusunu söylemek icap ederse idarecilerin böyle hâdiselerden mütenebbih olacakları ve zararlı faaliyetlerini bırakacakları hiç tahmin edilmiyordu. Nitekim 6 mayıs Pazar günü yapılması icap eden kongre bu yüzden geriye kalmıştı.

Lig maçları Galatasaray'ın Beşiktaşı yenmesi ile gayet enteresan bir safhaya girmiş oldu. Sarı-Kırmızılı takım şampiyonlukta kat'i sözü söyliyebilmek için Fenerbahçe ve Beykozu yenmek zorundadır. Aynı oyunu çıkardıkları takdirde bu iki rakipten pek âlâ puvan koparabilirler.

Kulüpler

Fenerbahçe kongresi

Geçen pazar yapılması beklenen Fenerbahçe Kulübünün kongresi, idare heyetinin vilâyete verdiği dilekçede ve gazete ilanında "fevkalâde" kelimesini kullanmaması üzerine Emniyet Müdürlüğü cemiyetler masası tarafından iptal edilmiştir.

Kongre arefesinde kulüp mensuplarının Kadıköy grubu ve İstanbul grubu diye iki kısma ayrılmaları ve hararetli bir kulis faaliyetine girişmeleri, bu suretle de eldeki kozların kısmen ortaya dökülmesi Fenerbahçenin kongresini çok alâka çekici bir hale getirmiştir. Kongrenin iptaline İstanbul grubunun ihbarı sebep olmuştur. Karargâhı Sıraselvilerdeki Fenerbahçeliler Cemiyeti olan İstanbul grubu bu suretle kongreyi hiç olmazsa Hazirana kadar geri bıraktırmak ve bu müddet zarfında rey verme hakkını kazanacak olan kırk yeni üyeyi saflarına almak emelindeydi. Karşı taraf ta şüphesiz aynı hesapları yapıyordu. Bunu önlemek için şimdi idare heyetini ellerinde bulunduran Kadıköy grubu hemen teşebbüse geçerek Fevkalâde Kongrenin şeker bayramının üçüncü günü yapılmasını kararlaştırdı.

Bir taraftan "hizip yok, Fenerbahçenin istikbali mevzuubahistir birleşelim, birlikte hareket edelim" gibi şatafatlı lâflar söylemek, diğer taraftan da kulübü huzura kavuşturacak kongrenin iptalini temin etmek... İşte kimsenin anlıyamadığı buydu. Bir cemiyeti çöküntüden kurtaracak usuller bunlar olmamalıydı.

Fenerbahçenin bu kongresi bir dönüm noktası teşkil edecektir. Kongre neticesinde idare heyetini ele geçiren grup diğerini yok etmeye çalışacak, mağlûp olan taraf da bir tekim metodlara baş vurarak diğer grubu zayıflatmaya uğraşacaktır. Bir topluluk içindeki bu tarz mücadelelerin hangi neticeleri verebileceği de malûmdur.

Güreş

Dünya Kupası

Mayıs ayının son haftasında İstanbul, 18 milletin katılacağı Dünya Güreş Festivaline sahne olacaktır. Mithatpaşa Stadında, açık havada yapılacak olan bu müsabakalar şüphe yok ki, katılacak milletler aratanda Melburn olimpiyatları arefesinde bir nevi kuvvet denemesi olacaktır. Bu yüzden gelecek kafileler, kadrolarını oldukça geniş tutmuşlardır. Meselâ Ruslar, grekoromen ve serbest karşılaşmalar için 38 güreşçi getirmektedirler.

Bu kadar büyük çaptaki bir karşılaşmayı mükemmel bir şekilde sona erdirmek kolay bir iş değildir. Bu sebeple Güreş Federasyonumuz pek ağır vazifeler yüklenmiş bulunmaktadır. Teşkilât mensuplarının herhangi bir yerde fiyasko vermeden, işin içinden yüz akıyla çıkmaları temenni edilir.

Atletizm

Melburn seyahati

Geçen hafta Atletizm Federasyonu üyelerini uğraştıran en mühim, mesele, Melburn olimpiyatlarına katılacak üç atlet ve bir idarecinin tesbiti oldu. Federasyonun bu seyahat için tam 45.000 lirası vardı. Bir kişinin Melburn'a gidip gelmesi için de 9.000 lira kâfi geliyordu. Federasyonun bazı Üyeleri, olimpiyatlara bir veya üç atletle katılmanın netice üzerinde mühim bir tesiri olamayacağını, maksat memleketimizin Melburn'da sembolik olarak temsili olduğuna göre, bir tek atletin de bunu pek âlâ başarabileceğini ileri sürüyorlardı. Bu şekilde uzayıp giden münakaşalar bir netice vermedi. Şu satırların yazıldığı âna kadar Melburn'a gidecek atletlerimizin isimleri tesbit edilmiş değildi. Yalnız kafileye riyaset edecek idareci şimdiden bellidir: Federasyon Başkam Naili Moran.

Bugüne kadar atletlerimizin bilgi, görgü ve tecrübe sahibi olsunlar diye dış memleketlerde yapılan bir çok müsabakaya götürüldüğünü gördük. Fakat bu seyahatlerin mahsulü olan en ufak bir pırıltıya maalesef rastlıyamadık. Bu sebeple elde mevcut 45.000 liranın Melburn'a seyahat için harcanmaktan daha başka şekillerde sarfı atletizmimize daha faydalı olacaktır sanırız.

Naili Moran

Melburn yolcusu

A T Ç I L I K

Yetiştiricilik

Irk muayeneleri

Sabahları hipodroma gitmek itiyadında olan meraklılar, geçen hafta tartı salonunun önüne çok sayıda atın toplanmasının sebebini birden anlayamadılar. Atlar teker teker bir heyetin önüne çekiliyor, inceden inceye muayene ediliyor ve ölçüleri alınıyordu.

Yarış sahalarında son zamanlarda arap atı adı altında öyle atlar getirilmişti ki, bunlar teşekkülat ve kudret bakımından mensup oldukları iddia edilen ırkın vasıflarının çok üstünde bulunuyorlardı. Şikâyet ve dedikoduların bir türlü önü alınamıyordu. Bunun üzerine Tarım Bakanlığı koşulara iştirak eden hususî haralarda yetiştirilmiş atların bir heyet tarafından muayene edilmeleri usulünü koydu. İşte bu heyet, hususi haralarda yetiştirilen atların safkan olup olmadığını tespit edecekti. Heyetin raporunda arap olduğu şüpheli görülen atların yarışlara iştirak etmesine ve damızlık olarak kullanılmasına imkân kalmıyordu. Gerçi hakkında bu şekilde bir diskalifye kararı verilen atların sahiplerine, itiraz hakkı tanınıyor, atların bir defa da "ilmi heyet" tarafından muayene edilmesine fırsat veriliyordu

Bu usulün belirli bir ihtiyacı gidermek için konulduğu ne kadar aşikârsa, o kadar da mahzurlu olduğu bir hakikatti. Muayene heyetlerinin mevcudiyeti husus! sektörün arap atı yetiştiriciliğini tehdit ediyor, onun gelişmesine mani oluyordu. Çünkü, hususi harada yetişen bir arap atı şayet yüksek vasıfta olursa ırkı karışık diye diskalifye edilebilirdi; iyi vasıfta olmayan bir tayı da bir rekabet sahası olan yarışçılık için kimse satın almazdı. Halbuki madalyonun bir de ters tarafı vardı: Bütün bu atlar Tarım Bakanlığının arap atlarına mahsus soy kütüğüne kayıtlıydılar. Bu tayları doğuran kısraklar, mesuliyet sahibi memurlar nezdinde aygırlar tarafından aşılıyor, tayların doğumları mes'ul veterinerler tarafından zabıtla tesbit ediliyordu. Kısacası bu tayların "nesepleri sahih"ti. Sahiplerinin ellerinde bizzat Tarım Bakanlığı tarafından Verilmiş birer "Pedigri" vardı. Bunların yetiştirilişinde bir dalavere mevzuubahisse, yalnız yetiştiricinin değil derece derece Bakanlık mensuplarının da mesuliyeti mevcuttu. Fakat cezaya uğrayan sadece yetiştirici oluyordu.

Bu pürüzün halli, şüphe yok ki, yetiştiriciliğimize derin bir nefes almak imkânı verecektir.

Yarışlar

Klâsiklere doğru

Geçen hafta, Akif Akson koşusunda W. Giraud'ya ait Ümit isimli safkanın çıkardığı parlak koşu, zihinlerini daha şimdiden 1956 Gazi ' Koşusunun galibini bulmak için yoranlara manalı bir işaret oldu. Bilindiği gibi 17 nisan pazar günü Ankara hipodromunda koşulacak olan Gazi yarışı - ikramiyesi 40.000 TL- bütün yarışseverlerin alâkasını toplayan en mühim yarıştır. Sadece Türkiyede yetişmiş 3 yaşlı safkan ingilizlerin katılabildikleri bu koşu, diğer memleketlerin Derby yarışlarına muadildir. Ehemmiyeti de ikramiyesinin çokluğundan değil, yılın en kuvvetli 3 yaşlısını ortaya koymasından ileri gelir. Bu yarışı bazan ikinci sınıf atlar da kazanarak "At koşar, baht geçer" ata sözünü teyid etmişlerdir. Fakat ne olursa olsun Gazi Koşusunu kazanan at, o yılın şampiyonu sayılır.

Halen idman üzerindeki atlara bakılacak olursa ön plânda W. Giraud'nun atları göz doldurmaktadır. İzmirdeki yarışlarıyla Cantatrice, Ankaradaki parlak yarışı ve iki yaşlı olarak koştuğu zamanki performansı ile Ümit ve nihayet babacan haliyle bütün atçıların kalbini kazanan Dragon Blanc ayrı ayrı bu büyük imtihanda söz sahibi olabilecek atlardır. Bunların Gazi koşusunda ayni renkleri taşıyacakları da düşünülürse terazinin kefesinin neden Giraud ahırının tarafına ağır bastığı kolayca anlaşılır. Bu büyük armadayı, iki yaşlı koşularda bir kaç defa mağlup etmeyi başaran Karamehmed ahırının Ocak'ı da hiç şüphesiz Gazi Koşusunun ilk plânda gelen namzetlerinden biridir. Bu atlardan sonra hemen akla gelen isimler Özdemir Atman'ın Hassa'sı, Simsaroğlu'nun Atik'i ve Sadun Atığ'ın İlhamdır. Bu atlar geçen sene büyük koşularda kendilerini gösterememekle beraber, nispeten zayıf rakipler yanında çok iyi dereceler elde ederek dikkat nazarlarım üzerlerine çekmişlerdir.

Bu hafta yapılacak olan Tay deneme koşularının neticeleri Gazi koşusunun muhtemel galibini biraz daha açık şekilde ortaya koyacaktır. Bunu takiben önümüzdeki haftalarda koşulacak olan Aband, Haspa, Kısrak koşuları fikirlerin daha da berraklaşmasını temin edecektir.

Ankara ilkbahar at yarışları, Gazi koşusu kadar, belki ondan da fazla olarak iki yaşlı safkan ingilizlerin mücadeleleriyle cazibe kazanacaktır. Simsaroğlu ahırının tayları - bilhassa Aksu ve Felek - daha ilk haftadan dikkat nazarlarım toplamışlardır. 'W. Giraud'nun taylarıyla, Karamehmedin ve Sadi Eliyeşilinkilerin kuvvet dereceleri bu mücadelelerden sonra ortaya çıkacaktır.

Ankara ilkbahar programı sade ingilizler bakımından değil, arap yarışları bakımından da caziptir. Bilhassa arap taylarına mahsus olan vadeli Hatay koşusu son derece merak uyandırıcı olacaktır. Zira İzmir yarışlarının başından itibaren yarışan arap tayları içinde rakiplerine nazaran bariz üstünlük gösteren tek tay mevcut değildir.

Bundan başka her 150 TL. ye bir kur'a numarası verilmek üzere küçük cari - tasarruf mevduatı hesap sahipleri arasında, çekilecek keşidelerde:

APARTMAN DAİRESİ

Türkiye Eski Muharipler Bankası A. O.

ANKARA — İSTANBUL — İZMİR